

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
(MBA TOURISM MANAGEMENT)**

Διπλωματική Εργασία

**"Αναπτυξιακά κίνητρα: η περίπτωση του κλάδου των
τουριστικών επιχειρήσεων"**

Χρυσάνθη Λούσκα

Πειραιάς, 2012

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Αφιερώνεται στους γονείς μου

Αναπτυξιακά κίνητρα: η περίπτωση του κλάδου των τουριστικών επιχειρήσεων

Χρυσάνθη Λούσκα

Σημαντικοί όροι: τουρισμός, τουριστικές επιχειρήσεις, ανάπτυξη, τουριστική ανάπτυξη, αναπτυξιακά κίνητρα, αναπτυξιακοί νόμοι, κοινοτικά πλαίσια στήριξης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία εστιάζει στα Αναπτυξιακά κίνητρα προς τον τουριστικό τομέα που δίδονται είτε από το κράτος μέσω των Αναπτυξιακών νόμων που θεσπίζει, είτε από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης, με επιχορηγήσεις/επιδοτήσεις που παρέχει.

Βασικός σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι να αποδειχθεί αν η αναπτυξιακή πολιτική της κυβέρνησης σε συνδυασμό με τα Κοινοτικά πλαίσια στήριξης που δόθηκαν στην Ελλάδα, ώθησαν και σε ποιόν βαθμό την τουριστική ανάπτυξη της χώρας.

Μέσα από τις αναλύσεις παρουσιάζονται λάθη και παραλήψεις που έχουν υπάρξει από τον κρατικό μηχανισμό, που αν προσεγγισθούν σε ικανοποιητικό βαθμό, ευλόγως αναμένεται η ουσιαστική ενεργοποίηση των επενδυτικών κινήτρων επ' ωφελεία του τουριστικού τομέα και της εθνικής οικονομίας μας γενικότερα.

Ευχαριστίες

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής μου εργασίας, καθηγητή κύριο Αρτίκη, για την πολύτιμη βοήθεια του.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κύριο Κεμεντσεσίδη, από την Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού της Εφαρμογής των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων - Ειδική Γραμματεία ΕΣΠΑ του Υπουργείου Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας & Ναυτιλίας, για τα στατιστικά στοιχεία που μου απέστειλε ώστε να ολοκληρώσω την έρευνα μου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΝ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Η συμβολή του τουρισμού σε ΑΕΠ, απασχόληση, εμπορικό ισοζύγιο	25
Πίνακας 2: Επιχορηγήσεις - Επιδοτήσεις προς την Ελληνική Ξενοδοχεία βάσει των θεσπισθέντων Αναπτυξιακών Νόμων: Περίοδος 1/1/1982- 13/10/1995	67
Πίνακας 3: Συνολική αποδοτικότητα των νόμων 1262/82, 1892/90, 2601/98, 3299/2004.....	68
Πίνακας 4 : Κατανομή των δημοσίων δαπανών του Α'ΚΠΣ κατά τομείς(Τιμές 1993).	79
Πίνακας 5: Προϋπολογισμός για τον τουρισμό στο Α'ΚΠΣ.....	82
Πίνακας 6 : Λειτουργικό πρόγραμμα τουρισμού του Α' ΚΠΣ (ποσά σε χιλ. ECU).....	82
Πίνακας 7: Υποπρόγραμμα 1 και 3 «ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ»- Κατανομή κατά μέτρο και κατά κατηγορία προέλευσης.....	89
Πίνακας 8: Υποπρόγραμμα 1 και 3 «ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ'» - Κατανομή και βαθμός απορρόφησης (ποσά σε χιλ. ECU).....	94
Πίνακας 9: Προϋπολογισμός τομειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων.....	98
Πίνακας 10: Προϋπολογισμός περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων.....	100
Πίνακας 11: Γ'ΚΠΣ- Έργα στον τουριστικό τομέα (κόστος & Δημόσια δαπάνη).....	103
Πίνακας 12: Γ'ΚΠΣ- Έργα ανά άξονα και μέτρο.....	104
Πίνακας 13: ΕΣΠΑ- Πλήθος έργων που έχουν υλοποιηθεί ανά περιφέρεια – δημόσια δαπάνη.....	116
Πίνακας 14: Χρηματοδοτικός πίνακας συγχρηματοδοτούμενων αναπτυξιακών προγραμμάτων στην Ελλάδα 1986- 2006 σύμφωνα με τις αρχικές εγκριτικές αποφάσεις	117
Πίνακας 15: ΕΣΠΑ: Προϋπολογισμός και πληρωμές ανά τομέα (μέχρι σήμερα).....	120

III

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Η εξέλιξη της εικόνας του τουριστικού προορισμού.....	26
Διάγραμμα 2: Συνολική επίδραση του τουρισμού στο ΑΕΠ.....	28
Διάγραμμα 3: Άμεση επίδραση στους συναφείς με τον τουρισμό κλάδους.....	30
Διάγραμμα 4: Η απορρόφηση του ΕΣΠΑ (έως σήμερα).....	118

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	I
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ	II
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	III
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1. Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΥΠΟ ΜΕΛΕΤΗ ΘΕΜΑΤΟΣ.....	1
1.2. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	2
1.3. ΝΕΑ ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΗΔΗ ΥΠΑΡΧΟΥΣΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ.....	2
1.4. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ.....	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	4
2.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	4
2.2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ, ΤΟΥΡΙΣΤΑ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ.....	4
2.3. Η ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ.....	6
2.4. ΤΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ.....	7
2.5. ΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ.....	9
2.5.1. <i>Είδη τουριστικών επιχειρήσεων</i>	9
2.5.2. <i>Η σύγχρονη οργάνωση των τουριστικών επιχειρήσεων</i>	11
2.6. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	13
2.6.1. <i>Το Ελληνικό τουριστικό προϊόν</i>	13
2.6.2. <i>Τα πλεονεκτήματα του Ελληνικού τουρισμού</i>	14
2.6.3. <i>Τα προβλήματα- αδυναμίες του Ελληνικού τουρισμού</i>	14
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΝΑΠΤΥΞΗ	17
3.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	17
3.2. Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	17
3.3. ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	19
3.4. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	21
3.4.1. <i>Οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στην οικονομία</i>	21
3.4.2. <i>Οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στην κοινωνία και τον πολιτισμό</i>	22
3.4.3. <i>Οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο περιβάλλον</i>	23
3.5. Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	25
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ	33
4.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	33

4.2. Ο ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΣΜΟΣ	33
4.2.1. Ο κρατικός παρεμβατισμός στον τουρισμό	35
4.2.2. Ο κρατικός παρεμβατισμός για τον τουρισμό στην Ελλάδα	37
4.3. ΤΑ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ- ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΙΔΗ	38
4.3.1. Τα οικονομικά κίνητρα	39
4.3.2. Τα κίνητρα υποδομής	40
4.4. ΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	42
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΝΟΜΟΙ	45
5.1. ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	46
5.2. ΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΝΟΜΟΙ ΣΤΙΣ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ ΤΟΥ '80 ΚΑΙ ΤΟΥ '90	50
5.3. Ο ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΝΟΜΟΣ 3299/2004	56
5.3.1. Ενισχυόμενες και μη ενισχυόμενες δαπάνες	56
5.3.2. Είδη ενισχύσεων	58
5.3.3. Ορισμός μεγέθους επιχειρήσεων και ύψος επενδυτικών σχεδίων	59
5.3.4. Ύψος επενδύσεων	59
5.3.5. Διαίρεση της Ελληνικής επικράτειας σε περιοχές κινήτρων	60
5.3.6. Ο νόμος 3299/2004 και ο τουρισμός	60
5.4. Ο ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΝΟΜΟΣ 3908/2011 (ΙΣΧΥΩΝ)	61
5.4.1. Υπαγόμενα επενδυτικά σχέδια	62
5.4.2. Ενισχυόμενες δαπάνες	63
5.4.3. Είδη ενισχύσεων	65
5.4.4. Ποσοστά ενισχύσεων	65
5.4.5. Τρόπος καταβολής ενισχύσεων	66
5.5. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΝΟΜΩΝ	66
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	75
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΤΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	76
6.1. Το Α' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ (1986- 1994)	78
6.2. Το ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΤΟΥ Α' ΚΠΣ	80
6.3. Το Β' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ (1994-1999)	84
6.4. Το ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΤΟΥ Β' ΚΠΣ	86
6.4.1. Το υποπρόγραμμα τουρισμός	87
6.5. Το Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ (2000-2006)	95
6.6. Το ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΤΟΥ Γ' ΚΠΣ	103
6.7. ΕΘΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ (ΕΣΠΑ) 2007-2013	105
6.8. Το ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΤΟΥ ΕΣΠΑ 2007-2013	111
6.9. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΠΛΑΙΣΙΩΝ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΣΠΑ	116
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	121
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑ	122
7.1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	122
7.2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑ	123
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	125

Κεφάλαιο 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Η σπουδαιότητα του υπό μελέτη θέματος

Ο τουρισμός έχει εξελιχθεί παγκοσμίως σε μία από τις σημαντικότερες βιομηχανίες, αποτελώντας σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης και απασχόλησης. Τα τελευταία χρόνια παρουσίασε μία ταχύτατη ανάπτυξη, μία χωρική εξάπλωση και μία κοινωνική αποδοχή σε παγκόσμιο επίπεδο, που τείνει να θεωρείται ως ένα κοινότυπο και αναπόσπαστο τμήμα της σύγχρονης καθημερινότητας. Ο 20ος αιώνας χαρακτηρίστηκε από πολλούς ως «αιώνας του τουρισμού» αφού κατά τη διάρκεια του συνέβησαν σημαντικές αλλαγές σχετικά με την ανάπτυξη του.

Για την Ελλάδα, ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους θεμελιώδεις πυλώνες της οικονομίας της, ένα αναπόσπαστο τμήμα της επιχειρηματικής της κουλτούρας και έναν τρόπο ζωής για τις περισσότερες περιοχές και πόλεις. Η τουριστική ανάπτυξη στην χώρα μας παρουσιάζει μία μακροχρόνια αυξητική πορεία, αυτό αποδεικνύεται και από τα στοιχεία που παρουσιάζει ο παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού.

Για να επιτευχτεί η ανάπτυξη αυτή και να διατηρηθεί, θεσπίζονται διάφορα κίνητρα για τον τουριστικό τομέα, είτε από το κράτος μέσω Αναπτυξιακών νόμων, είτε από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης, με επιχορηγήσεις/επιδοτήσεις που παρέχει.

Όσον αφορά το κράτος, οι εκάστοτε κυβερνήσεις, στα πλαίσια του προγράμματος της οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας, λαμβάνουν για να διευκολύνουν την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα στην χώρα διάφορα μέτρα. Τα μέτρα αυτά αφορούν κίνητρα μέσα από την ψήφιση νόμων, που επιδιώκουν να προσελκύσουν ιδιωτικά κεφάλαια που αφορούν στην χρηματοδότηση των παραγωγικών επενδύσεων. Τα σημαντικότερα κίνητρα που δόθηκαν στον τουριστικό τομέα από το κράτος από το 1950 έως σήμερα, κλιμακώνονται σε τρεις μεγάλες περιόδους, 1950- 1966, 1967- 1989, 1990- σήμερα.

Όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα κίνητρα που δόθηκαν μέσω των διαρθρωτικών ταμείων την Ελλάδα για την τουριστική Ανάπτυξη, κλιμακώνονται σε τέσσερις μεγάλες περιόδους, ΜΟΠ (1986-1989), Α'ΚΠΣ (1989-1993), Β'ΚΠΣ (1994-1999), Γ'ΚΠΣ (2000- 2006) και ΕΣΠΑ (2007-2013) και αποτελούν και αυτά επιχορηγήσεις με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αφού παρέχονται εξειδικευμένα κατά επιχείρηση, σε αντίθεση με τα φορολογικά και λοιπά αναπτυξιακά κίνητρα που τυγχάνουν γενικής εφαρμογής.

Η ορθή και μεθοδική ανάπτυξη του τουρισμού μπορεί κάτω από προϋποθέσεις να αποφέρει σημαντικά οικονομικά ωφελήματα στις χώρες που την επιχειρούν. Συγκεκριμένα μπορεί να συμβάλλει θετικά στη διαμόρφωση του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, των εισοδημάτων, των εσόδων του κράτους και των επιχειρήσεων, του ισοζυγίου συναλλαγών, της απασχόλησης κλπ. Για να αναπτυχθεί τουριστικά μια χώρα απαιτούνται τεχνογνωσία και κεφάλαια για να επενδυθούν σε έργα τουριστικής υποδομής και ανωδομής. Πάνω από όλα όμως απαιτείται η ύπαρξη τουριστικών πόρων και ένα σωστό μάρκετινγκ του τουριστικού προϊόντος που παράγεται από τις χώρες υποδομής και φιλοξενίας των τουριστών στους πιθανούς αγοραστές του, ώστε να επιτυγχάνεται όλο και μεγαλύτερη τουριστική ζήτηση .

1.2. Σκοπός της εργασίας και μεθοδολογία

Με την παρούσα διπλωματική εργασία θα αναλυθούν τα Αναπτυξιακά Κίνητρα προς τις Ελληνικές τουριστικές επιχειρήσεις από το 1950 έως σήμερα και θα εξεταστεί η αποτελεσματικότητά τους.

Για την ανάλυσή τους έγινε ενδελεχής ανασκόπηση της Ελληνικής βιβλιογραφίας για την προσέγγιση και την αναλυτική παρουσίαση του θεσμικού πλαισίου από το 1950 έως σήμερα για την τουριστική βιομηχανία, έγινε καταγραφή της χρηματοδοτικής πολιτικής που ακολούθησε διαχρονικά η χώρα και αναφορά των ποσών που απορροφήθηκαν από τον κλάδο, χρησιμοποιώντας στοιχεία από το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδος, το Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας & Ναυτιλίας, τον Σύνδεσμο Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, το Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων και το Ίδρυμα οικονομικών και βιομηχανικών ερευνών.

Βασικός σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι να αποδειχθεί αν η αναπτυξιακή πολιτική της κυβέρνησης σε συνδυασμό με τα Κοινοτικά πλαίσια στήριξης ώθησαν και σε ποιόν βαθμό την τουριστική ανάπτυξη της Ελλάδας.

1.3. Νέα συμβολή σε σχέση με τις ήδη υπάρχουσες μελέτες

Μέσα από τα στατιστικά στοιχεία που παραθέτονται και τις αναλύσεις που γίνονται παρουσιάζονται λάθη και παραλήψεις στον κρατικό μηχανισμό που αν προσεγγισθούν σε ικανοποιητικό βαθμό, ευλόγως αναμένεται η ουσιαστική ενεργοποίηση των επενδυτικών κινήτρων επ' ωφελεία του τουριστικού τομέα και της εθνικής οικονομίας μας γενικότερα.

1.4. Συνοπτική περιγραφή προσέγγισης

Η εργασία είναι χωρισμένη σε πέντε κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο είναι εισαγωγικό. Στο δεύτερο γίνεται αναφορά στον τουρισμό και στο τουριστικό προϊόν, γενικά αλλά και στην Ελλάδα, στα τουριστικά κίνητρα και τις τουριστικές επιχειρήσεις. Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται ο όρος της ανάπτυξης και της τουριστικής ανάπτυξης και γίνεται αναφορά στα στάδια της τουριστικής ανάπτυξης και τις επιπτώσεις της σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, ενώ παρουσιάζονται στατιστικά των τελευταίων χρόνων για την τουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια της οικονομικής και τουριστικής ανάπτυξης και πως αυτή προκύπτει από τον κρατικό παρεμβατισμό. Στο κεφάλαιο πέντε γίνεται λεπτομερής ανάλυση του θεσμικού πλαισίου της Ελλάδας για τον τουρισμό από το 1950 έως και σήμερα και παραθέτονται στοιχεία για τις επιχορηγήσεις/ επιδοτήσεις προς την Ελληνική Ξενοδοχεία βάσει των αναπτυξιακών νόμων και της συνολικής αποδοτικότητάς τους στον κλάδο. Τέλος, στο έκτο κεφάλαιο γίνεται λεπτομερής αναφορά στα Κοινοτικά πλαίσια στήριξης και το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς, στους άξονες και τα μέτρα που αφορούν στον τουρισμό, την κατανομή των ποσών και το βαθμό απορρόφησής τους από την Ελληνική τουριστική βιομηχανία.

Κεφάλαιο 2: Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

2.1. Η έννοια του Τουρισμού

Ο τουρισμός αποτελεί ένα αυτοδύναμο φαινόμενο, συνώνυμο της κατανάλωσης και του ελεύθερου χρόνου. Τα τελευταία χρόνια, ο τουρισμός, παρουσίασε μία ταχύτατη ανάπτυξη, μία χωρική εξάπλωση και μία κοινωνική αποδοχή σε παγκόσμιο επίπεδο, που τείνει να θεωρείται ως ένα κοινότυπο και αναπόσπαστο τμήμα της σύγχρονης καθημερινότητας. (Βαρβαρέσσος, 2008: 13)

2.2. Ορισμός τουρισμού, τουρίστα και τουριστικού προϊόντος

Η λέξη τουρισμός έχει προέλθει από την Αγγλική λέξη «Tourisme» που έχει να κάνει με την περιήγηση των ανθρώπων σε περιοχές με αξιοθέατα και τη Γαλλική λέξη «Tour» που σημαίνει γύρος, ένα κυκλικό ταξίδι. Ο τουρισμός έχει επικρατήσει και χρησιμοποιείται με την ίδια ρίζα σε όλες σχεδόν τις γλώσσες του κόσμου. (Βενετσανοπούλου, 2006: 45)

Σύμφωνα με τους Ηγουμενάκης και συν., (1999: 84) μία από τις πρώτες προσπάθειες ορισμού του φαινομένου ήταν αυτή των Hunziker και Krapf το 1942 οι οποίοι αναφέρουν ότι ο τουρισμός είναι «το σύνολο των γεγονότων και σχέσεων που προκύπτουν από την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού σ' ένα προορισμό και τη διαμονή μη μόνιμων κατοίκων σ' αυτόν, εφόσον δεν οδηγούν σε μόνιμη διαμονή και δε συνδέονται με οποιαδήποτε κερδοσκοπική δραστηριότητα». Το 1998, οι Ρούπας και Λαούμης χαρακτήρισαν ως τουρισμό την πρόσκαιρη διακίνηση ατόμων από το γεωγραφικό περιβάλλον της μόνιμης διαμονής σε άλλο, με σκοπό την ψυχική ευχαρίστηση.

Οι Ηγουμενάκης και συν., (1999: 84) αναφέρουν πως ο τουρισμός προσφέρει μια εμπειρία είτε σε μεμονωμένα άτομα είτε σε ομάδες ατόμων που μετακινούνται προσωρινά από τον τόπο διαμονής τους προς κάποιον προορισμό για να ικανοποιήσουν τις τουριστικές τους ανάγκες ή επιθυμίες και αποτελείται από ένα συνδυασμό δραστηριοτήτων, προϊόντων και παραγωγικών μονάδων. Περιλαμβάνει επομένως, όλους εκείνους τους προμηθευτές τουριστικών προϊόντων αλλά ταυτόχρονα και εκείνους που τα προϊόντα που προσφέρουν θεωρούνται απαραίτητα στους τουρίστες κατά τη διάρκεια της διαμονής τους ή ακόμα και κατά τη μετακίνησή τους από τον τόπο της μόνιμης διαμονής τους στον τουριστικό προορισμό της επιλογής τους και αντίστροφα. (Ηγουμενάκης και συν., 1999)

Κατά το παρελθόν (1937) η επιτροπή των στατιστικολόγων της Κοινωνίας των Εθνών προτείνει στα κράτη- μέλη της να χαρακτηρίσουν ως τουρίστα το άτομο εκείνο που

μετακινείται, τουλάχιστον για είκοσι- τέσσερις ώρες μέχρι έξι μήνες από τον τόπο διαμονής του σε μια ξένη χώρα. Δηλαδή τα άτομα εκείνα που πραγματοποιούν ένα ταξίδι με κίνητρα την αναψυχή, τη θρησκεία, τα σπορ, τις σπουδές, την υγεία, για επαγγελματικούς ή οικογενειακούς λόγους, αποστολές, συνέδρια. Αντίθετα σαν εκδρομείς χαρακτηρίζονται οι προσωρινοί επισκέπτες των οποίων η παραμονή δεν υπερβαίνει τις είκοσι- τέσσερις ώρες στην επισκεπτόμενη χώρα.(Βαρβαρέσσος, 2008: 44- 46)

Επομένως, ως τουρίστες θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν όλα εκείνα τα άτομα που ταξιδεύουν για επαγγελματικούς ή επιστημονικούς σκοπούς, αφού μέσω των ταξιδιών φροντίζουν να συνδυάσουν τις επαγγελματικές τους ενασχολήσεις με την ψυχαγωγία και την ψυχική και πνευματική τους ανάταση. (Βενετσανοπούλου, 2006: 46).

Ένας πιο απλός ορισμός του τουρισμού δόθηκε το 1976 από τον Καλφιώτη, ο οποίος χαρακτήρισε ως τουρισμό την μετακίνηση των ατόμων που δημιουργεί κατανάλωση τουριστικών προϊόντων.

Μια ακόμα προσπάθεια ορισμού του τουρισμού και του τουριστικού προϊόντος επιχειρήθηκε από τον P. Fabre, ο οποίος αναφέρει ότι το τουριστικό προϊόν ορίζεται σε σχέση με αυτό που προσφέρεται σε έναν ή περισσότερους πελάτες και στις επιλεγμένες αγορές- στόχους. Ο P. Fabre χαρακτήρισε το τουριστικό προϊόν σαν ένα σύνολο δραστηριοτήτων αναψυχής που προτείνονται στον καταναλωτή- πελάτη στα πλαίσια των διακοπών του και αναφέρθηκε στον συνδυασμό μιας συμβολικής κατανάλωσης, που περιλαμβάνει αγαθά που δεν έχουν αγοραστική αξία και δεν προορίζονται για πώληση όπως είναι οι εικόνες, το περιβάλλον, ο ήλιος, η θάλασσα, οι τοπικές συνήθειες και μίας υλικής κατανάλωσης αγαθών και υπηρεσιών, που περιλαμβάνει προϊόντα τα οποία κατασκευάστηκαν για να πωληθούν και δημιουργήθηκαν, ολικά ή μερικά, για να ικανοποιήσουν τουριστικές ανάγκες όπως είναι τα μεταφορικά μέσα, τα τουριστικά καταλύματα, τα είδη λαϊκής τέχνης, τα θεάματα κ.λπ. (Βαρβαρέσσος, 2008: 132)

Ο ορισμός που τελικά υιοθετήθηκε από τη Διεθνή Ένωση Επιστημόνων Τουρισμού (International Association of Scientific Experts on Tourism- AIEST), πλησιάζει πιο πολύ στον ορισμό που δόθηκε από τους Hunziker και Krapf και αναφέρει τελικά ως τουρισμό «το σύνολο των φαινομένων και των σχέσεων που προκύπτουν από το ταξίδι και τη διαμονή μη μόνιμων κατοίκων σε έναν προορισμό, εφόσον δεν οδηγούν σε μόνιμη διαμονή στον προορισμό και δεν συνδέονται με κάποια κερδοσκοπική δραστηριότητα». (Βενετσανοπούλου, 2006: 45)

2.3. Η τυπολογία του τουρισμού και του τουριστικού προϊόντος

Στη βιβλιογραφία διακρίνονται διάφοροι τύποι τουρισμού. Σύμφωνα με τον D. Stavrakí και τον G. Guibilato έχουμε τους εξής τύπους τουρισμού:

1. Τουρισμός με βάση τα μεταφορικά μέσα που χρησιμοποιεί ο τουρίστας για την μετακίνηση του για παράδειγμα αεροπορικός, σιδηροδρομικός, θαλάσσιος, οδικός, περιπατητικός τουρισμός, ποδηλατικός τουρισμός κ.ά.
2. Τουρισμός με βάση το τουριστικό κατάλυμα που επιλέγει ο τουρίστας για την διαμονή του, για παράδειγμα τουρισμός ξενοδοχείου, τουρισμός πανσιόν, τουρισμός μπανγκαλόου και επιπλωμένων διαμερισμάτων, τουρισμός κάμπινγκ, τουρισμός παραθεριστικής κατοικίας, τουρισμός τροχόσπιτου κ.λπ.
3. Τουρισμός με βάση τον προορισμό όπως εσωτερικός (ημεδαπός) τουρισμός, διεθνής (αλλοδαπός) τουρισμός, διηπειρωτικός και διαπεριφερειακός τουρισμός, παραθαλάσσιος τουρισμός, παραλίμιος τουρισμός, ορεινός τουρισμός, τουρισμός πόλεων, υπαίθριος τουρισμός
4. Τουρισμός σε σχέση με την αναψυχή και τον ελεύθερο χρόνο του τουρίστα όπως τουρισμός αναψυχής, πολιτιστικός τουρισμός, αθλητικός τουρισμός, γαστρονομικός τουρισμός, κληρονομικός τουρισμός, θρησκευτικός τουρισμός, εορταστικός τουρισμός, οικογενειακός τουρισμός, αγροτουρισμός κ.λπ.
5. Τουρισμός σε σχέση με το μέγεθος της ομάδας σε ατομικό τουρισμό, οικογενειακό και ομαδικό τουρισμό (γκρουπ).
6. Τουρισμός σε σχέση με την ηλικία σε τουρισμό νέων και τουρισμό τρίτης ηλικίας.
7. Τουρισμός σε σχέση με τον προϋπολογισμό του ταξιδιού σε τουρισμό πολυτελείας, κοινωνικό τουρισμό και μαζικό τουρισμό.
8. Ο τουρισμός με βάση τη διάρκεια παραμονής του τουρίστα μπορεί να διακριθεί σε τουρισμό μικρής διάρκειας, μεγάλης διάρκειας και τουρισμό του weekend.
9. Ο επαγγελματικός τουρισμός μπορεί να διακριθεί σε τεχνικό τουρισμό, επιστημονικό τουρισμό, συνεδριακό τουρισμό, εκθεσιακό τουρισμό, τουρισμό κινήτρων κ.ά.
10. Ο τουρισμός υγείας μπορεί να διακριθεί σε τουρισμό ανάπαυσης, ιαματικό τουρισμό κ.λπ. (Βαρβαρέσσος, 2008: 114- 116)

Αντίστοιχη τυπολογία κατέγραψαν οι A.J. Burkart και S. Medlik για το τουριστικό προϊόν διαχωρίζοντάς το στις παρακάτω τρεις κατηγορίες:

1. Με βάση τους φυσικούς, πολιτιστικούς, καλλιτεχνικούς, ιστορικούς ή τεχνολογικούς πόρους που διαθέτει μία περιοχή και οι οποίοι πρόκειται να ελκύσουν τον τουρίστα και να τον προτρέψουν να πραγματοποιήσει την τουριστική μετακίνηση.
2. Με βάση τους εξοπλισμούς που διαθέτει η χώρα- προορισμός, οι οποίοι μεμονωμένα δεν αντιπροσωπεύουν παράγοντες που επηρεάζουν το κίνητρο του ταξιδιού, αλλά, εάν απουσίαζαν, θα εμπόδιζαν την τουριστική μετακίνηση (τουριστικά καταλύματα, εστιατόρια, κέντρα αναψυχής και πολιτισμού κ.λπ.).
3. Με βάση τις ευκολίες προσπελασιμότητας του τουριστικού προορισμού, οι οποίες σχετίζονται με τα μεταφορικά μέσα που θα χρησιμοποιήσει ο τουρίστας για να προσεγγίσει τον επιλεγμένο προορισμό. (Βαρβαρέσσος, 2008: 133)

2.4. Τα τουριστικά κίνητρα

Με τον όρο «τουριστικά κίνητρα» αναφερόμαστε σε όλες εκείνες οι ψυχοπνευματικές τάσεις που παρακινούν τους ανθρώπους να επισκεφτούν έναν τόπο για τουριστικούς σκοπούς. Μέσω της ανάλυσης των κινήτρων έγινε η προσπάθεια εντοπισμού των παραγόντων που επηρεάζουν τον τουρίστα στη διαδικασία λήψης απόφασης να ταξιδέψει, καθώς και των εμπειριών που προσδοκά να αποκτήσει με την επίσκεψή του σε έναν προορισμό. (Ηγουμενάκης, 1991)

Τα κίνητρα είναι διαφορετικά για τον κάθε τουρίστα μεμονωμένα στην επιλογή ενός τουριστικού προορισμού και πολλές φορές περισσότερα από ένα, αλλά και ομάδες τουριστών μπορεί να έχουν διαφορετικά κίνητρα για την επιλογή του ίδιου τόπου προορισμού. Παρά το γεγονός αυτό όμως τα κίνητρα που συνήθως αναφέρουν οι τουρίστες έχουν αρκετές ομοιότητες. (Καλφιώτης, 1976)

Ο Τσάρτας (1996) σε μία προσπάθεια να καταγράψει τα θεματικά πλαίσια που πιστεύει ότι ερμηνεύουν συστηματικά τη θέση των κινήτρων στην πορεία του τουρισμού χωρίζει τα κίνητρα στις παρακάτω κατηγορίες:

- Κίνητρα που σχετίζονται με τους λόγους- αιτίες που πραγματοποιείται ένα ταξίδι, για παράδειγμα, λόγοι υγείας, επαγγελματικοί λόγοι κ.ά.
- Κίνητρα που σχετίζονται με τον εκπαιδευτικό-πολιτιστικό ρόλο του τουρισμού
- Κίνητρα που συνδέονται με τη διάθεση φυγής του ανθρώπου

- Κίνητρα που συνδέονται με το θρησκευτικό συναίσθημα
- Κίνητρα που συνδέονται με το γόητρο και την κοινωνική άνοδο

Οι McIntosh και Goeidner (1995) κάνουν και αυτοί έναν διαχωρισμό στα κίνητρα σε:

- Φυσικά κίνητρα που έχουν σχέση με το σώμα, το νου, την υγεία, την άθληση και την ευχαρίστηση.
- Κίνητρα που έχουν αφορούν στην κουλτούρα του ατόμου, την ανάγκη του να γνωρίσει και να μάθει περισσότερα για τους άλλους πολιτισμούς, τις παραδόσεις, τη μουσική, τον τρόπο ζωής κ.ά.
- Εσωτερικά κίνητρα που αναφέρονται στην ανάγκη του ανθρώπου να γνωρίσει καινούργιους ανθρώπους, να κάνει φιλίες, να χαλαρώσει, να βιώσει νέες εμπειρίες, διαφεύγοντας από την καθημερινή του ρουτίνα.

Ο Middleton (1988) αναφέρει τις εξής κατηγορίες βασικών κινήτρων για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού:

- Κίνητρα που σχετίζονται με την εργασία λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί σημαντικά ο αριθμός των συνεδρίων, των συναντήσεων και των σεμιναρίων, στα οποία καλούνται να συμμετέχουν οι εργαζόμενοι.
- Φυσικά κίνητρα που αφορούν σε κίνητρα που έχουν να κάνουν είτε με την συμμετοχή των ατόμων σε διάφορα αθλήματα είτε με την χαλάρωση τους από το καθημερινό άγχος.
- Κίνητρα που σχετίζονται με τη μόρφωση, την ψυχολογία και την κουλτούρα και σε αυτά περιλαμβάνονται η συμμετοχή σε φεστιβάλ, θέατρα, διαλέξεις, η επίσκεψη σε μουσεία και ο εθελοντισμός.
- Κοινωνικά και διαπροσωπικά κίνητρα που αναφέρονται σε ταξίδια για κοινωνικές υποχρεώσεις όπως γάμοι, επίσκεψη σε φίλους κ.ά.
- Θρησκευτικά κίνητρα που αφορούν σε ταξίδια για συμμετοχή σε προσκυνήματα, επισκέψεις ιερών χώρων, εκκλησιών κ.ά.

Ο Ηγουμενάκης (1991) διαχωρίζει τέλος τα τουριστικά κίνητρα σε τέσσερις κατηγορίες:

- Φυσικά και κλιματολογικά κίνητρα που σχετίζονται με τα φυσικά και κλιματολογικά στοιχεία που ασκούν ισχυρή έλξη στους τουρίστες, αφού είναι εκμεταλλεύσιμα σε μεγάλο βαθμό από τουριστικής άποψης και αυτό γιατί ανταποκρίνονται στις ψυχολογικές και βιολογικές ανάγκες των τουριστών. Τέτοιου είδους στοιχεία είναι, για παράδειγμα, η μορφολογία του εδάφους, η βλάστηση, η ηλιοφάνεια, η θερμοκρασία κλπ.
- Πολιτιστικά κίνητρα που αφορούν την πολιτιστική κληρονομιά μιας χώρας υποδοχής τουριστών και αφορούν τους ιστορικούς χώρους που διαθέτει, τα αρχαιολογικά της μνημεία, τα μουσεία, τις πινακοθήκες κ.ά.
- Οικονομικά κίνητρα που αναφέρονται στο κόστος ζωής στις χώρες υποδοχής τουριστών, το κόστος του ταξιδιού κλπ. Τα κίνητρα αυτά επηρεάζουν κυρίως τις μεγάλες μάζες των τουριστών που ανήκουν στις μεσαίες εισοδηματικές τάξεις και επιθυμούν να επισκεφτούν έναν τουριστικό προορισμό.
- Ψυχολογικά κίνητρα που αφορούν στις εσωτερικές παρορμήσεις των τουριστών που επισκέπτονται έναν τουριστικό προορισμό και οι οποίες οφείλονται στην ψυχολογική ανάγκη του τουρίστα για αλλαγή.

2.5. Οι τουριστικές επιχειρήσεις

Για την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών των ανθρώπων θεωρείται απαραίτητο να εξασφαλιστούν όσο το δυνατό περισσότερα τουριστικά προϊόντα και αντίστοιχα να ικανοποιηθούν όσο το δυνατό περισσότερες τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες. Η επίτευξη αυτού γίνεται με ορθολογικά προγραμματισμένες και καλά συντονισμένες ενέργειες. Ο βασικός άξονας όλης αυτής της προγραμματισμένης και συντονισμένης προσπάθειας είναι το σύνολο των τουριστικών επιχειρήσεων, οι οποίες κινούν και ταυτόχρονα ελέγχουν όλες τις δραστηριότητες, σε ό, τι αφορά στην παραγωγή, διακίνηση και διάθεση των τουριστικών προϊόντων, που αναπτύσσονται στο τουριστικό κύκλωμα. (Ηγουμενάκης, 1997: 70)

2.5.1. Είδη τουριστικών επιχειρήσεων

Σύμφωνα με τον Ηγουμενάκη, οι τουριστικές επιχειρήσεις, σαν παραγωγικές μονάδες, μπορούν να διακριθούν σε διάφορες κατηγορίες:

α) Ανάλογα με τους οικονομικούς στόχους που προσπαθούν να πετύχουν μπορούν να διακριθούν σε κερδοσκοπικές και σε μη κερδοσκοπικές: Στην κατηγορία των κερδοσκοπικών περιλαμβάνονται όλες εκείνες οι επιχειρήσεις που μέσω των τουριστικών προϊόντων που παράγουν επιδιώκουν με κάθε τρόπο την ικανοποίηση

όσο το δυνατόν περισσότερων τουριστικών αναγκών και επιθυμιών και ταυτόχρονα αποβλέπουν στην μεγιστοποίηση των κερδών τους. Στις μη κερδοσκοπικές υπάγονται οι τουριστικές εκείνες επιχειρήσεις που η παραγωγική τους δραστηριότητα αποβλέπει μεν στην ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών αλλά όχι στο κέρδος παρά μόνο στην κάλυψη των λειτουργικών τους δαπανών και στη διατήρηση της βιωσιμότητας τους.

β) Ανάλογα με το φορέα τους, οι τουριστικές επιχειρήσεις, μπορούν να διακριθούν σε δημόσιες, ιδιωτικές και σε μικτές: Ως δημόσιες χαρακτηρίζονται εκείνες οι τουριστικές επιχειρήσεις που φορέας τους είναι το κράτος, η τοπική αυτοδιοίκηση καθώς και τα διάφορα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, ανεξάρτητα αν αυτά έχουν πλήρη ή μερική αυτοτέλεια. Ιδιωτικές τουριστικές επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται εκείνες που αναλαμβάνουν επιχειρηματικούς κινδύνους στην προσπάθειά τους να μεγιστοποιήσουν όσο το δυνατόν περισσότερο τα κέρδη τους, εφαρμόζοντας την οικονομική αρχή. Έχουν δηλαδή σαν αποκλειστικό κίνητρο τα οικονομικά ωφελήματα που προκύπτουν από την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών και επιθυμιών. Στην κατηγορία των μικτών τουριστικών επιχειρήσεων περιλαμβάνονται τόσο οι τουριστικές επιχειρήσεις που φορείς τους είναι τόσο το κράτος με την ευρύτερη έννοια του όρου, όσο και οι φορείς της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και η λειτουργία τους βασίζεται σε καθαρά ιδιωτικοποιημένα κριτήρια ενώ η αποστολή τους σε δημοσιο- οικονομικά κριτήρια.

γ) Ανάλογα με το αντικείμενο της παραγωγικής τους δραστηριότητας, οι τουριστικές επιχειρήσεις, μπορούν να διακριθούν σε παραγωγής τουριστικών προϊόντων ή/ και υπηρεσιών.

δ) Ανάλογα με τις τουριστικές ανάγκες που ικανοποιούν, οι τουριστικές επιχειρήσεις μπορούν να διακριθούν σε μεταφοράς, στέγασης, εστίασης, ψυχαγωγίας, διασκέδασης και προμήθειας. Οι τουριστικές επιχειρήσεις μεταφοράς έχουν σαν σκοπό την εξυπηρέτηση των ανθρώπων σε ότι αφορά στην τουριστική τους μετακίνηση είτε από τη χώρα της μόνιμης διαμονής τους προς τη χώρα του τουριστικού τους προορισμού, είτε μέσα στη χώρα του τουριστικού προορισμού. Οι τουριστικές επιχειρήσεις στέγασης αποβλέπουν στην ικανοποίηση της ανάγκης στέγασης των ανθρώπων κατά την μετακίνηση τους στην χώρα του τουριστικού τους προορισμού. Οι τουριστικές επιχειρήσεις εστίασης αφορούν στην ανάγκη ικανοποίησης των αναγκών διατροφής των ανθρώπων τόσο κατά την τουριστική τους μετακίνηση όσο και κατά τη διάρκεια της διαμονής τους στον τουριστικό τους προορισμό. Οι τουριστικές επιχειρήσεις ψυχαγωγίας ή διασκέδασης αποβλέπουν στην ικανοποίηση της ανάγκης για ψυχαγωγία και για διασκέδαση του τουρίστα. Τέλος, στις τουριστικές επιχειρήσεις προμηθειών υπάγονται όλες εκείνες οι επιχειρήσεις που ασχολούνται με την

ικανοποίηση των αναγκών των ανθρώπων για κάθε είδους ψώνια κατά τη διάρκεια της τουριστικής τους μετακίνησης και της διαμονής τους στη χώρα του τουριστικού τους προορισμού.

ε) Ανάλογα με το μέγεθός τους, οι τουριστικές επιχειρήσεις μπορούν να διακριθούν σε μικρές, μεσαίες και μεγάλες ανάλογα με το φορέα τους, τον αριθμό των απασχολούμενων σε αυτές, το ύψος των κεφαλαίων τους, τον τζίρο που πραγματοποιούν και την έκταση της παραγωγικής δραστηριότητάς τους.

στ) Ανάλογα με την έκταση της παραγωγικής τους δραστηριότητας μπορούν να διακριθούν σε απλής δραστηριότητας, όταν παράγουν ή/ και προσφέρουν ένα μόνο είδος τουριστικών προϊόντων και σε σύνθετης παραγωγικής δραστηριότητας, όταν προσφέρουν περισσότερα από ένα είδος τουριστικά προϊόντα.

ζ) Ανάλογα με την οργανωτική τους δομή μπορούν να διακριθούν σε αυτοτελείς, εξαρτημένες και θυγατρικές. Αυτοτελείς χαρακτηρίζονται εκείνες οι τουριστικές επιχειρήσεις που διατηρούν την πλήρη νομική, οικονομική και διοικητική τους αυτοτέλεια. Εξαρτημένες χαρακτηρίζονται εκείνες που να μεν διατηρούν τη νομική και οικονομική τους υπόσταση αλλά όχι και τη διοικητική τους αυτοτέλεια. Τέλος, στις θυγατρικές τουριστικές επιχειρήσεις υπάγονται εκείνες που ιδρύονται με πρωτοβουλία της μητρικής τουριστικής εταιρίας και έχουν συνήθως την ίδια ή παραπλήσια φέρμα, όπως επίσης και ίδια νομική υπόσταση. Αυτό που δεν έχουν κοινό είναι διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια, που σημαίνει διοικητική και οικονομική εξάρτηση από την μητρική τουριστική εταιρία.

η) Ανάλογα με τη χρονική διάρκεια λειτουργίας τους, οι τουριστικές επιχειρήσεις μπορούν να διακριθούν σε εποχιακής λειτουργίας, λειτουργούν δηλαδή ορισμένους μόνο μήνες το χρόνο και σε τουριστικές επιχειρήσεις συνεχούς λειτουργίας, δηλαδή λειτουργούν όλο το χρόνο χωρίς διακοπή, ανεξάρτητα από την ένταση και την έκταση της παραγωγικής τους διαδικασίας. (Ηγουμενάκης, 1997: 70-80)

2.5.2. Η σύγχρονη οργάνωση των τουριστικών επιχειρήσεων

Στη σύγχρονη κοινωνία διακρίνονται ταχύτερες μεταβολές στις τουριστικές αγορές, καθώς και στις στρατηγικές και οικονομικές επιδιώξεις των Tour operator. Οι τουριστικές επιχειρήσεις αδυνατούν να προσφέρουν ένα «σπάνια προϊόν» που να ανταποκρίνεται επαρκώς στις αλλαγές αυτές. Βασική αιτία αυτής της αδυναμίας αποτελεί η εύθραυστη ισορροπία μεταξύ της τουριστικής ζήτησης και της τουριστικής προσφοράς λόγω της μη σωστής χρήσης των νέων τεχνολογιών από τις τουριστικές επιχειρήσεις. Οι συνύπαρξη ενός μεγάλου αριθμού ετερογενών επιχειρήσεων

βιομηχανικής ή βιοτεχνικής μορφής στις κύριες χώρες υποδοχής των τουριστών καθιστά προβληματικό τον εκσυγχρονισμό των τουριστικών επιχειρήσεων έναντι των απαιτήσεων της αγοράς. Μια άλλη αιτία αφορά στην αύξηση των οργανωμένων ταξιδιών και την απελευθέρωση των αερομεταφορών σε συνδυασμό με την δημιουργία συνθηκών άκρατου ανταγωνισμού, αφού οι επιχειρήσεις λειτουργούν μέσα σε συνθήκες υπερπροσφοράς και εμπορευματοποίησης του παραγόμενου τουριστικού προϊόντος, από ισχυρούς Tour operators των χωρών προσέλευσης των τουριστών. Κρίνεται επομένως απαραίτητη η προσαρμοστικότητα των μεταβλητών της τουριστικής προσφοράς στις εξελίξεις της ζήτησης.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία τάση από τις τουριστικές επιχειρήσεις να εξειδικευτούν σε σχέση με το προϊόν που παράγουν και το τεχνικό – οικονομικό τους περιβάλλον, έτσι ώστε να προσεγγίσουν τις υπάρχουσες τάσεις. Η εξειδίκευση των τουριστικών επιχειρήσεων επιβάλλει τη νέα διάκριση τους σε μεγάλες κατηγορίες, ανάλογα με την οργανωτική τους δομή και τις συγκεντρωτικές τάσεις που παρουσιάζει η παραγωγική τους λειτουργία σε ανεξάρτητες αλυσίδες, σε εξαρτημένες αλυσίδες και σε τεχνικο- εμπορικές ενώσεις:

α) οι ανεξάρτητες αλυσίδες συγκροτούνται με σκοπό την αύξηση της ποσοστιαίας συμμετοχής τους στην αγορά, την βελτίωση της προβολής τους και τη καλύτερη διαχείριση των προϊόντων τους, σε συνδυασμό με την μείωση του κόστους των αγορών τους. Από τα βασικά πλεονεκτήματα που επωφελούνται οι αλυσίδες αυτές των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων είναι η εγκατάσταση κεντρικού συστήματος κρατήσεων καθώς και η αυξημένη διαπραγματευτική ισχύς τους απέναντι στους Tour- operators.

β) οι εξαρτημένες αλυσίδες μπορούν να προέλθουν μέσω συνεργασιών που παίρνουν την μορφή είτε συμβολαίων διαχείρισης, είτε τεχνικής βοήθειας, είτε συστημάτων franchise και δεν επιβαρύνονται με κεφαλαιουχικό ρίσκο. Τα βασικά πλεονεκτήματα που επωφελούνται αυτού του είδους συνεργασιών αφορούν στις κεντρική οργάνωση της διαχείρισης των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, την ομοιογένεια των τιμών και τις επιτυγχανόμενες οικονομίες κλίμακας.

γ) τέλος, οι τεχνικο- εμπορικές ενώσεις αναφέρονται κυρίως στον τομέα των επικοινωνιών και της πληροφορικής και προσφέρουν πιο ευπροσάρμοστες φόρμες συνεργασίας, κυρίως σε ομάδες επιχειρήσεων οι οποίες διατηρούν παράλληλα την εμπορική τους ταυτότητα. (Βαρβαρέσσος, 2008: 165- 168)

2.6. Ο τουρισμός στην Ελλάδα

Για την Ελλάδα, ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους θεμελιώδεις πυλώνες της οικονομίας της, ένα αναπόσπαστο τμήμα της επιχειρηματικής της κουλτούρας και έναν τρόπο ζωής για τις περισσότερες περιοχές και πόλεις. (WTTC, 2006)

2.6.1. Το Ελληνικό τουριστικό προϊόν

Η Ελλάδα βρίσκεται στη νοτιοανατολική Ευρώπη, στο νοτιότερο τμήμα της βαλκανικής χερσονήσου, στο σταυροδρόμι Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής. Συνορεύει στα βόρεια με τη Βουλγαρία, την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και την Αλβανία και στα ανατολικά με την Τουρκία. Το Αιγαίο Πέλαγος βρίσκεται ανατολικά της ηπειρωτικής Ελλάδας, ενώ το Ιόνιο στα δυτικά. Η χώρα περιλαμβάνει περίπου 2.000 νησιά καθώς και 42 βουνά με περισσότερο από 2.000 μέτρα υψόμετρο, συμπεριλαμβανομένης της ποικιλομορφίας σε γεωγραφικά χαρακτηριστικά και ενός ευρέος φάσματος χλωρίδας και πανίδας. Το κλίμα της Ελλάδας χαρακτηρίζεται ως μεσογειακό, με ήπιους χειμώνες και ξηρά καλοκαίρια. Βροχοπτώσεις παρουσιάζονται συνήθως το φθινόπωρο και την άνοιξη. Παρόλα αυτά η χώρα διαθέτει περιοχές με ποικιλία κλιμάτων – από το ημιάνυδρο, ημιορημικό κλίμα της νοτιοανατολικής Κρήτης έως το πιο ψυχρό, υγρό ηπειρωτικό κλίμα της Ρόδου.

Κατά παράδοση, η ελληνική τουριστική βιομηχανία κυριαρχείται από καλοκαιρινούς παραθεριστές που αναζητούσαν ήλιο, θάλασσα και αμμουδιά. Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι η χώρα διαθέτει 15.000 χιλιόμετρα παραλιών. Επομένως, είναι κυρίως μια εποχική βιομηχανία, επικεντρωμένη στα νησιά της και βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε πακέτα διακοπών χαμηλής απόδοσης. Σχετικά μικρός αριθμός τουριστών επιλέγει να επισκεφτεί κάτι διαφορετικό από τα φημισμένα νησιωτικά θέρετρα της, με αποτέλεσμα να μη διαμοιράζονται ισότιμα τα οφέλη του τουρισμού σε όλη τη χώρα.

Παρόλο αυτά υπάρχει και ένας αρκετά ικανοποιητικός αριθμός διεθνών επισκεπτών που ενδιαφέρονται για την ιστορία και τον πολιτισμό της Ελλάδας, που θεωρείται το λίκνο του δυτικού πολιτισμού. Η Ελλάδα είναι κληρονόμος των κληροδοτημάτων της κλασικής Ελλάδας, της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και τεσσάρων αιώνων οθωμανικής κυριαρχίας, καθώς και ο τόπος γέννησης της δημοκρατίας, της δυτικής φιλοσοφίας, του δράματος – τραγωδία και κωμωδία – της δυτικής λογοτεχνίας, των πολιτικών επιστημών, των μεγάλων επιστημονικών αρχών και, φυσικά, των Ολυμπιακών Αγώνων. Στοιχεία που καθιστούν ακόμα πιο ελκυστικό το ελληνικό τουριστικό προϊόν. (WTTC, 2006)

2.6.2. Τα πλεονεκτήματα του Ελληνικού τουρισμού

Τα πλεονεκτήματα του Ελληνικού τουρισμού οφείλονται σε φυσικούς, κλιματολογικούς και πολιτιστικούς όρους ταυτόχρονα που αναμφισβήτητα αποτελούν ισχυρή έλξη στα τουριστικά ρεύματα. Δεν πρόκειται απλώς για ευνοϊκούς όρους αλλά για μια τουριστική κληρονομιά αιώνων. Πιο συγκεκριμένα, τα στοιχεία της Ελλάδας που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του τουρισμού είναι:

- Το φυσικό της περιβάλλον, που αποτελείται από έναν συνδυασμό της ελληνικής φύσης, της ομορφιάς του ελληνικού τοπίου, του μεγάλου αριθμού νησιών και των καταπληκτικών της παραλιών.
- Οι ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες που την διακρίνουν, αφού το μεσογειακό της κλίμα σε συνδυασμό με τη μορφολογία του εδάφους και τη νησιωτική συγκρότηση καθιστούν την Ελλάδα ιδεώδη τόπο διαμονής σε όλη τη διάρκεια του έτους.
- Τα μνημεία πολιτισμού της που παρατηρούνται στις περισσότερες περιοχές της σε συνδυασμό με την πνευματική καλλιέργεια και το ανεπτυγμένο αίσθημα φιλοξενίας των κατοίκων της. (Βενετσανοπούλου, 2006:40)

2.6.3. Τα προβλήματα- αδυναμίες του Ελληνικού τουρισμού

Ο Ελληνικός τουρισμός παρουσιάζει και κάποια μειονεκτήματα- αδυναμίες τα οποία κυρίως οφείλονται σε γεωγραφικούς και οικονομικο- οργανωτικούς όρους , όπως η συγκοινωνία, τα μέσα υποδοχής τουριστών, η οργάνωση και το κόστος ζωής. Χαρακτηριστικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τα εξής:

- Ο ελληνικός τουρισμός, αποτελεί και αυτός ένα μέρος της διεθνούς τουριστικής βιομηχανίας και θα μπορούσε να χαρακτηριστεί σαν εξωστρεφής αφού απευθύνεται σχεδόν αποκλειστικά στην διεθνή πελατεία και εξαρτημένος αφού επηρεάζεται από την οικονομική πίεση που εξασκούν οι ξένοι πράκτορες ταξιδιών στους ντόπιους ξενοδόχους και αναφέρεται στην τουριστική αγορά που διαμορφώνεται στα μητροπολιτικά κέντρα των χωρών- πηγών τουρισμού.
- Η Ελλάδα σαν τουριστικός προορισμός θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ακριβός σε σχέση με άλλες ανταγωνίστριες χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, αφού λόγω της εποχικότητας, οι επιχειρήσεις, μέσα σε δυο μήνες, επιχειρούν να βγάλουν τα έσοδα ενός ολόκληρου χρόνου.

- Επίσης, το κόστος και η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, λόγω της εποχικότητας, επηρεάζονται αρνητικά, μειώνοντας την ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προϊόντος.
- Η τουριστική κίνηση επικεντρώνεται κυρίως σε συγκεκριμένες περιοχές της Ελληνικής επικράτειας π.χ. Κρήτη, νησιά του Αιγαίου, επειδή διαθέτουν θέλγητρα που προσελκύουν τους τουρίστες.
- Η Ελλάδα υστερεί ή είναι χρονικά καθυστερημένη στο θέμα της προβολή της και της προώθησης του τουριστικού της προϊόντος.
- Τέλος, παρατηρείται έντονη έλλειψη κατάλληλα εκπαιδευμένου και με επαγγελματική κατάρτιση εργατικού δυναμικού στους τομείς της διοίκησης και παροχής υπηρεσιών των τουριστικών επιχειρήσεων. (Βενετσανοπούλου, 2006:41)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- Βαρβαρέσσος, Σ., (2008) Τουρισμός- οικονομικές προσεγγίσεις. Αθήνα: εκδόσεις Προπομπός
- Βενετσανοπούλου, Μ., (2006) Η κρατική συμβολή στον τουρισμό εναλλακτικές μορφές τουρισμού Ιστορική εξέλιξη- θεσμικό πλαίσιο. Αθήνα: Εκδόσεις Intebooks.
- Ηγουμενάκης Ν. (1991), "Τουριστική οικονομία", Αθήνα: εκδόσεις Προπομπός,
- Ηγουμενάκης, Ν.,(1997) Τουριστική Οικονομία, Τόμος Β΄ . Αθήνα: Εκδόσεις Intebooks.
- Ηγουμενάκης, Ν., Κραβαρίτης, Κ. & Λύτρας, Π. (1999) Εισαγωγή στον Τουρισμό. Αθήνα: Εκδόσεις Intebooks.
- Καλφιώτης Σ. (1976), Εισαγωγή εις την θεωρία του τουρισμού, εκδόσεις Τυροβολας, Αθήνα.
- Καλφιώτης, Σ. (1976) Τουριστική Οικονομική. Αθήνα: Εκδόσεις Τυροβολάς.
- Ρούπας, Β. & Λαλούμης , Δ. (1998) Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλης.
- Τσάρτας, Π.(1996), «Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό», Αθήνα: εκδόσεις Εξάντας,
- Mcintosh R. και C. Goeldner, (1986), Tourism principles, practices, philosophies, εκδόσεις John Wiley and Sons
- Middleton V.(2001), Marketing in travel and tourism, edition Fourth
- WTTC, ΕΛΛΑΔΑ- ο αντίκτυπος του Τουρισμού στην Απασχόληση και την Οικονομία, 2006, [http:// www.wttc.org /](http://www.wttc.org/)

Κεφάλαιο 3: ΑΝΑΠΤΥΞΗ

3.1. Η έννοια της ανάπτυξης

Η ανάπτυξη ετυμολογικά είναι σύνθετη λέξη από το 'ανά' και το ρήμα 'πτύσσω' (διπλώνω) και αναφέρεται στο άνοιγμα, το ξεδίπλωμα, το άπλωμα. Ο όρος έχει χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει την πρόοδο ή το μεγάλωμα- αύξηση ενός μεγέθους, την εξέλιξη φυσικών φαινομένων, την πορεία προς την ολοκλήρωση ανθρωπίνων ενεργειών και γενικά την εξέλιξη κοινωνικών φαινομένων όπως η οικονομική ανάπτυξη. Κατά συνέπεια ο όρος ανάπτυξη αναφέρεται σε ένα κοινωνικό φαινόμενο που υλοποιείται από τους ανθρώπους σε ένα κοινωνικό σχηματισμό και η καλύτερη διερεύνησή του απαιτεί την βαθύτερη γνώση των χαρακτηριστικών του ανθρώπου και της κοινωνίας μέσα στην οποία ενεργεί. (Ρέππας, 2002: 33)

Ο Friedmann (1980: 4) θεωρεί ότι: « Η Ανάπτυξη είναι πάντα κάτι, μία ανθρώπινη οντότητα, μια έννοια, μια οικονομία, μια ικανότητα... συχνά σχετιζόμενη με λέξεις όπως υπό ή υπέρ ή ακριβώς... η ανάπτυξη έχει μια δομή και ο ομιλητής έχει μια ιδέα για το πώς αυτή η δομή πρέπει να είναι αναπτυγμένη. Τείνουμε να σκεφτόμαστε την ανάπτυξη ως διαδικασία αλλαγής ή ως ένα σύμπλεγμα τέτοιων διαδικασιών που μέχρι ένα βαθμό είναι νόμιμη ή τουλάχιστον επαρκώς κανονική έτσι ώστε να μπορούμε να κάνουμε έξυπνες δηλώσεις πάνω σε αυτό».

3.2. Η τουριστική ανάπτυξη

Η τουριστική ανάπτυξη με την ευρεία έννοια του όρου αναφέρεται στην εξέλιξη του τουρισμού ως οικονομική δραστηριότητα μιας οικονομίας. Συντελείται με την πληρέστερη αξιοποίηση και ορθολογικότερη εκμετάλλευση των τουριστικών πόρων, ώστε να καλύπτεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η τουριστική ζήτηση, δηλαδή οι ανάγκες και οι επιθυμίες των τουριστών. Αυτό επιτυγχάνεται κυρίως με την αύξηση της τουριστικής παραγωγής και την ποιοτική βελτίωσή της καθώς και με τις -διαρθρωτικής φύσης- μεταβολές στους τρόπους παραγωγής τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών και τις βελτιώσεις στους θεσμών που αφορούν στην οργάνωση και λειτουργία της τουριστικής παραγωγής. (Ηγουμενάκης, 1997: 290-291)

Οι Κοκκώσης και Τσάρτας (2001: 24– 27) θεωρούν ότι οι βασικοί παράγοντες διαμόρφωσης της τουριστικής ανάπτυξης είναι:

- Τα χαρακτηριστικά της τουριστικής ζήτησης.
- Οι τουριστικοί πόροι της χώρας ή της περιοχής.

- Η επιρροή των υπαρκτών προτύπων της τουριστικής ανάπτυξης στην προσφορά.
- Οι φορείς, οι οργανισμοί και οι κοινωνικό – επαγγελματικές ομάδες που εμπλέκονται στη διαδικασία της τουριστικής ανάπτυξης.
- Οι τουριστικές και ξενοδοχειακές επιχειρήσεις.
- Η διεθνής, εθνική ή τοπική τουριστική πολιτική.

Οι Κοκκώσης και Τσάρτας (2001:81) επίσης αναφέρθηκαν και στις παραμέτρους δημιουργίας μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και τις παρουσίασαν ως εξής:

- Ειδικός σχεδιασμός μιας τουριστικής ανάπτυξης που να διατηρεί την ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον.
- Ενίσχυση όλων των μέτρων που συμβάλλουν στις διαδικασίες ανατροφοδότησης της ανάπτυξης όπως είναι οι διάφορες τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες, οι λειτουργικές διασυνδέσεις ανάμεσα σε διαφορετικούς κλάδους της οικονομίας, η έρευνα, η εκπαίδευση, το marketing κ.ά.
- Ύπαρξη ενός ειδικού θεσμικού πλαισίου που θα προωθεί τις διαδικασίες της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και την τοπική συμμετοχή.
- Προώθηση μέτρων και πολιτικών που να αφορούν στην προστασία και την ανάδειξη του τοπικού φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.
- Χρησιμοποίηση ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως βασικού άξονα της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης

Γενικά, η ανάπτυξη της τουριστικής οικονομίας δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να επιχειρείται μονόπλευρα, αφού η τουριστική ανάπτυξη αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της εθνικής οικονομίας που βρίσκεται ακόμα στο στάδιο της ανάπτυξης. Θα πρέπει παράλληλα με την τουριστική οικονομία να επιτυγχάνεται ανάπτυξη και σε άλλους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας, όπως στην γεωργική και βιομηχανική οικονομία αφού μέσω αυτών των κλάδων εξασφαλίζεται ο εφοδιασμός με είδη διατροφής, κεφαλαιουχικό εξοπλισμό κλπ. που θεωρούνται απαραίτητα για την παραγωγή των τουριστικών προϊόντων που ζητούν οι τουρίστες για την ικανοποίηση των τουριστικών τους αναγκών και επιθυμιών. Παράλληλα, οι θετικές επιδράσεις της τουριστικής ανάπτυξης σε όλους τους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας κάθε

άλλο παρά να υποτιμηθούν μπορούν και πολύ περισσότερο να αποσιωπηθούν. (Ηγουμενάκης, 1997: 296)

3.3. Τα στάδια τουριστικής ανάπτυξης

Με τα στάδια της τουριστικής ανάπτυξης έχουν ασχοληθεί αρκετοί μελετητές. Οι περισσότεροι εξ' αυτών θεωρούν ότι ένας τουριστικός προορισμός έχει ορισμένη διάρκεια ζωής, η οποία περνά από τρία στάδια τουριστικής ανάπτυξης: (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001)

1ο Στάδιο τουριστικής ανάπτυξης:

Στο στάδιο αυτό ο τουριστικός προορισμός είναι ακόμα άγνωστος με αποτέλεσμα και ο αριθμός των τουριστών που την επισκέπτεται να είναι αρκετά μικρός και οι υπάρχουσες υποδομές και προσφερόμενες υπηρεσίες για την εξυπηρέτησή του υποτυπώδεις. Παρατηρείται όμως αριθμός αυξανόμενος όσον αφορά τις παραγωγικές δομές και τον αριθμό των επιχειρηματιών που ενδιαφέρονται να ασχοληθούν με τον κλάδο και να προσελκύσουν περισσότερους τουρίστες. Ταυτόχρονα, οι τουρίστες αντιμετωπίζονται από τους ντόπιους με αρκετά φιλόξενη διάθεση, αφού και αυτοί θέλουν να έρθουν σε επαφή με διαφορετικές αντιλήψεις. Σε αυτή την πρόθεση συμβάλουν και οι εφαρμογές διάφορων προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης τοπικής ή εθνικής εμβέλειας, καθώς και η προβολή του τουριστικού πόρου της περιοχής (π.χ. λίμνη, παραδοσιακός οικισμός κλπ.)

Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του πρώτου σταδίου τουριστικής ανάπτυξης ενός τουριστικού προορισμού είναι τα ακόλουθα:

- Υποτυπώδης υποδομή (ενοικιαζόμενα δωμάτια, πανδοχεία) σε ξενοδοχεία και επιχειρήσεις εστίασης (ταβέρνες),
- Μικρός αριθμός τουριστών που ταξιδεύουν αυτόνομα
- Ανύπαρκτη διαφήμιση του προορισμού από τις τουριστικές αγορές του μαζικά οργανωμένου τουρισμού.
- Μικρής εμβέλειας τουριστικές επενδύσεις από τους ντόπιους κατοίκους.

2ο Στάδιο τουριστικής ανάπτυξης:

Στο στάδιο αυτό παρατηρείται έντονη κινητικότητα προς τα τουριστικά επαγγέλματα και μια γενικότερη ενασχόληση των ντόπιων αλλά και των ξένων επιχειρηματιών με τον τουρισμό, με αποτέλεσμα την ανάδειξη της περιοχής ως τουριστικό προορισμό.

Σημειώνεται αύξηση των επενδύσεων στον τουριστικό τομέα (καταλύματα, εστιατόρια, μέσα μεταφοράς κ.λπ.) καθώς και υιοθέτηση των καταναλωτικών και κοινωνικών προτύπων των αστικών κέντρων από μεγάλο μέρος του ντόπιου πληθυσμού. Παράλληλα οι σχέσεις μεταξύ των τουριστών και των ντόπιων γίνονται σταδιακά σχέσεις «εμπορικής συναλλαγής» με τις μεγάλες επιχειρήσεις και τις διεθνούς εμβέλειας τουριστικές επιχειρήσεις (tour operators) να επιθυμούν να επενδύσουν στον τουριστικό κλάδο, αλλά και το κράτος με την εφαρμογή προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης και προβολής του τουριστικού προϊόντος.

Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του δεύτερου σταδίου τουριστικής ανάπτυξης ενός τουριστικού προορισμού είναι τα ακόλουθα:

- Δημιουργία μιας σύνθετης τουριστικής υποδομής (εστιατόρια, μεγάλα ξενοδοχεία, μπαρ, πρακτορεία κ.λπ.).
- Πραγματοποίηση μεγάλης εμβέλειας επενδύσεων από το κράτος και των πρώτων σημαντικών τουριστικών επενδύσεων από ιδιώτες.
- Σημαντικές αλλαγές στη χωρική και λειτουργική οργάνωση της περιοχής, ώστε να εξυπηρετούνται οι τουρίστες.
- Εμφάνιση των πρώτων ομάδων οργανωμένου τουρισμού που ταξιδεύουν χρησιμοποιώντας υπηρεσίες.
- Απόκτηση διαφημιστικής «εικόνας» για την περιοχή.

3ο Στάδιο τουριστικής Ανάπτυξης:

Στο στάδιο αυτό παρατηρείται ανέγερση εκτεταμένων εγκαταστάσεων και υποδομών για την εξυπηρέτηση των αυξανόμενων αναγκών των τουριστών. Ο τουριστικός προορισμός πλέον έχει ωριμάσει και υιοθετεί τον τύπο ανάπτυξης του οργανωμένου μαζικού τουρισμού με αποτέλεσμα η τοπική κοινωνία να αρχίζει να αισθάνεται ότι έχει χάσει τη δυνατότητα επηρεασμού και ελέγχου της τουριστικής βιομηχανίας της περιοχής, καθώς οι ρυθμοί της ζωής, τα καταναλωτικά πρότυπα και οι αξίες να αλλάζουν πλησιάζοντας την αστικοποίηση. Επιπλέον, οι σχέσεις των τουριστών με τους ντόπιους γίνονται τελείως απρόσωπες. Οι αλλαγές αυτές οφείλονται κυρίως στις τουριστικές επιχειρήσεις διεθνούς εμβέλειας (tour-operators), στους ξένους επενδυτές και στην εφαρμογή διεθνών και περιφερειακών τουριστικών πολιτικών.

Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τρίτου σταδίου τουριστικής ανάπτυξης ενός τουριστικού προορισμού είναι τα ακόλουθα:

- Η οργανωμένη μαζική υποδομή τουρισμού του πακέτου.
- Η δημιουργία υπηρεσιών και δραστηριοτήτων για την καλύτερη εξυπηρέτηση των τουριστών.
- Η δημιουργία περιοχών με διεθνής προδιαγραφές, που χαρακτηρίζονται ως «τουριστικοί προορισμοί».
- Η ύπαρξη τουριστών που επιλέγουν τον τουριστικό προορισμό των διακοπών τους βάσει των tour operators και των οργανωμένων πακέτων τουρισμού.
- Η μαζική προσέλευση τουριστών που οφείλεται στην διαφημιστική «εικόνα» της περιοχής.

3.4. Οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης

Ο όρος «επιπτώσεις» αναφέρεται σε όλες εκείνες τις αλλαγές που επέρχονται στην οικονομία, την κοινωνία, τον πολιτισμό και το περιβάλλον των περιοχών όπου αναπτύσσεται ο τουρισμός και σχετίζονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της λειτουργίας του τουριστικού τομέα. (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001)

3.4.1. Οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στην οικονομία

Οι βασικές οικονομικές επιπτώσεις του τουρισμού εντοπίζονται τόσο σε μακροοικονομικό εθνικό επίπεδο όσο και σε μικροοικονομικό επίπεδο αφού συνδέονται με τα συναλλαγματικά έσοδα, τη συμβολή τους στα έσοδα του κράτους, τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και τουριστικού εισοδήματος, καθώς και την τόνωση που προκαλείται στην περιφερειακή ανάπτυξη. (Linckorish & Jenkins, 2004)

Για την ανάλυση των οικονομικών επιπτώσεων του τουρισμού θα πρέπει να αναφερθούμε τόσο στο ιδιωτικό κόστος που κατά τεκμήριο φέρουν οι ίδιοι οι τουρίστες/ επισκέπτες και εν γένει αποτελεί έσοδο των τουριστικών επιχειρηματιών, τοπικών ή ξένων, όσο και στο κοινωνικό κόστος, το οποίο φέρουν οι κάτοικοι της περιοχής, ασχέτως αν αποζημιώνονται πλήρως, μερικώς ή καθόλου για αυτό, είτε από τους τουρίστες είτε από τους επιχειρηματίες. Τα δύο αυτά κόστη αθροιστικά αποτελούν το «οικονομικό κόστος» που υφίσταται μια περιοχή λόγω του τουρισμού, με σκοπό να προσφερθεί μία συγκεκριμένη υπηρεσία και εμπειρία προς τους τουρίστες/ επισκέπτες της περιοχής.

Τα οικονομικά οφέλη της τουριστικής ανάπτυξης με τη σειρά τους θα μπορούσαν να διακριθούν σε άμεσα/ πρωτογενή και έμμεσα/ δευτερογενή. Τα άμεσα αναφέρονται στα κέρδη των επιχειρηματιών, στο εισόδημα από εργασία στον κλάδο, στα εισοδήματα

από ενοίκια, στα οφέλη από την απασχόληση στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα και, τέλος, στους φόρους, τα τέλη από άλλες εισπράξεις της κυβέρνησης σε εθνικό επίπεδο, και της αυτοδιοίκησης σε νομαρχιακό/ περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Τα έμμεσα οφέλη αφορούν στην αγορά πρώτων υλών και υπηρεσιών των τουριστικών επιχειρήσεων, τα οποία συνεπάγονται έσοδα σε άλλες επιχειρήσεις, απασχόληση, εισόδημα και φόρους, καθώς και στην κατανάλωση των πρωτογενών εσόδων, που επίσης δημιουργεί έσοδα σε άλλες επιχειρήσεις, απασχόληση, εισόδημα και φόρους. (Κομίλης & Βαγιονής, 1999)

3.4.2. Οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στην κοινωνία και τον πολιτισμό

Σύμφωνα με τον Butler (1975), οι κοινωνικο- πολιτιστικές επιπτώσεις του τουρισμού χαρακτηρίζουν αφενός τους τουρίστες και αφετέρου τον τόπο παραγωγής τους και επηρεάζονται από πληθώρα παραγόντων ή μεταβλητών.

Όσον αφορά τους τουρίστες, οι παράγοντες αφορούν μεγέθη (αριθμός τουριστών σε σχέση με τοπικό πληθυσμό), τύπους (ως προς ασκούμενες δραστηριότητες), χρόνο παραμονής, καθώς και τα διαφορετικά φυλετικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των τουριστών και των ντόπιων. Στην περίπτωση του τόπου υποδοχής, οι κύριοι παράγοντες επίδρασης αναφέρονται στο γενικότερο επίπεδο ανάπτυξης της τοπικής/ περιφερειακής οικονομίας και του βαθμού εξάρτησής της από τον τουρισμό, στα φυσικά/ χωρικά χαρακτηριστικά ανάπτυξης και ένταξης της τουριστικής υποδομής και ανωδομής, στον βαθμό/ έκταση συμμετοχής του τοπικού πληθυσμού στην τουριστική παραγωγή και κατανάλωση, και στην εμβέλεια ή ακτινοβολία/ δυναμισμό της τοπικής κουλτούρας.

Με μία άλλη ανάλυση, οι κοινωνικο- πολιτιστικές επιπτώσεις του τουρισμού σε συγκεκριμένο γεωγραφικό επίπεδο χώρας ή περιφέρειας μπορεί να χαρακτηριστούν ως αποτέλεσμα διαφορετικών τύπων και τρόπων οργάνωσης και ελέγχου του τουριστικού προϊόντος και ένταξής του στην οικονομική και κοινωνική δομή του συγκεκριμένου χώρου, είτε μέσω απευθείας ατομικών επαφών επικοινωνίας είτε μέσω του συνολικού περιβάλλοντος και των σχέσεων που δημιουργούν φορείς και παράγοντες όπως οι πολυεθνικές τουριστικές επιχειρήσεις και τα ειδικά κέντρα εγκατάστασης ξένων τουριστών. Οι παραπάνω φορείς παίζουν έναν ουσιαστικό ρόλο στη διαδικασία πολιτιστικών μετασχηματισμών και θεωρούνται παράγοντες μεταφοράς σχημάτων κατανάλωσης και συμπεριφοράς.

Έναν επίσης ουσιαστικό ρόλο στη διαδικασία πολιτιστικών μετασχηματισμών παίζουν και ορισμένες ντόπιες κοινωνικές ομάδες της αστικής τάξης, που έχοντας υιοθετήσει

ξένα πρότυπα, προωθούν το ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον. (Κομίλης & Βαγιονής, 1999)

Το δυσκολότερο ίσως πρόβλημα που προκύπτει κατά τον εντοπισμό των κοινωνικο-πολιτισμικών επιπτώσεων του τουρισμού, σε αντίθεση με τις οικονομικές επιπτώσεις της τουριστικής δραστηριότητας, είναι ότι αργούν να εμφανιστούν. Ακόμα και όταν παρατηρούνται, μπορεί να είναι δύσκολο να αποδοθούν αποκλειστικά στον τουρισμό.

Γενικότερα, η ανάπτυξη του τουρισμού μπορεί να επιφέρει ωφέλιμες κοινωνικο-πολιτισμικές επιπτώσεις, αφού μέσω της ανταλλαγής ιδεών, πολιτισμικών συνηθειών και αντιλήψεων μπορεί να εξαλείψει την άγνοια και τις παρεξηγήσεις. Η ανάπτυξη του τουρισμού των νέων, ειδικότερα, μπορεί να εξασφαλίσει μακροχρόνια πλεονεκτήματα όχι μόνο επειδή πιθανόν να επαναλάβουν τα ταξίδια τους, αλλά κι επειδή τους δίνεται η δυνατότητα να κατανοήσουν καλύτερα τις πολιτισμικές διαφορές τους με τους άλλους λαούς. (Linckorish & Jenkins, 2004)

3.4.3. Οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο περιβάλλον

Ο τουρισμός, ανάλογα με το πόσο καλά σχεδιάζεται και ελέγχεται η τουριστική ανάπτυξη, μπορεί να επιφέρει τόσο θετικές όσο και αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Οι βασικές επιπτώσεις του, δεν εμφανίζονται ταυτόχρονα σε κάθε τουριστική περιοχή. Η εμφάνισή τους εξαρτάται από το είδος και την κλίμακα της τουριστικής ανάπτυξης, καθώς και από τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής. (Linckorish & Jenkins, 2004)

Γενικά, οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης, δυσμενείς ή όχι, εξαρτώνται από διάφορους παράγοντες όπως: α) ο τύπος ή το είδος της τουριστικής ανάπτυξης, β) η ποιότητα και τα χαρακτηριστικά των τοπικών περιβαλλοντικών πόρων και, γ) η δυνατότητα και ικανότητα των φορέων και του τοπικού πληθυσμού να διαχειριστούν τους περιβαλλοντικούς πόρους. (Κομίλης & Βαγιονής, 1999)

Μια από τις βασικές θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον λόγω της τουριστικής ανάπτυξης αφορά στην διατήρηση σημαντικών φυσικών χώρων χάρη στη λειτουργία τους ως τουριστικά αξιοθέατα, τα οποία διαφορετικά ίσως εγκαταλείπονταν, στην προστασία αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων, στην βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος μέσω του ελέγχου της ποιότητας του αέρα, των υδάτων, της ηχορρύπανσης καθώς και της βελτίωσης της περιβαλλοντικής αισθητικής μέσω προγραμμάτων διατήρησης του τοπίου, ελέγχου στα σχέδια νέων κτηρίων, καλύτερης συντήρησης κ.λπ. Επίσης, στις θετικές επιπτώσεις θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την αναβάθμιση που επιτελείται στο περιβάλλον μέσω του σχεδιασμού των

τουριστικών εγκαταστάσεων καθώς και την βελτίωση της τοπικής υποδομής αεροδρομίων, οδικών δικτύων, συστημάτων ύδρευσης και αποχέτευσης, τηλεπικοινωνιών κ.ά.

Στις αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού προς το περιβάλλον θα μπορούσαμε να αναφέρουμε διάφορα προβλήματα που προκύπτουν όπως την πιθανή μόλυνση των υδάτων εάν δεν υπάρχει καλό σύστημα αποχέτευσης στα ξενοδοχεία, τα θέρετρα ή στις υπόλοιπες τουριστικές εγκαταστάσεις, στην ατμοσφαιρική ρύπανση λόγω της υπερβολικής χρήσης αυτοκινήτων από τους τουρίστες σε ορισμένες περιοχές, ιδιαίτερα όταν εκεί συγκεντρώνονται σημαντικά τουριστικά αξιοθέατα, στην ηχορύπανση που δημιουργείται από τη συγκέντρωση τουριστών, τουριστικών οχημάτων ή και τουριστικών αξιοθέατων στα τα πάρκα διασκέδασης και στις πίστες αγώνων με αυτοκίνητα και μοτοσυκλέτες. Παράλληλα παρατηρείται και οπτική ρύπανση που αναφέρεται στην ακαλαίσθητη διάταξη των τουριστικών εγκαταστάσεων, την ανεπαρκή ή ακατάλληλη χωροταξία, την υπερβολική χρήση μεγάλων και αντιαισθητικών πινακίδων, καθώς και την κακή συντήρηση των κτηρίων ή των εξωτερικών χώρων, ενώ λόγω του συνωστισμού των τουριστών ιδιαίτερα στα δημοφιλή τουριστικά αξιοθέατα, μπορεί να προκληθεί κυκλοφοριακή συμφόρηση.

Επίσης στις αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας που παρατηρείται σε περιοχές με ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη λόγω της υπερβολικής χρήσης του ευαίσθητου φυσικού περιβάλλοντος από τους τουρίστες, τους περιβαλλοντικούς κινδύνους που μπορεί να προκύψουν λόγω της κακής επιλογής της τοποθεσίας και της απρόσεκτης τεχνικής κατασκευής τουριστικών εγκαταστάσεων, τις καταστροφές σε ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους από την υπερβολική ή κακή χρήση περιβαλλοντικά ευάλωτων αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων και τέλος, την ακατάλληλη διάθεση αποβλήτων λόγω του μεγάλου αριθμού επισκεπτών και των δραστηριοτήτων στις οποίες εκείνοι εμπλέκονται. (Linckorish & Jenkins, 2004)

Συνοψίζοντας, οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις στις περισσότερες περιπτώσεις είναι σύνθετες ή πολυσχεδείς, εφόσον συνήθως δεν προκαλούνται αποκλειστικά από συγκεκριμένες τουριστικές δραστηριότητες, αλλά και από παράλληλες συνοδευτικές ή αλληλοεξαρτώμενες με τον τουρισμό δραστηριότητες άλλων τομέων ή κλάδων στον αστικό και αγροτικό χώρο (π.χ. κλάδος συγκοινωνιών, εμπορίου, υπηρεσιών κλπ.). (Κομίλης & Βαγιονής, 1999)

3.5. Η τουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα

Η τουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα παρουσιάζει μία μακροχρόνια αυξητική πορεία. Αυτό αποδεικνύεται και από τα στοιχεία που παρουσιάζει ο παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, όπου η Ελλάδα κατατάσσεται με 17.518 εκατομμύρια τουριστών για το 2007, στην 13η θέση στον κόσμο και στην 9η θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών προορισμών (Tourism highlights 2008 edition, UNWTO)¹.

Ο σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων- ΣΕΤΕ (2010), αναφέρει σε μελέτη του με θέμα «Πρόταση για το νέο αναπτυξιακό μοντέλο» πως η συμμετοχή του τουρισμού στο ΑΕΠ της χώρας μας είναι μεγαλύτερη από 15% και πολλές φορές ξεπερνάει το 18%. Σχεδόν ένας στους πέντε κατοίκους, απασχολείται άμεσα ή έμμεσα με τον τουριστικό κλάδο, ενώ ταυτόχρονα, ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται και η συμβολή του στην κάλυψη του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου όπου παρά τη διόγκωση του τα τελευταία τρία χρόνια, οι τουριστικές εισπράξεις καλύπτουν σχεδόν το 1/3 αυτού.²

Πίνακας 1: Η συμβολή του τουρισμού σε ΑΕΠ, απασχόληση, εμπορικό ισοζύγιο
Πηγή: ΣΕΤΕ, 2009

	1990	2000	2009
ΑΕΠ	15,2%	15,9%	15,2%
Άμεση και έμμεση απασχόληση (% επί συνολικής απασχόλησης)	19,5%	19,8%	18,5%
Άμεση και έμμεση απασχόληση ('000)	731,8	781,0	774,2
Κάλυψη ελλείμματος εμπορικού ισοζυγίου	20,8%	45,9%	33,7%

Και σε επίπεδο κοινωνικοοικονομικό όμως, η συμβολή του τουρισμού θεωρείται ιδιαίτερως σημαντική καθώς στον τουρισμό αποδίδεται το 18,5% της απασχόλησης, με 774.200 απασχολούμενους και το 15,2% του ΑΕΠ (ΣΕΤΕ, 2009). Σαφής ένδειξη είναι η αύξηση του πληθυσμού στους τουριστικούς νομούς στη διάρκεια μιας περιόδου όπου,

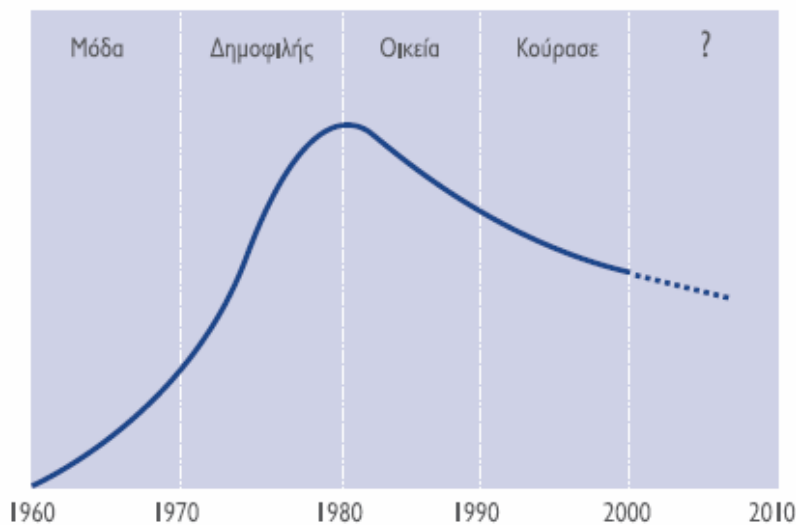
¹http://www.travelindustrywire.com/article36366UNWTO_Tourism_Highlights_Edition.html

²http://www.greektourism2020.gr/fileadmin/GreekTourism2020/gt2020_documents/SETEbrochure%28low%292.pdf

οι περισσότεροι νομοί χάνουν πληθυσμό λόγω της εσωτερικής μετανάστευσης που προκαλεί η κατά τόπους ανεργία.

Σύμφωνα με την ίδια μελέτη, ο ΣΕΤΕ αναφέρει πως η τουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα ξεκίνησε στη δεκαετία του '50. Την πρώτη εικοσαετία τα ταξίδια αφορούσαν κυρίως περιηγήσεις που είχαν σαν στόχο την περιήγηση και τη γνωριμία με νέες χώρες και πολιτισμούς, στη συνέχεια όμως οι τουριστικές μετακινήσεις συνδέθηκαν με τις καλοκαιρινές διακοπές και την αναζήτηση ξεκούρασης. Τα πρότυπα αυτά της ζήτησης, όπου οι τουρίστες επιλέγουν με βάση το κίνητρο της ξεκούρασης και όχι την πολιτιστική διάσταση, τα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες κάθε προορισμού επικράτησε και επικρατεί τις τελευταίες δεκαετίες στη χώρα μας. (ΣΕΤΕ, 2010).³

Ο κύκλος του Ελληνικού τουριστικού προϊόντος ξεκίνησε με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης στις δεκαετίες '50, '60 και '70, όταν η Ελλάδα ήταν γνωστός τουριστικός προορισμός με αυξημένη τουριστική ζήτηση. Στη δεκαετία του '80, ο ρυθμός αυτός άρχισε να μειώνεται. (Σχήμα 1)

Διάγραμμα 1: Η εξέλιξη της εικόνας του τουριστικού προορισμού

Πηγή: ΣΕΤΕ, 2010

³<http://www.sete.gr/default.php?pname=EllinikosTourismos&la=1>

Με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, ήρθαν στην επιφάνεια όλες οι διαχρονικές αδυναμίες στον τομέα του τουρισμού, καθιστώντας δυσκολότερο το έργο της αντιμετώπισης των νέων προβλημάτων που προκύπτουν. Σύμφωνα με την έρευνα του Ινστιτούτο Τουριστικών ερευνών και προβλέψεων (ΙΤΕΠ- <http://www.itep.gr/>), ο ελληνικός τουρισμός, πέρα των διαφόρων προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας, αντιμετωπίζει πρόσθετα προβλήματα, τα οποία διακρίνονται σε γενικά και διαρθρωτικά.

Στα γενικά προβλήματα συγκαταλέγονται η έλλειψη οράματος και μακροχρόνιων στόχων, οι συναρμοδιότητες των διαφόρων υπουργείων, η ενίσχυση μέσω των επενδυτικών κίνητρων περιοχών που είναι ήδη αναπτυσσόμενες τουριστικά, το μεγάλο κόστος των μεταφορών, η μειωμένη προσπελασιμότητα, η απόσταση της χώρας από τις κύριες πηγές προέλευσης τουριστών, η έλλειψη ικανού αριθμού γενικών και ειδικών ποιοτικών υποδομών, η μη επαρκής χρήση των νέων τεχνολογιών και το γεγονός της μη αξιοποίησης της αρχαιολογικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

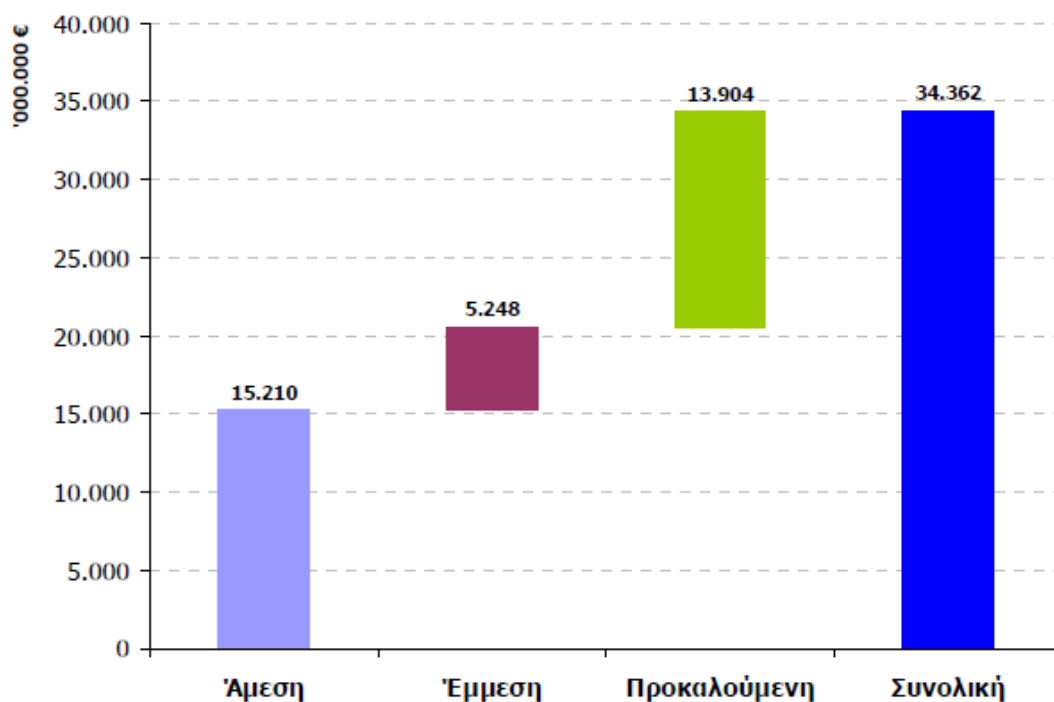
Στα διαρθρωτικά προβλήματα συμπεριλαμβάνονται το υψηλό κόστος των τουριστικών και συναφών υπηρεσιών, η μη επίλυση του χωροταξικού σχεδίου στη χώρα, η ανυπαρξία ολοκληρωμένου σχεδίου διαχείρισης κρίσεων στον κλάδο, η εμμονή στις ίδιες αγορές, το αποσπασματικό και χωρίς προγραμματισμό διεθνές μάρκετινγκ και η όξυνση του ανταγωνισμού με τη δυναμική εμφάνιση νέων ανταγωνιστών.

Σύμφωνα με το ΙΤΕΠ, για την επίλυση όλων των παραπάνω προβλημάτων χρειάζεται η χρηματοδότηση του κράτους από το εθνικό παραγωγικό πλεόνασμα και όχι από δανειακά, ο εκσυγχρονισμός της νομοθεσίας, η μέτρηση της αποτελεσματικότητας των φορέων που προσφέρουν δημόσιες υπηρεσίες και η σύνδεση του προσφερόμενου έργου με τις δαπάνες που απαιτούνται. Για να επιτύχουν όμως τα παραπάνω, βασική προϋπόθεση είναι να παρθούν σημαντικές αποφάσεις για την αλλαγή του πολιτικού κοινωνικού και οικονομικού περιβάλλοντος της χώρας μας.

Βασικό ρόλο σε όλο αυτό έχει και η πολιτική ηγεσία, η οποία θα πρέπει να είναι σε θέση να υιοθετήσει ένα θεσμικό πλαίσιο αυστηρό και ξεκάθαρο και να αποκαλύπτει στους πολίτες την πραγματική κατάσταση της οικονομίας, χωρίς να φοβάται το πολιτικό κόστος. Τα εργατικά συνδικάτα από την πλευρά τους θα πρέπει να μάχονται για την ικανοποίηση των δίκαιων αιτημάτων των εργαζομένων, να δείχνουν ανοχή και

κατανόηση στις δύσκολες περιόδους, εφόσον τους παρέχονται οι απαραίτητες εγγυήσεις και τα μέλη τους να μην επηρεάζονται από σκοπιμότητες.⁴

Στα 34,4 δισ. ευρώ ή 15,1% του ΑΕΠ (στοιχεία 2010) ανέρχεται η συνεισφορά του τουρισμού στην ελληνική οικονομία, όπως τονίζεται σε μελέτη του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ) με τίτλο: «Η Επίδραση του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία». Μάλιστα υπογραμμίζεται ότι τα 15,2 δισ. ευρώ αντιπροσωπεύουν την άμεση επίδραση από την ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος στην Ελλάδα.

Διάγραμμα 2: Συνολική επίδραση του τουρισμού στο ΑΕΠ

Πηγή: ΙΟΒΕ, 2012

Από τα 34,4 δισ. Ευρώ στην Ελληνική οικονομία, τα 32,4 δισ. είναι αποτέλεσμα της τουριστικής δαπάνης, ενώ 1,9δισ. ευρώ αποτελούν την εκτίμηση της επίδρασης στο εγχώριο προϊόν από τις τουριστικές επενδύσεις.

Στην έρευνα σημειώνεται ότι είναι αρκετά πιθανό με τα στοιχεία του 2011, όταν το ΑΕΠ συρρικνώθηκε, ενώ οι ταξιδιωτικές αφίξεις, αλλά και εισπράξεις αυξήθηκαν, η τελική

⁴ Άρθρο στο μηνιαίο περιοδικό Τουρισμός και Ανάπτυξη, Τεύχος 49, Νοέμβριος 2009

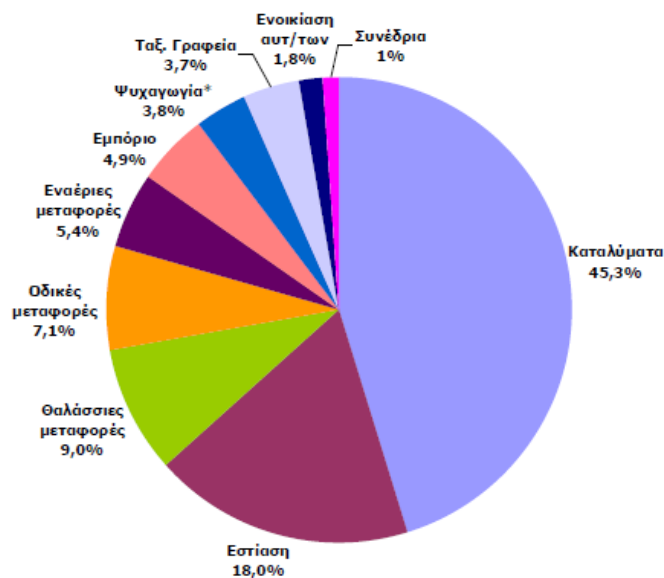
συμβολή να είναι ακόμα μεγαλύτερη. Εξάλλου εκτιμάται ότι για κάθε 1.000 ευρώ τουριστικής δαπάνης το ακαθάριστο προϊόν της ελληνικής οικονομίας αυξάνεται κατά περίπου 2.220 ευρώ.

Ταυτόχρονα, η επίτευξη του στόχου των 20 εκατ. αφίξεων αλλοδαπών επισκεπτών στην Ελλάδα, θα είχε ως αποτέλεσμα οι τουριστικές εισπράξεις από το εξωτερικό να ανέλθουν τουλάχιστον στα 12,8 δισ. ευρώ, ενώ σε όρους συνολικής επίδρασης στο ΑΕΠ, η επιπλέον επίδραση θα ξεπερνούσε τα 7 δισ. ευρώ σε σχέση με το 2010, δηλαδή 3% του ΑΕΠ. Σε όρους απασχόλησης, η άμεση και έμμεση τουριστική απασχόληση στην Ελλάδα εκτιμάται σε 446 χιλ. εργαζόμενους, ενώ συνολικά 741 χιλ. θέσεις απασχόλησης (ή 16% της συνολικής απασχόλησης της χώρας) υποστηρίζονται από την ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα.

Σε αντίθεση όμως, με άλλους κλάδους της οικονομίας, όπως η Γεωργία, η Βιομηχανία, το Εμπόριο, οι Κατασκευές, κλπ., η οικονομική δραστηριότητα του τουρισμού δεν αποτυπώνεται σε έναν μεμονωμένο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Η ιδιαιτερότητά του εντοπίζεται στον προσδιορισμό εκείνων των δραστηριοτήτων, η ζήτηση των οποίων προέρχεται από μια συγκεκριμένη κατηγορία καταναλωτών, τους επισκέπτες μιας περιοχής. Προκειμένου επομένως, να αναλυθεί η επίδρασή του στην οικονομία είναι αναγκαίος ο προσδιορισμός των οικονομικών δραστηριοτήτων (κλάδων) που συμμετέχουν στην παραγωγή- διάθεση αγαθών και υπηρεσιών που συνθέτουν την τουριστική κατανάλωση.

Όσον αφορά στην άμεση επίδραση του τουρισμού στο ΑΕΠ της χώρας, τα 2/3 σχεδόν αυτής είναι αποτέλεσμα της ζήτησης για υπηρεσίες καταλύματος και εστίασης. Στον τομέα των μεταφορών η συνεισφορά ξεπερνά τα 3,1 δισ. ευρώ, με σημαντικότερη εκείνη του κλάδου των θαλάσσιων μεταφορών στον οποίο εντάσσεται ένα εκτεταμένο δίκτυο ακτοπλοϊκών δραστηριοτήτων, όπως επίσης και δραστηριοτήτων σχετικών με τον θαλάσσιο τουρισμό. Σημαντική είναι επίσης η επίδραση από τις οδικές μεταφορές η οποία εκτιμάται στο περίπου 7% της άμεσης επίδρασης, ενώ ελαφρώς μικρότερη είναι η συνεισφορά από τον κλάδο των αερομεταφορών επιβατών (5%)

(*) Ως ποσοστό του τουριστικού ΑΕΠ που προκύπτει από την τουριστική δαπάνη
 (***) Πολιτιστικές – Ψυχαγωγικές – Αθλητικές δραστηριότητες

Διάγραμμα 3: Άμεση επίδραση στους συναφείς με τον τουρισμό κλάδους

Πηγή: IOBE, 2012

Στις επιμέρους κατηγορίες που σχετίζονται με την τουριστική κατανάλωση, η συνεισφορά από τις αγορές αγαθών λιανικού εμπορίου εκτιμάται στο 5% της συνολικής άμεσης επίδρασης. Σχεδόν αντίστοιχη, είναι η αναλογία για τις Ψυχαγωγικές- Πολιτιστικές- Αθλητικές Δραστηριότητες και τα Ταξιδιωτικά γραφεία, ενώ στις Ενοικιάσεις αυτοκινήτων το ποσοστό ανέρχεται στο 2%. Η μικρότερη επίδραση καταγράφεται στη Διοργάνωση Εμπορικών Εκθέσεων- Συνεδρίων (1%) γεγονός όμως, που αντανακλά τις θετικές επιπτώσεις -σε όρους δημιουργίας προστιθέμενης αξίας- από την πραγματοποίηση συνεδρίων κυρίως για τα ξενοδοχεία και την εστίαση.

Αντίστοιχα, η έμμεση επίδραση εκτιμάται στα 5,2 δισ. ευρώ. Οι κλάδοι που επωφελούνται σε μεγαλύτερο βαθμό από τον τουρισμό είναι το Εμπόριο, ο κλάδος της Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας και οι Χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Θετικά επηρεάζεται επίσης, η επιχειρηματική δραστηριότητα στις Κατασκευές και τις Τηλεπικοινωνίες, ενώ σημαντική είναι η συνεισφορά από την ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος τόσο στον Πρωτογενή τομέα (Γεωργία, Κτηνοτροφία και Αλιεία) όσο και στην εγχώρια βιομηχανική παραγωγή. Από την άλλη πλευρά, η προκαλούμενη επίδραση από την αύξηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών εκτιμάται στα 13,9 δισ. ευρώ.

Εξίσου σημαντική είναι και η συμβολή στα έσοδα από την έμμεση φορολογία, τους φόρους δηλαδή (ΦΠΑ, φόροι και δασμοί επί των προϊόντων που εισάγονται και Ειδικός

Φόρος Κατανάλωσης) που καταβάλλουν οι επιχειρήσεις για την αγορά προϊόντων και υπηρεσιών ως εισροές για την παραγωγική τους διαδικασία. Η συνολική επίδραση εκτιμάται σε περίπου 1,4 δισ. ευρώ ή στο 5% των εσόδων του κράτους από την έμμεση φορολογία το 2010.

Τέλος, στην έρευνα του IOBE επισημαίνεται ότι είναι απαραίτητη, η αξιοποίηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού οι οποίες θα λειτουργήσουν συμπληρωματικά του υφιστάμενου προτύπου γύρω από τον ήλιο και τη θάλασσα, που αποτελεί τον πυλώνα ανάπτυξης του εγχώριου τουριστικού προϊόντος. Σε ένα ιδιαίτερα ανταγωνιστικό περιβάλλον, όπως διαμορφώνεται από τις χώρες της Μεσογείου, αλλά και από νέους αναδυόμενους προορισμούς, μορφές τουρισμού, όπως ο τουρισμός πόλεων (στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη), ο συνεδριακός τουρισμός και ο τουρισμός υγείας, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της κρουαζιέρας μπορούν να βοηθήσουν ουσιαστικά προς την κατεύθυνση αυτή. (IOBE, 2012)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ Γ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ρέππας, Π. (2002) Οικονομική Ανάπτυξη: Θεωρίες και Στρατηγικές. Τόμος Α΄. 2^η Έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Ηγουμενάκης, Ν.,(1997) Τουριστική Οικονομία, Τόμος Β΄ . Αθήνα: Εκδόσεις Intebooks.

Κοκκώσης, Χ. & Τσάρτας, Π. (2001) Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Κομίλης Π. & Βαγιονής Ν., (1999), Τουριστικός σχεδιασμός- μέθοδοι και πρακτικές αξιολόγησης, εκδ. Προπομπός, Αθήνα

Friedmann, J. (1980) An Alternative Development, Στο: Friedmann, J. Wheelright, E. & Connell, J., Development Strategies in the Eighties, *Development Studies Colloquium Monograph No 1*. Sydney: University of Sydney, 4 – 11.

Linckorish L. & Jenkins C., (2004), Μια εισαγωγή στον τουρισμό, εκδ. Κριτική, Αθήνα

Ίδρυμα οικονομικών και βιομηχανικών ερευνών (ΙΟΒΕ), (2012), Η επίδραση του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία

Σύνδεσμος Ελληνικών τουριστικών επιχειρήσεων- Ελληνικό τουρισμός- στοιχεία και αριθμοί, <http://www.sete.gr/default.php?pname=EllinikosTourismos&la=1>

Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων, <http://www.itep.gr/>

World Trade Organization,

http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm#tariff_data

Κεφάλαιο 4: ΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ

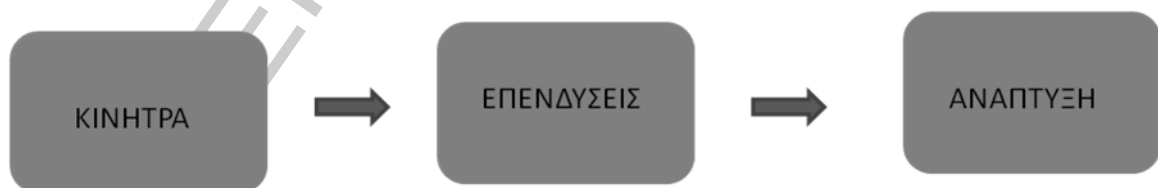
4.1. Η έννοια της οικονομικής ανάπτυξης

Τα αναπτυξιακά κίνητρα αποτελούν τμήμα της ευρύτερης οικονομικής πολιτικής των εκάστοτε κυβερνήσεων. (Καλογήρου, Καραγιάννη, Λαμπριανίδης, 1989)

Πολλοί είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη μιας οικονομίας. Ο σημαντικότερος όμως, φαίνεται ότι είναι η προσέλκυση επενδύσεων. Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που συντελούν στην προσέλκυση των αναγκαίων επενδύσεων. Αυτοί εντάσσονται σε 3 γενικές κατηγορίες:

- Οι σχετικές τιμές των παραγωγικών συντελεστών
- Η ρευστότητα των επιχειρήσεων η οποία μεταβάλλεται- αυξάνεται μέσω της μείωσης του φορολογικού συντελεστή ή της αύξησης των επιχορηγήσεων
- Ο όγκος του παραγόμενου προϊόντος

Πολλές φορές, οι παράγοντες επηρεασμού των επενδυτικών αποφάσεων δεν θεωρούνται αρκούντως ισχυροί, ώστε να λειτουργήσουν στον επιθυμητό βαθμό ή προς την επιθυμητή κατεύθυνση. Σε αυτές τις περιπτώσεις εκδηλώνεται κρατική παρέμβαση που στόχος της είναι η ενίσχυση των υπαρχόντων ή η δημιουργία νέων παραγόντων ευνοϊκού επηρεασμού των επενδυτικών αποφάσεων. Η εν λόγω παρέμβαση έχει τη μορφή λήψης διαφόρων μέτρων που συνοπτικά καλούμε «επενδυτικά κίνητρα». Τα λαμβανόμενα, συνεπώς, επενδυτικά κίνητρα στοχεύουν στην προσέλκυση επενδύσεων, οι οποίες με τη σειρά τους θα αυξήσουν το εθνικό εισόδημα οδηγώντας, στην **οικονομική ανάπτυξη**. Οι έννοιες αυτές αναλύονται παρακάτω. (Κουζέλης, 2000)

4.2. Ο κρατικός παρεμβατισμός

Η σημασία του τουρισμού για την οικονομία μίας χώρας απεικονίζεται στο βαθμό ενεργού συμμετοχής της κυβέρνησης σε αυτόν. (Lickorish L.J & Jenkins C.L., 2004).

Ένα βασικό ερώτημα που προκύπτει είναι μέχρι ποιο σημείο θα πρέπει να προχωρεί η παρέμβαση του κράτους στον τουρισμό, που πρέπει να δίδεται έμφαση, ποιες θα πρέπει να θεωρούνται προτεραιότητες και μέχρι ποιο σημείο και κατά ποιο τρόπο θα ήταν καλύτερο να ενεργεί η κυβέρνηση, συγκεντρωτικά ή θα πρέπει να βασίζεται περισσότερο στο μηχανισμό της αγοράς και στην ιδιωτική πρωτοβουλία και επομένως σε έμμεσους μηχανισμούς παροτρύνσεων και καθοδηγήσεων. (Κουτσουμάρης, 1993)

Ο H. Leibenstein αναφέρθηκε σε ένα «κρίσιμο ελάχιστο όριο», το οποίο θα πρέπει να πραγματοποιηθεί από την κυβέρνηση προκειμένου να μειωθούν οι διάφορες «αδιαιρετότητες» που υπάρχουν σε μια υπό ανάπτυξη οικονομία, καθώς επίσης για να αντιμετωπισθούν οι διάφορες επιβαρύνσεις και να επηρεαστούν οι κοινωνικές αξίες και τα έθιμα που εμποδίζουν την έναρξη της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Κατά μία άλλη άποψη η κυβέρνηση θα πρέπει:

- α) αρχικά να προωθεί την ανάπτυξη των αγορών για τη δημιουργία των κατάλληλων θεσμικών μεταρρυθμίσεων.
- β) να προωθεί την ισομερή ανάπτυξη των τομέων με τρόπο ώστε να δημιουργούνται εξωτερικές οικονομίες για τους διάφορους κλάδους δραστηριότητας και τις παραγωγικές τους μονάδες.
- γ) να υπεισέρχεται στις οικονομικές εκείνες οι δραστηριότητες που είναι δύσκολο να αναληφθούν από την ιδιωτική πρωτοβουλία αφού εμπεριέχουν μεγάλο επιχειρηματικό κίνδυνο και απαιτούν μεγάλο μέγεθος επενδύσεων από τους επενδυτές, ώστε να διεξάγονται οικονομικότερα από αυτήν.

Κατά άλλους, οι λειτουργίες του κράτους θα πρέπει να συγκεντρώνονται:

- α) στο να θέσουν τα προαπαιτούμενα για την έναρξη της αναπτυξιακής διαδικασίας
- β) στην ανάληψη ενεργού ηγεσίας στον τομέα της εκβιομηχάνισης ή της ανάπτυξης άλλων τομέων δραστηριότητας
- γ) στην αντιμετώπιση των ελλείψεων σε τομείς υποδομής, όπως είναι η εκπαίδευση, οι υπηρεσίες κοινής ωφέλειας κ.ο.κ.
- δ) στην εξισορρόπηση των διαφόρων παραγωγικών λειτουργιών

Τέλος, μια άλλη άποψη αναφέρει ότι το βασικό κριτήριο διαμορφώσεως μιας κατάλληλης κρατικής αναπτυξιακής πολιτικής πρέπει να είναι ο καθορισμός των

διαρθρωτικών μηχανισμών, οι οποίοι θα φέρουν μια υπάρχουσα κατάσταση πλησιέστερα προς την επιθυμητή. (Κουτσουμάρης, 1993)

Γενικά, οι περισσότερες κυβερνητικές αποφάσεις, σύμφωνα με τους Jenkins C.L. & Henry B.M. θα πρέπει να γίνονται από την άποψη της πολιτικής οικονομίας παρά την οικονομική λογική. Η κυβέρνηση πρέπει να καθιερώσει τους στόχους για τον τομέα του τουρισμού και να χρησιμοποιήσει αυτούς τους στόχους σαν λογική για τις πολιτικές της αποφάσεις. (Lickorish L.J & Jenkins C.L., 2004)

4.2.1. Ο κρατικός παρεμβατισμός στον τουρισμό

Ο ρόλος του κράτους στην διαδικασία χάραξης και άσκησης τουριστικής πολιτικής, αναλύθηκε από τους Jenkins C.L. & Henry B.M. (1982: 499 – 521) στο άρθρο «Government Involvement in Tourism in Developing Countries».

Σύμφωνα με το άρθρο, λόγω των χαρακτηριστικών του τουρισμού θεωρείται απαραίτητη η ενεργή επέμβαση του κράτους, για την επίτευξη των μακροπρόθεσμων στόχων, ειδικότερα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η κυβερνητική συμμετοχή στον τουρισμό απαιτείται για να αντισταθμίσει την απουσία ενός ισχυρού και έμπειρου τουριστικού ιδιωτικού τομέα. Άλλωστε, η κυβερνητική ευθύνη είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτή του ιδιωτικού τομέα. Τα ενδιαφέροντα του ιδιωτικού τομέα είναι διαφορετικά από τα συμφέροντα της κοινότητας και της χώρας συνολικά. Η ιδιωτική πρωτοβουλία είναι πιθανό να αρχίσει από την αναζήτηση ευκαιριών για μια κερδοφόρα επένδυση, θέτοντας σαν προτεραιότητα το κέρδος και τις χρηματοοικονομικές μέριμνες και όχι την ανάπτυξη του τουρισμού. Στο σημείο αυτό η κυβέρνηση οφείλει να αναλάβει ενεργό δράση ώστε να αποφευχθούν συγκρούσεις και προβλήματα σχετικά με την ανάπτυξη του τουρισμού.

Ο ρόλος του κράτους σύμφωνα με αυτή την θεωρητική προσέγγιση λαμβάνει δυο διαστάσεις: την παθητική συμμετοχή, όπου η κυβέρνηση λαμβάνει μια δράση με πιθανές συνέπειες στον τουρισμό, αλλά δεν προορίζεται συγκεκριμένα για να ευνοήσει ή να επηρεάσει την τουριστική ανάπτυξη και την ενεργητική συμμετοχή, όπου η κυβέρνηση λαμβάνει σκόπιμα μια δράση με στόχο να προωθήσει και να ενισχύσει τον τουριστικό τομέα και την τουριστική ανάπτυξη.

Ειδικότερα τα χαρακτηριστικά της παθητικής συμμετοχής της κυβέρνησης μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε υποχρεωτικές και υποστηρικτικές ενέργειες:

- Υποχρεωτικές ενέργειες: Η παθητική υποχρεωτική συμμετοχή συνήθως συνδέεται με νομοθετικές διατάξεις και επενδυτικά κίνητρα, τα οποία έχουν

σχέση με τη χώρα στο σύνολό της και δεν αφορούν μόνο τον τομέα του τουρισμού, αν και αυτά τα μέτρα μπορούν να έχουν επιπτώσεις και στον τουρισμό. Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τρία παραδείγματα που επεξηγούν αυτή την έννοια. Πρώτον, μια κυβέρνηση θεσπίζει νομοθετικές διατάξεις που έχουν σχέση με την εργασία- απασχόληση αλλοδαπών υπηκόων μέσα στη χώρα, δεύτερον, εισάγει νομοθεσία η οποία προσφέρει επενδυτικά κίνητρα και τρίτον διαπραγματεύεται μια διμερή συμφωνία για τις αεροπορικές υπηρεσίες.

- Υποστηρικτικές ενέργειες: Η κατάσταση αυτή παρατηρείται όταν η κυβέρνηση δεν περιορίζει σκόπιμα την ανάπτυξη του τουρισμού, αλλά ούτε την ενθαρρύνει ενεργά. Η περίπτωση αυτής της παθητικής συμμετοχής του κράτους έχει χαρακτηριστεί από την Παγκόσμια Τράπεζα (1972) ως μια «καλοπροαίρετη παραμέληση» (benign neglect). Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα, είναι οι περιπτώσεις που ομάδες ξενοδοχειακών και τουριστικών επιχειρήσεων ιδρύουν ένα εθνικό οργανισμό τουρισμού ή μια εθνική υπηρεσία τουρισμού με την έγκριση της κυβέρνησης, αλλά χωρίς την έμπρακτη στήριξη της, όπως τη χρηματοδότηση. Ένα άλλο παράδειγμα θα ήταν το γεγονός όπου η κυβέρνηση παρέχει κάποια μαθήματα για επαγγελματικό προσανατολισμό που ίσως έχουν ή δεν έχουν σχέση με τις ανάγκες του τουριστικού τομέα.

Η ενεργητική συμμετοχή, από την άλλη πλευρά, σημαίνει ότι η κυβέρνηση αναγνωρίζει τις ειδικές ανάγκες που εμφανίζει η ανάπτυξη του τουρισμού, κατανοεί την σημαντικότητα του τουριστικού τομέα και την αναγκαιότητα της παρέμβασής της σε θέματα ρύθμισης και διαχείρισης του, ώστε να επιτύχει συγκεκριμένους σκοπούς και στόχους που έχει θέσει σχετικά με αυτή την δραστηριότητα. Αυτή η σκόπιμη δράση διαχωρίζει την ενεργητική από την παθητική συμμετοχή και μπορεί να διαχωριστεί σε δύο κατηγορίες, την διοικητική και την αναπτυξιακή:

- Διοικητική: Σε αυτή την περίπτωση, η συμμετοχή της κυβέρνησης, είναι ουσιαστική και συγκεκριμένη. Η κυβέρνηση θέτει τους στόχους της τουριστικής ανάπτυξης μέσω ενός σχεδίου ανάπτυξης και εισάγει την απαραίτητη οργανωτική και νομοθετική υποστήριξη για να τους επιτύχει. Σχετικά με τα τρία παραδείγματα που προαναφέρθηκαν στην περίπτωση της υποχρεωτικής παθητικής συμμετοχής παρατηρείται ότι σε αυτή την περίπτωση, η κυβέρνηση μπορεί να κάνει διακρίσεις υπέρ των αλλοδαπών υπηκόων που εμπλέκονται στο τουριστικό κύκλωμα και αναζητούν εργασία στην χώρα υποδοχής, να θεσπίζει συγκεκριμένη νομοθεσία η οποία προσφέρει κίνητρα σχετικά με την προσέλκυση τουριστικών επενδύσεων και να διαπραγματεύεται διμερείς

αεροπορικές συμφωνίες έχοντας υπ' όψιν της συγκεκριμένα συμφέροντα αναφορικά με την τουριστική κίνηση.

- Αναπτυξιακή: Η αναπτυξιακή συμμετοχή αποτελεί την πιο ενεργή συμμετοχή από την κυβέρνηση προς τον τουρισμό, αφού περιλαμβάνει μία δράση ή σειρά ενεργειών υπέρ του τουριστικού τομέα. Η κυβέρνηση ή οι υπηρεσίες της αναλαμβάνουν ένα λειτουργικό – επιχειρηματικό ρόλο στον τουριστικό τομέα. Παρατηρείται κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, αφού εξαιτίας της ανεπάρκειας ή της απροθυμίας του ιδιωτικού τομέα να αναμειχθεί στην τουριστική ανάπτυξη, η κυβέρνηση συνήθως αναλαμβάνει αυτό τον ρόλο. Σαν παράδειγμα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε το γεγονός ότι σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, π.χ., την Ινδία και τη Γκάνα, η κυβέρνηση έχει χρηματοδοτήσει και λειτουργεί τα ξενοδοχεία.

Γενικότερα, η φύση και η έκταση της κυβερνητικής παρέμβασης απεικονίζει όχι μόνο το στάδιο ανάπτυξης μιας χώρας, αλλά και τη πολιτική φιλοσοφία της κυβέρνησής της. Στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, ο ιδιωτικός τομέας είναι μικρός ή ανύπαρκτος, επομένως η κυβέρνηση λαμβάνει ένα πιο ενεργό ρόλο και έχει τον κυρίαρχο επιχειρηματικό ρόλο. Οι κυβερνήσεις αυτών των χωρών υποχρεούνται να αποτελέσουν το βασικό δυναμικό για οικονομική ανάπτυξη υιοθετώντας έναν ενεργητικό παρεμβατικό ρόλο, εφόσον αποτελούν τον σημαντικότερο εργοδότη, την βασική πηγή επενδυτικών πόρων και τον κύριο διαχειριστή πολλών τουριστικών επιχειρήσεων. Στις αναπτυγμένες, μικτής οικονομίας, χώρες, το κράτος συνήθως διατηρεί ένα «παρασκηνακό» επικουρικό ρόλο και το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματικών επενδύσεων γίνονται από τον ιδιωτικό τομέα με την κυβέρνηση να παρέχει τις απαραίτητες υποδομές και οποιαδήποτε άλλη επιθυμητή βοήθεια. (Lickorish L.J & Jenkins C.L., 2004)

4.2.2. Ο κρατικός παρεμβατισμός για τον τουρισμό στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, από τις αρχές της δεκαετίας του '50, παρατηρείται μια επιταχυνόμενη αύξηση της τουριστικής κίνησης. Από τότε, η άνοδος του τουρισμού στην χώρα μας, συνοδεύεται από μία συνεχώς αυξανόμενη κρατική παρέμβαση, που προσαρμόζεται στις εκάστοτε διαφοροποιούμενες γενικές πολιτικές συνθήκες (Ζαχαράτος, 1988).

Η κρατική παρέμβαση στην Ελλάδα, για την ανάπτυξη του τουρισμού και την αύξηση του τουριστικού συναλλάγματος, ήταν καθοριστική από την αρχή της μεταπολεμικής περιόδου και σηματοδοτείται:

- από την ίδρυση του ΕΟΤ (1951) μέσω του οποίου δημιουργήθηκε η απαιτούμενη διοικητική υποδομή,
- από την εφαρμογή μιας σειράς μέτρων για τη χρηματοδότηση του τουριστικού τομέα με επενδύσεις, δάνεια-επιδοτήσεις και έργα υποδομής. (Τσάρτας, 1989).

Ο βασικός σκοπός αυτής της παρέμβασης, που σταδιακά προσέλαβε τη μορφή της «ελληνικής τουριστικής πολιτικής», ήταν αφενός να προσελκύεται όλο και μεγαλύτερος αριθμός τουριστών στη χώρα μας, δηλαδή να επιτυγχάνεται αύξηση των αφίξεων και του τουριστικού συναλλάγματος και αφετέρου να επιλύονται τα προβλήματα θεσμικού και οικονομικού χαρακτήρα, αναφορικά με τη διαβίωση και εξυπηρέτηση των τουριστών, ώστε να βελτιώνεται η ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προϊόντος.

Σήμερα, καθώς γίνονται όλο και περισσότερο αισθητές οι αρνητικές επιπτώσεις του προτύπου μαζικού τουρισμού που διαδόθηκε στην Ελλάδα κατά τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες προστίθενται νέοι στόχοι όπως:

- η αναβάθμιση των παρεχομένων υπηρεσιών,
- η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, ώστε να περιοριστεί η ένταση της εποχικής συγκέντρωσης των τουριστών, σε συνδυασμό με την προώθηση νέων μορφών τουρισμού όπως είναι ο χειμερινός, θεραπευτικός, οικολογικός, κ.ά.,
- η ορθολογικότερη κατανομή της προσφοράς και ζήτησης . (Τσάρτας, 1989).

4.3. Τα επενδυτικά κίνητρα- κατηγορίες και είδη

Τα επενδυτικά κίνητρα έχουν διαφορετική επίδραση στην επενδυτική δραστηριότητα ανάλογα με την κατηγορία στην οποία υπάγονται. Διακρίνουμε δύο κατηγορίες επενδυτικών κινήτρων: τα οικονομικά κίνητρα που ως επί το πλείστον αφορούν συγκεκριμένες κατηγορίες επενδυτικών δραστηριοτήτων και τα κίνητρα υποδομής που έχουν συνήθως γενική εφαρμογή.

Αναλυτικότερα, ως οικονομικά κίνητρα χαρακτηρίζονται όλα εκείνα τα κίνητρα που αποφέρουν αμέσως ή εμμέσως οικονομικά οφέλη στις επιχειρήσεις όπως είναι τα φορολογικά κίνητρα (φορολογικές ελαφρύνσεις και απαλλαγές), κίνητρα ενίσχυσης της ρευστότητας των επιχειρήσεων (επιχορηγήσεις και επιδοτήσεις), καθώς και χωροταξικά κίνητρα (διευκολύνσεις, προνομίες). Στην κατηγορία των κινήτρων υποδομής εντάσσονται εκείνα τα κίνητρα που ενθαρρύνουν την ανάληψη επενδυτικών πρωτοβουλιών χωρίς να θεσπίζουν κάποια συγκεκριμένη οικονομική παροχή προς

τους επενδυτές, όπως είναι η νομισματική- νομοθετική- κοινωνική σταθερότητα, η αποτελεσματική γραφειοκρατία, η ικανή υποδομή της χώρας (μεταφορές, τηλεπικοινωνίες, εκπαίδευση κ.ο.κ.). (Κουζέλης, 2000)

4.3.1. Τα οικονομικά κίνητρα

Τα οικονομικά κίνητρα μπορούν να λάβουν διάφορες μορφές και αποβλέπουν στη μείωση του κόστους της επένδυσης.

Στην πρώτη ομάδα, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, περιλαμβάνονται κίνητρα που έχουν σχέση με φορολογικές ελαφρύνσεις ή απαλλαγές και αφορούν σε:

- Φορολογικές εκπτώσεις από τα κέρδη της επιχείρησης, όταν αυτή πραγματοποιεί επενδύσεις υπό ορισμένες προϋποθέσεις.
- Πρόσθετες αποσβέσεις (δηλαδή, επιτάχυνση του ρυθμού απόσβεσης παγίων περιουσιακών στοιχείων), όταν η επιχείρηση πραγματοποιεί επενδύσεις υπό προδιαγεγραμμένες συνθήκες
- Μείωση της έμμεσης φορολογίας, δηλαδή μείωση στο ΦΚΕ ή στο ΦΠΑ ή στα τέλη χαρτοσήμου ή στους δασμούς. Οι εν λόγω μειώσεις έχουν σαν αποτέλεσμα να αυξήσουν τα μικτά κέρδη των επιχειρήσεων είτε, ισοδυνάμως, να μειώσουν το κόστος της επένδυσης.
- Μείωση των εργοδοτικών ασφαλιστικών εισφορών.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι μείωση της έμμεσης φορολογίας ή απαλλαγή από αυτήν με βάση τον κύκλο εργασιών ή την προστιθέμενη αξία της επιχείρησης καθώς και μείωση των εργοδοτικών εισφορών δεν γίνεται πλέον αποδεκτή στις αναπτυγμένες οικονομίες με το αιτιολογικό της νόθευσης του ανταγωνισμού μεταξύ των ομοειδών επιχειρήσεων.

Στη δεύτερη υποομάδα των οικονομικών κινήτρων περιλαμβάνονται εκείνα που ενισχύουν την επενδυτική προσπάθεια, ενισχύοντας τη ρευστότητα της επιχείρησης. Εδώ περιλαμβάνονται δύο κίνητρα:

- Οι επιδοτήσεις (subsidies)
- Οι επιχορηγήσεις (grants)

Με τον όρο επιδότηση αναφερόμαστε στην βοήθεια που παρέχει το κράτος προς τις επιχειρήσεις ώστε να μπορέσουν να αποπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους αναφορικά

με τις επενδύσεις που πραγματοποίησαν (π.χ. κάλυψη μέρους του επιτοκίου, με το οποίο η επιχείρηση υπολογίζει τις δανειακές της υποχρεώσεις). Με τον τρόπο αυτό επηρεάζεται η τιμή του προϊόντος, επομένως έχουμε έμμεση κρατική επέμβαση στο μηχανισμό της αγοράς.

Αντιθέτως, η επιχορήγηση αναφέρεται στην άμεση κάλυψη ενός μέρους της επένδυσης που πραγματοποίησε ο επιχειρηματίας από το κράτος. Πρόκειται, δηλαδή για μεταβίβαση ρευστότητας προς την επιχείρηση, εκτός του μηχανισμού της αγοράς.

Τέλος, στην τρίτη υποομάδα οικονομικών κινήτρων περιλαμβάνονται εκείνα που προσφέρουν χωροταξικές διευκολύνσεις ή προνόμια στους επενδυτές. Εδώ περιλαμβάνονται μέτρα όπως:

- Διάθεση βιομηχανικών οικοπέδων με πληρωμή του αντιτίμου σε πολλές δόσεις ή με έτοιμη την υποδομή (π.χ. οδικές συνδέσεις, τηλεπικοινωνίες, ύδρευση κλπ.) ή και δωρεάν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στη χώρα μας είναι οι βιομηχανικές περιοχές (ΒΙΠΕ),
- Διάθεση έτοιμων βιομηχανικών κτηρίων
- Αναγκαστική απαλλοτρίωση οικοπέδων για επενδύσεις
- Ελεύθερη χρησιμοποίηση του αιγιαλού,

Παροχή αποκλειστικότητας παραγωγής σε κάποια επιχείρηση και για ορισμένο χρονικό διάστημα (προνόμια). Αυτό το μέτρο εφαρμόζεται σπάνια και σε περιπτώσεις όπου η εγχώρια αγορά είναι περιορισμένη, ενώ το μέγεθος της αναγκαίας επένδυσης είναι αρκετά μεγάλο. (Κουζέλης, 2000)

4.3.2. Τα κίνητρα υποδομής

Τα κίνητρα υποδομής (θεσμικά και οικονομικά) ενθαρρύνουν την ανάληψη επενδυτικών πρωτοβουλιών, χωρίς να θεσπίζουν κάποια συγκεκριμένη οικονομική παροχή, αλλά δημιουργώντας το κατάλληλο περιβάλλον ανάπτυξης της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Τα κίνητρα αυτής της κατηγορίας θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν και έμμεσα κίνητρα, στα σπουδαιότερα δε εξ αυτών περιλαμβάνονται:

- Η νομισματική σταθερότητα, η οποία αναφέρεται στο χαμηλό ρυθμό πληθωρισμού, στη σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας του εθνικού νομίσματος και στην ύπαρξη χαμηλών επιτοκίων. Η σημασία αυτού του κινήτρου έγκειται στο γεγονός ότι ο χαμηλός ρυθμός πληθωρισμού διευκολύνει τις προβλέψεις του επιχειρηματία αναφορικά με το κόστος παραγωγής και τα

αναμενόμενα έσοδα της νέας επένδυσης. Επίσης, η σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία μειώνει τον κίνδυνο του δανεισμού σε ξένο συνάλλαγμα, διευρύνοντας έτσι, τον ορίζοντα των χρηματοδοτικών πηγών του επενδυτή. Τέλος, τα χαμηλά επιτόκια συνεπάγονται μικρό κόστος δανεισμού κεφαλαίων. Και τα τρία, από κοινού λαμβανόμενα, σημαίνουν αυξημένες πιθανότητες επιτυχίας της επένδυσης. Είναι ένα γεγονός που επηρεάζει ευνοϊκά υπέρ της διενέργειας της επένδυσης τις διαθέσεις του επενδυτή.

- Η νομοθετική σταθερότητα, αφορά το σύνολο των νόμων με χρονική συνέχεια και συνέπεια, που αναφέρονται σε θέματα που ενδιαφέρουν τους επενδυτές, όπως φορολογία των κερδών των επιχειρήσεων, επιδοτήσεις ή επιχορηγήσεις νέων επενδύσεων, εργασιακές σχέσεις (προσλήψεις- απολύσεις εργαζομένων, εργοδοτικές εισφορές, αποζημιώσεις κ.ο.κ), δυνατότητα εξαγωγής κερδών ή κεφαλαίων στο εξωτερικό κλπ. Όσο πιο σταθερό είναι το νομοθετικό περιβάλλον σε μια χώρα, τόσο πιο μεγάλο συμφέρον έχει ο επενδυτής να αναλάβει επενδυτικές πρωτοβουλίες. Γενικότερα, η ύπαρξη νομοθετικής σταθερότητας σε μια χώρα δίνει τη δυνατότητα στον επενδυτή να ενεργεί με σχετική ασφάλεια αφού δεν κινδυνεύει από αιφνίδιες αλλαγές των συνθηκών παραγωγής, αλλαγές που ενδεχομένως να αλλάξουν την προϋπολογιζόμενη κερδοφορία της επένδυσης ή την σταθερότητα των αναγκαίων εργασιακών σχέσεων.
- Η κοινωνική σταθερότητα θεωρείται βασική για την προσέλκυση επενδύσεων, αφού αναφέρεται στην ικανοποιητική συναίνεση μεταξύ των κοινωνικών εταίρων (εργοδοτών και εργαζομένων) ως προς τον τρόπο διενέργειας της παραγωγικής δραστηριότητας. Με την ύπαρξη κοινωνικής σταθερότητας σε μια χώρα περιορίζεται στο ελάχιστο οποιαδήποτε εργασιακή αναταραχή, ενώ ταυτόχρονα αυξάνεται η εμπιστοσύνη των επενδυτών στο εργατικό δυναμικό της οικονομίας. Επίσης, η έννοια της κοινωνικής σταθερότητας αναφέρεται και στη σταθερότητα των πολιτικών εξελίξεων. Οι συχνές και παρατεταμένες πολιτικές κρίσεις αποσταθεροποιούν την οικονομία και, συνεπώς, δυσκολεύουν την ανάληψη επενδυτικών πρωτοβουλιών. Τέλος, στην έννοια της κοινωνικής σταθερότητας περιλαμβάνεται και το θέμα της αναγνώρισης, εκ μέρους της κοινωνίας, του ρόλου του επιχειρηματία (και του δικαιώματος του κέρδους του) ως παράγοντα δημιουργίας κοινωνικής ευημερίας.
- Η αποτελεσματική γραφειοκρατία, που αναφέρεται σε μια Δημόσια Διοίκηση, καλά ενημερωμένη για τα οικονομικά κίνητρα, τις εργασιακές σχέσεις κ.ο.κ., η

οποία επιτελεί την αποστολή της χωρίς καθυστερήσεις και ανακολουθίες. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να γνωρίζουν τις αρμοδιότητες τους και όπου χρειάζεται να επεμβαίνουν και να εγκρίνουν ενέργειες κατάλληλες για την υποβοήθηση της παραγωγικής διαδικασίας. Τέλος, οι δημόσιες υπηρεσίες οφείλουν να έχουν το αναγκαίο ήθος και την κατάλληλη επαγγελματική ευσυνειδησία, ώστε να μην παρεκτρέπονται σε κατάχρηση των αρμοδιοτήτων τους.

- Η ικανή οικονομική υποδομή της χώρας αποτελεί το τελευταίο από τα οργανωτικά κίνητρα. Αναφέρεται στο σύνολο των συγκοινωνιακών, τηλεπικοινωνιακών, τραπεζικών και λοιπών παρεμφερών στοιχείων υποδομής που πρέπει να υπάρχουν, ώστε να διευκολύνεται και να ενθαρρύνεται η επενδυτική δραστηριότητα.

Από τα ανωτέρω καθίσταται εμφανές ότι τα κίνητρα υποδομής είναι εξίσου σπουδαία και αποτελεσματικά με τα οικονομικά. (Κουζέλης, 2000)

4.4. Τα αναπτυξιακά κίνητρα για τον τουρισμό στην Ελλάδα

Στα πλαίσια του προγράμματος της οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας και δεδομένης της σπουδαιότητας του τουριστικού τομέα στην χώρα, σε συνδυασμό με τις δυνατότητες ανάπτυξής του, οι εκάστοτε κυβερνήσεις έλαβαν για να διευκολύνουν την ανάπτυξη του διάφορα μέτρα. Τα μέτρα αυτά αφορούν κίνητρα μέσα από την ψήφιση νόμων στα πλαίσια προγραμμάτων εθνικής ανάπτυξης που επιδιώκουν να προσελκύσουν ιδιωτικά κεφάλαια που αφορούν στην χρηματοδότηση των παραγωγικών επενδύσεων.

Τα χρηματοδοτικά κίνητρα που θεσπίστηκαν, απέβλεπαν στο να κάνουν τις επενδύσεις στον τουριστικό τομέα πιο ελκυστικές προς τους επενδυτές, σε συσχετισμό με τους επιδιωκόμενους ρυθμούς ανάπτυξης και λαμβάνοντας υπόψη ότι η ανάπτυξη του τομέα οφείλεται κατεξοχήν στην ιδιωτική πρωτοβουλία, που επιδιώκει την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη απόδοση των κεφαλαίων της στο μικρότερο χρονικό διάστημα. (Κυριακόπουλος, 2008)

Μπορούμε να διακρίνουμε δύο στάδια σύμφωνα με τα οποία μια τουριστική επιχείρηση επωφελείται μιας ειδικής μεταχείρισης: (Κυριακόπουλος, 2008)

- Το στάδιο των επενδύσεων όπου λόγω των ιδιόμορφων χαρακτηριστικών που φέρει ο τουρισμός, π.χ. η εποχική λειτουργία του, η αδυναμία αποθήκευσης του τουριστικού προϊόντος, η ανελαστική προσφορά του κ.λπ., τα κίνητρα που

θεσπίζονται θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα ελκυστικά για τους υποψήφιους επενδυτές, και

- Το στάδιο της λειτουργίας

Παρά τη σπουδαιότητα του όμως στην οικονομική ανάπτυξη, η πολιτική κινήτρων που υιοθετήθηκε για τον τουρισμό, ακολούθησε κάποια υστέρηση συγκριτικά με την γενική πορεία των κινήτρων για τις λοιπές επιχειρήσεις. Έτσι, παρατηρούμε ότι μετά το 1970 θεσπίζονται κίνητρα που να αφορούν τον τουρισμό σε ευρεία κλίμακα, ενώ μέχρι τότε τα οικονομικά επενδυτικά κίνητρα ήταν ελάχιστα. (Κουζέλης, 2000)

Τα σημαντικότερα κίνητρα που δόθηκαν στον τουριστικό τομέα από το 1950 έως σήμερα, κλιμακώνονται σε τρεις μεγάλες περιόδους, 1950- 1966, 1967- 1989, 1990- σήμερα. Κατά την πρώτη περίοδο παρατηρείται ότι η χώρα πέτυχε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης αφού δόθηκε έμφαση στα φορολογικά κίνητρα και την υποδομή. Κατά τη δεύτερη, εισήχθη και έγινε εκτεταμένη χρήση των επιδοτήσεων/ επιχορηγήσεων, ενώ στον τομέα των κινήτρων υποδομής οι παρεμβάσεις ήταν περιορισμένες, για να επιδιωχθεί κάποια εξισορρόπηση κατά την Τρίτη, βοήθουσης και της ενίσχυσης που η Ευρωπαϊκή Ένωση προσφέρει μέσω των διαρθρωτικών της ταμείων. Τούτο αντανάκλαται και στην ακολουθητέα πολιτική, όπου ενώ στην πρώτη περίοδο στηρίχθηκαν οι μεγάλες τουριστικές- ξενοδοχειακές μονάδες, κατά τη δεύτερη προτιμήθηκαν οι μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις, για να επανέλθουμε στις μεγάλες κατά την Τρίτη.

Γενικότερα, στην Ελλάδα δόθηκε έμφαση (κυρίως κατά την τελευταία εικοσαετία) στις επιχορηγήσεις- επιδοτήσεις και στην κρατική παρέμβαση, ενώ συχνά παρατηρήθηκαν αλλαγές του νομοθετικού πλαισίου με εμφανή έλλειψη τις περισσότερες φορές ουσιαστικών κριτηρίων ελέγχου της ποιότητας και βιωσιμότητας των ενισχυόμενων επιχειρήσεων.

Σε αντίθεση με την Ελλάδα, στις ευρωπαϊκές χώρες δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στις φορολογικές ελαφρύνσεις, στην ιδιωτική συμμετοχή, στη διαδικασία παροχής των ενισχύσεων και στη διαχρονική σταθερότητα των νομοθετικών πλαισίων των ενισχύσεων. (Κουζέλης, 2000)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ζαχαράτος Γ., Τα προβλήματα και οι προοπτικές του τουρισμού στην Ελλάδα, συλλογικό έργο «Η Ελλάδα προς το 2000», εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα, 1988.

Καλογήρου Ν., Καραγιάννη Σ., Λαμπριανίδης Λ., οι επιπτώσεις των κινήτρων στην περιφερειακή ανάπτυξη, εκδόσεις Εθνικού κέντρου κοινωνικών ερευνών, Αθήνα, 1989

Κουζέλης Α., Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ), Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των Επενδυτικών κινήτρων: Η Ελληνική εμπειρία

Κουτσουμάρης Γ., Οικονομική και αναπτυξιακή πολιτική, εκδοτικές επιχειρήσεις «το οικονομικό» Κ&Π Σμπίλιας Α.Ε.Β.Ε., Αθήνα 1993

Τσάρτας Π., Κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο Ν. Κυκλάδων και ιδιαίτερα στα νησιά Ιος και Σέριφος κατά την περίοδο 1950-1980», ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1989.

Jenkins, C.L. & Henry, B.M. (1982), "Government Involvement in Tourism in Developing Countries", Annals of Tourism Research, 9(4): 499 - 521

Κεφάλαιο 5: ΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

Το κράτος έχοντας σαν βασικά «εργαλεία» του τους αναπτυξιακούς νόμους, παρέχει οικονομικά και φορολογικά κίνητρα προς τις επιχειρήσεις σε μια προσπάθειά του να ενισχύσει την βιομηχανική και την περιφερειακή ανάπτυξη. Για την επίτευξη του πρώτου στόχου, η κυβέρνηση μέσω των νόμων, θεσπίζει άμεσες οικονομικές επιχορηγήσεις και φορολογικές ελαφρύνσεις και εκπτώσεις, ώστε να προσελκυστεί το κεφάλαιο και να υλοποιήσει επενδυτικά σχέδια. Όσον αφορά τον δεύτερο στόχο, οι αναπτυξιακοί νόμοι χωρίζουν την ελληνική επικράτεια σε ευρείες γεωγραφικές ζώνες κινήτρων και ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξής τους θεσπίζουν αντίστοιχα ποσοστά επιχορηγήσεων και ελαφρύνσεων, ώστε να κατευθυνθούν οι επενδύσεις, στις περιοχές της χώρας που είναι περισσότερο αναπτυξιακά προβληματικές. (Παπαδούλης, Πετράκος, Ψυχάρης, 2003)

Αναλυτικά, τα σημαντικότερα κίνητρα που δόθηκαν στον τουριστικό τομέα από το 1950 έως σήμερα περιλαμβάνονται στους παρακάτω αναπτυξιακούς νόμους:

- Ν.Δ. 2687/53 «Περί επενδύσεως και προστασίας κεφαλαίων εξωτερικού»
- Ν.Δ. 4171/61 «Περί λήψεως γενικών μέτρων για την υποβοήθηση της αναπτύξεως της οικονομίας της χώρας»
- Ν.Δ. 1078/71 «Περί λήψεως φορολογικών και άλλων μέτρων προς ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης»
- Ν.Δ. 1312/72 «Περί νέων μέτρων προς ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης»
- Ν.Δ. 1313/72 «Περί μέτρων ενίσχυσης της τουριστικής ανάπτυξης»
- Ν. 289/76 «Περί παροχής κινήτρων για την ανάπτυξη παραμεθόριων περιοχών και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων»
- Ν. 849/78 «Περί παροχής κινήτρων για την ενίσχυση της περιφερειακής και οικονομικής ανάπτυξης της χώρας»
- Ν. 1116/81 «Περί παροχής κινήτρων για την ενίσχυση της περιφερειακής και κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας και τη ρύθμιση συναφών θεμάτων»
- Ν. 1262/82 «Για την παροχή κινήτρων ενίσχυσης της Οικονομικής και Περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας και τροποποίηση συναφών διατάξεων»

- Ν. 1892/90 «Για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη και άλλες διατάξεις»
- Ν. 2601/98 "Περί Ενισχύσεων Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Οικονομική & Περιφερειακή Ανάπτυξη της Χώρας»
- Ν. 3299/2004 «Κίνητρα Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Οικονομική Ανάπτυξη και την Περιφερειακή Σύγκλιση»
- Ν. 3908/ 2011 «Ενίσχυση Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Οικονομική Ανάπτυξη, την Επιχειρηματικότητα και την Περιφερειακή Συνοχή» (Κυριακόπουλος, 2008)

5.1. Μια ιστορική αναδρομή

Το νομοθετικό διάταγμα 2687 της 10^{ης} Νοεμβρίου 1953 « Περί επενδύσεως και προστασίας κεφαλαίων εξωτερικού», αποτελεί τον πρώτο νόμο που ψηφίστηκε από το κράτος έχοντας σαν στόχο την προσέλκυση επενδύσεων και την αύξηση της ελκυστικότητας της χώρας ως επενδυτικού προορισμού. Στον νόμο αυτό δεν παρατηρούνται επιχορηγήσεις, καθορίζονται όμως τα προνόμια και ο βαθμός προστασίας που παρεχόταν στα κεφάλαια που εισάγονταν στην Ελλάδα για την πραγματοποίηση επενδύσεων από το εξωτερικό. Διασφάλιζε στον επενδυτή τη μη αλλαγή όρων της επένδυσής του χωρίς την προηγούμενη συγκατάθεσή του, το αναπαλλοτρίωτο της επένδυσης, την εξαγωγή συναλλάγματος για τον επαναπατρισμό των κεφαλαίων του, την εξαγωγή λογικού ύψους κερδών κλπ. Τα κεφάλαια αυτά χρησιμοποιούνταν για μηχανήματα και υλικά, εφευρέσεις, τεχνικές μεθόδους, εμπορικά, βιομηχανικά σήματα καθώς και για παραγωγικές επενδύσεις που είχαν σαν στόχο την ανάπτυξη της εθνικής παραγωγής και την υποβοήθηση της οικονομικής προόδου. (Παπαδούλης, Πετράκος, Ψυχάρης, 2003)

Όσον αφορά τον τουρισμό, θεσπίστηκαν διατάξεις που να σχετίζονται με την οικοδόμηση των τουριστικών καταλυμάτων. Οι διατάξεις αυτές αναφέρονταν σε αφορολόγητα αποθεματικά ή φοροεκπτώσεις από τους φόρους επί των καθαρών κερδών για την απόκτηση νέων τουριστικών εγκαταστάσεων στην περιφέρεια. Το ανώτερο ποσοστό αφορολόγητων αποθεματικών αρχικά ήταν 40% και παρεχόταν από το νόμο 3213/55, για να αυξηθεί αργότερα με το νόμο 3765/57 στο 80% για τις επιχειρήσεις που θα εγκαθίσταντο στα νησιά. Για τις εκτός Αττικής ξενοδοχειακές μονάδες, μέσω των νομοθετικών διαταγμάτων 2176/52, 3765/57, 4002/59, 4444/64 και του νόμου 3213/55 παρέχεται διπλασιασμός στα ποσοστά των ετησίων αποσβέσεων. Με τα ίδια νομοθετήματα θεσπίστηκαν και αφορολόγητα αποθεματικά από τα καθαρά κέρδη για κάλυψη μελλοντικών ζημιών. Το σχετικό ποσοστό αρχικά

ήταν 15% για να αυξηθεί αργότερα στο 25% και τελικά να φτάσει στο 40%. (Κουζέλης, 2000)

Ο επόμενος και πολύ σημαντικός για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας νόμος ήταν ο Νόμος 4171 του 1961 «Περί λήψεως γενικών μέτρων για την υποβοήθηση της αναπτύξεως της οικονομίας της χώρας». Ο νόμος αυτός θέσπιζε διαφόρων ειδών προνόμια και διευκολύνσεις έχοντας σαν στόχο την προσέλκυση για πραγματοποίηση αποκλειστικά μεγάλων παραγωγικών επενδύσεων για την οικονομική πρόοδο της χώρας και την αύξηση της εθνικής παραγωγής και απασχόλησης καθώς και την αύξηση των εξαγωγών και του συναλλάγματος. (Παπαδούλης, Πετράκος, Ψυχάρης, 2003)

Στον τομέα του τουρισμού, το 1968 θεσπίζεται ο αναπτυξιακός νόμος 543 «περί παροχής ειδικών απαλλαγών και εκπτώσεων εις ξενοδοχειακάς επιχειρήσεις» που παρέχει στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις αυξημένους συντελεστές απόσβεσης με περιφερειακή διαφοροποίηση, ενιαία φορολογική έκπτωση από τα κέρδη των εν λόγω επενδύσεων και συμψηφισμός ζημιών με κέρδη για την επόμενη πενταετία. Ο νέος νόμος θέσπιζε και πρόσθετα μέτρα, όπως:

- Μείωση του συντελεστή φορολογίας των μη διανεμόμενων κερδών κατά 50%
- Μείωση των τελών διανομής παρεπιδημούντων και εκδιδόμενων λογαριασμών από 5% σε 2,5%
- Μείωση του κόστους σύνδεσης των νέων τηλεφωνικών γραμμών κατά 30%
- Μείωση των τιμολογίων της ΔΕΗ
- Απαλλαγή από δασμούς και λοιπούς φόρους των υγρών καυσίμων
- Μείωση κατά 50% των εργοδοτικών εισφορών προς το ΙΚΑ και το ταμείο ασφάλισης ξενοδοχοϋπαλλήλων, και
- Δικαίωμα έκπτωσης δαπανών προβολής- διαφήμισης από τις ακαθάριστες εισπράξεις χωρίς δικαιολογητικά ποσοστού 2%- 4%, αναλόγως του ποσοστού διαμονής (Κουζέλης, 2000)

Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας θεσπίστηκαν μία σειρά από νομοθετήματα, όπως 147/67, 148/67, 1078/71, 1312/72, 1297/72, στα οποία παρατηρείται η προσπάθεια να ληφθεί υπόψη το περιφερειακό κριτήριο, ώστε να αποφευχθεί η υπερσυγκέντρωση βιομηχανικών μονάδων στην Αττική. (Παπαδούλης, Πετράκος, Ψυχάρης, 2003)

Στο πεδίο του τουρισμού και σε μια προσπάθεια συμπλήρωσης του αναπτυξιακού νόμου 543/68, το 1971 θεσπίζεται το νομοθετικό διάταγμα 848 «περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του α.ν. 543/68 περί παροχής ειδικών απαλλαγών και εκπτώσεων εις ξενοδοχειακές τροποποιήσεις» μέσω του οποίου έχουμε:

- Καθιέρωση ατέλειας 200-350 αστικών τηλεφωνικών μονάδων ετησίως ανά κλίνη, αναλόγως του πληθυσμού του αστικού κέντρου εγκατάστασης της ξενοδοχειακής μονάδας (εξειδίκευση δόθηκε αργότερα με το νομοθετικό διάταγμα 1313/72)
- Επέκταση της έκπτωσης του 4% χωρίς δικαιολογητικά τόσο στα ξενοδοχεία πολυτέλειας, όσο και στα γραφεία γενικού τουρισμού,
- Παραχώρηση κάποιων απαλλαγών από τέλη χαρτοσήμου και ΦΚΕ στα γραφεία γενικού τουρισμού, και
- Παρασχέθηκαν ορισμένες διευκρινήσεις επί του προηγούμενου νόμου. (Κουζέλης, 2000)

Αργότερα, με το νομοθετικό διάταγμα 1312 του 1972 «Περί νέων μέτρων προς ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης» παρατηρούνται δύο σημαντικές καινοτομίες: Ο θεσμός των επιχορηγήσεων στην στοιχειώδη μορφή τους και η καθιέρωση της αρχής της ελάχιστης ίδιας συμμετοχής του επενδυτή στις επενδυτικές δαπάνες.

Στον τομέα του τουρισμού, με το νομοθετικό διάταγμα 1313/72 «περί μέτρων ενισχύσεως της τουριστικής αναπτύξεως» έχουμε τη διαίρεση της χώρας σε τρεις περιοχές, διαφορετικές αυτών που ίσχυαν στην μεταποίηση:

Περιοχή Α': νομός Αττικής και Πειραιώς (εκτός των νησιών του νομού Αττικής), επαρχία Θεσσαλονίκης και τα νησιά Ρόδος και Κέρκυρα

Περιοχή Β': νησιά νομού Αττικής, επαρχία Χαλκίδας και Καρυστίας, Νομοί Κορινθίας, Αργολίδας, Αχαΐας (εκτός της επαρχίας Καλαβρύτων), Βοιωτίας, Λάρισας, Φθιώτιδας, Χαλκιδικής και Πιερίας, Επαρχία Αλμυρού, Δήμοι Βόλου και Νέας Ιωνίας, επαρχίες Τεμένους και Πεδιάδας του νομού Ηρακλείου, επαρχία Μιραμπέλλου του νομού Λασιθίου και οι νήσοι Σκιάθος, Μύκονος και Κως

Περιοχή Γ': Η λοιπή χώρα

Αργότερα, με την πράξη ΠΥΣ 46/73 δημιουργείται και η περιοχή Δ', αποσπώντας νομούς, επαρχίες ή δήμους από την περιοχή Γ'.

Ταυτόχρονα, μέσω του νόμου παρέχονται:

- Έκπτωση από τα καθαρά κέρδη κάποιου ποσού της αξίας των επενδύσεων στον ξενοδοχειακό κλάδο
- Έκπτωση ποσών για σχηματισμό μόνιμου κεφαλαίου κίνησης
- Προσαύξηση των συντελεστών τακτικών αποσβέσεων
- Ποσοστά μείωσης των ασφαλιστικών εισφορών
- Δωρεάν επιχορήγηση επενδύσεων σε παραδοσιακά κτίρια με σκοπό την τουριστική αξιοποίησή τους
- Εκπτώσεις εξόδων χωρίς δικαιολογητικά
- Δασμολογική απαλλαγή για καύσιμα ξενοδοχείων
- Μειωμένα δημοτικά τέλη
- Ατέλεια αστικών τηλεφωνικών συνδιαλέξεων ετησίως ανά ξενοδοχειακή κλίνη ανάλογα την περιοχή και τον αριθμό των κατοίκων της
- Δασμολογικές μειώσεις τηλεφωνικών κέντρων, ανελκυστήρων κλπ. που χρησιμοποιούνται στα ξενοδοχεία

Τέλος, η πιστοδοτική πολιτική του τραπεζικού συστήματος προς τον τουριστικό τομέα καθορίζεται από την κυβέρνηση και όχι από τις νομισματικές αρχές και διαφοροποιείται κατά τομέα, περιοχή και ζώνη.

Το εν λόγω νομοθετικό διάταγμα τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε από το νομοθετικό διάταγμα 1378/73 «περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του ν.δ. 1313/72 περί μέτρων ενισχύσεως της τουριστικής ανάπτυξης» με τις εξής τροποποιήσεις:

- Αυξήθηκαν τα ποσοστά των δαπανών διαφήμισης χωρίς δικαιολογητικά που αφαιρούντο από τα έσοδα από αλλοδαπούς πελάτες ανάλογα την περιοχή.
- Τροποποιήθηκε η διάταξη που αφορούσε τις δασμολογικές μειώσεις στις εισαγωγές ορισμένων προς επένδυση προϊόντων, και
- Επανακαθορίστηκε ο προσδιορισμός της περιοχής Δ΄

Τα νομοθετικά διατάγματα 1312/72 και 1313/73 ίσχυσαν μέχρι και το 1978, διάστημα στο οποίο τέθηκαν και οι βάσεις ανάπτυξης του χειμερινού τουρισμού. (Κουζέλης, 2000)

Αργότερα, στην μεταπολίτευση θεσπίστηκε ο νόμος 289 του 1976 «Περί παροχής κινήτρων για την ανάπτυξη παραμεθόριων περιοχών και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων», που αναφέρεται σε κίνητρα για την ανάπτυξη των παραμεθόριων περιοχών της Θράκης και των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου. Τα κίνητρα αυτά αναφέρονταν είτε σε αφορολόγητες εκπτώσεις είτε σε επιδότηση επιτοκίου και επιχορήγηση του κόστους κατασκευής των κτιριακών εγκαταστάσεων. (Παπαδούλης, Πετράκος, Ψυχάρης, 2003)

Το 1978 θεσπίστηκε ο νόμος 849 «Περί παροχής κινήτρων για την ενίσχυση της περιφερειακής και οικονομικής ανάπτυξης της χώρας», που χαρακτηρίστηκε ως η πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια για δημιουργία ενός συστήματος επενδυτικών κινήτρων με περιφερειακή διάρθρωση. Ειδικότερα, κατένειμε την Επικράτεια σε πέντε περιοχές (Α, Β, Γ, Δ, Ε), αφορούσε κυρίως την βιομηχανία και την βιοτεχνία, ενώ ορισμένα κίνητρά του απευθύνονταν και στις μεταλλευτικές επιχειρήσεις. Επίσης, με τον νόμο αυτό παρατηρείται προσπάθεια να ενισχυθούν ειδικές επενδύσεις για το περιβάλλον, την έρευνα και την εξοικονόμηση ενέργειας. (Παπαδούλης, Πετράκος, Ψυχάρης, 2003)

Στον τομέα του τουρισμού, ο νόμος αυτός οριακές μόνο μεταβολές επέφερε στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο αναπτυξιακών οικονομικών κινήτρων. Οι μεταβολές αυτές αφορούσαν:

- Την παράταση ισχύος του κινήτρου της αφορολόγητης έκπτωσης από τα κέρδη στην περιοχή Β´
- Την παράταση ισχύος του κινήτρου της έκπτωσης της δαπάνης διαφήμισης και προβολής στην περιοχή Α´, όχι μόνο για τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις αλλά και για τα γραφεία τουρισμού, και
- Την παράταση ορισμένων δασμολογικών απαλλαγών για τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις. (Κουζέλης, 2000)

5.2. Οι αναπτυξιακοί νόμοι στις δεκαετίες του '80 και του '90

Η δεκαετία του 1980 θεωρήθηκε ως μια περίοδος οικονομικής άνθισης και έντονης τουριστικής δραστηριότητας. Μέσω των αναπτυξιακών νόμων δίδεται ιδιαίτερη έμφαση

στην ενίσχυση των μικρών κυρίως οικογενειακών τουριστικών επιχειρήσεων, ενώ η αδυναμία του δημοσίου τομέα να διαθέσει πόρους για την κάλυψη έργων υποδομής μεγάλων τουριστικών επιχειρήσεων, έστρεψε τις δυνάμεις της αγοράς (ιδιωτική πρωτοβουλία) προς την «παραξενοδοχία». Η τάση αυτή αντιστράφηκε κατά τη δεκαετία του 1990, όταν η έμφαση επανήλθε στις μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις, διότι θεωρήθηκαν περισσότερο βιώσιμες από τις μικρές. (Κουζέλης, 2000)

Έτσι, το 1981 έχουμε την θέσπιση του **νόμου 1116/81** «Περί παροχής κινήτρων για την ενίσχυση της περιφερειακής και κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας και τη ρύθμιση συναφών θεμάτων», ο οποίος κατήργησε όλους τους προηγούμενους αναπτυξιακούς νόμους και παρείχε κίνητρα για μετεγκατάσταση από τα δύο μεγάλα αστικά κέντρα και απαγόρευε την παροχή κινήτρων σε υπερκορεσμένες περιοχές. Το νομοθέτημα αυτό αποτέλεσε ένα ολοκληρωμένο σύστημα επενδυτικών κινήτρων για την περιφερειακή ανάπτυξη και ταυτόχρονα, για την προσέλκυση επενδύσεων, καθιέρωσε τις επιχορηγήσεις ως το σημαντικότερο επενδυτικό κίνητρο. (Παπαδούλης, Πετράκος, Ψυχάρης, 2003)

Όσον αφορά τον τουριστικό τομέα αποφασίστηκε η διατήρηση των ίδιων τουριστικών περιοχών και ταυτόχρονα ορίστηκαν αναλυτικά τα ποσοστά επιχορηγήσεων και επιδοτήσεων των ξενοδοχειακών μονάδων. Η κατάταξη μιας ξενοδοχειακής μονάδας σε κάποια από τις κατηγορίες επιδοτήσεων γινόταν λαμβάνοντας υπόψη την τοποθεσία εγκατάστασης (νομό, επαρχία, δήμο και κοινότητα), το μέγεθος της (μικρού μεγέθους έως 80κλίνες, μεσαίου μεγέθους από 81 έως 300 κλίνες και μεγάλου μεγέθους άνω των 300κλίνων) και την κατηγορία της. (Κουζέλης, 2000)

Ο νόμος 1116/81 αντικαταστάθηκε από τον νόμο 1262 του 1982 «Για την παροχή κινήτρων ενίσχυσης της Οικονομικής και Περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας και τροποποίηση συναφών διατάξεων». Σε αυτό τον νόμο έχουμε την καθιέρωση της συμμετοχής του κράτους στο μετοχικό κεφάλαιο των επιχειρήσεων που διενεργούσαν μεγάλες επιχορηγούμενες επενδύσεις και ταυτόχρονα διευρύνεται η έννοια της παραγωγικής επένδυσης, καθώς περιλαμβάνεται για πρώτη φορά και ο πρωτογενής τομέας παραγωγής (Κουζέλης, 2000). Η χώρα διαιρείται σε τέσσερις ζώνες κινήτρων και καθιερώνεται ως απαραίτητη προϋπόθεση η ίδια συμμετοχή για την υπαγωγή των επενδύσεων στις ευεργετικές του διατάξεις. Παράλληλα, προωθείται η οργάνωση εξειδικευμένων υπηρεσιών αξιολόγησης στο κέντρο και στις περιφέρειες. Γενικά, με αυτό τον νόμο διευκολύνεται η εξεύρεση επενδυτικών κεφαλαίων από τους επενδυτές (Παπαδούλης, Πετράκος, Ψυχάρης 2003).

Για τον τουριστικό τομέα, ο νέος νόμος θεωρούσε παραγωγική επένδυση κάθε δαπάνη που αφορούσε κατασκευή ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων ή αγορά ξενοδοχειακών κτιρίων και βοηθητικών εγκαταστάσεων ευρισκόμενων σε αδράνεια ή κατασκευή νέων ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων, εγκαταστάσεων ιαματικών πηγών, μονίμων εγκαταστάσεων κατασκηνωτικών κέντρων και χειμερινού τουρισμού ή δημιουργία επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών στήριξης τουριστικών – ξενοδοχειακών μονάδων. Για πρώτη φορά προέβλεπε την οικονομική ενίσχυση τόσο των κατασκηνωτικών κέντρων, όσο και των εγκαταστάσεων χειμερινού τουρισμού, ενώ επεξέτεινε την επιχορήγηση των επενδύσεων σε τουριστικές δραστηριότητες και σε ξενοδοχειακές μονάδες άνω των 300κλινών, καθώς μέχρι τότε η ενίσχυση δινόταν σε μονάδες το πολύ 300 κλινών. Ταυτόχρονα, καθορίζονται τέσσερις νέες τουριστικές περιοχές, με αρκετές αλλαγές από τον προηγούμενο νόμο.

Περιοχή Α': νομός Αττικής (εκτός από τις επαρχίες Τροιζηνίας και Κυθήρων και τα νησιά Αίγινα, Σπέτσες και Ύδρα) και ο νομός Θεσσαλονίκης

Περιοχής Β': τα νησιά Κέρκυρα (εκτός τους νότιου τμήματος που εντάχθηκε στην περιοχή Γ'), Μύκονος, Σκιάθος, Αίγινα, Σπέτσες, Ύδρα, επαρχία Τροιζηνίας, επαρχίες Τεμένους και πεδιάδας του νομού Ηρακλείου, η επαρχία Μιραμπέλλου του νομού Λασιθίου, η περιοχή της πόλης της Ρόδου και η πόλη της Χαλκίδας

Περιοχή Γ': οι νομοί Βοιωτίας, Ρεθύμνου, Λασιθίου, Άρτας, Τρικάλων, Κοζάνης, Ημαθίας, Λακωνίας, Πρέβεζας, Αιτωλοακαρνανίας, Μαγνησίας, Λάρισας, Φθιώτιδας, Φωκίδας, Ευβοίας, Κορινθίας, Αργολίδας, Αχαΐας, Πιερίας, Χαλκιδικής, Καβάλας, Γρεβενών, Λευκάδας, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, Κυκλάδων, το υπόλοιπο της Κρήτης και η επαρχία Κυθήρων

Περιοχή Δ': οι νομοί Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Φλώρινας, Πέλλας, Κιλκίς, Σερρών, Δράμας, Ξάνθης, Ροδόπης, Έβρου, Λέσβου, Χίου, Σάμου, Δωδεκανήσου (πλην Ρόδου) και Μεσσηνίας (Κουζέλης, 2000).

Στις αρχές της δεκαετίας του '90, έχουμε την κατάργηση του αναπτυξιακού νόμου 1262 του 1982 και την θέση του λαμβάνει ένα νέο νομοθέτημα, ο νόμος 1892 του 1990 «Για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη και άλλες διατάξεις», ο οποίος το 1994 βελτιώθηκε και συμπληρώθηκε από τον νόμο 2234 του 1995 (Ψυχάρης και Παπαδάκη 1996). Με το νέο αναπτυξιακό νόμο εισάγονται πολλές νέες ρυθμίσεις που μπορεί να χαρακτηρισθούν ότι αντανάκλασαν σε πολλά σημεία μια διαφορετική οικονομική αντίληψη. (Κουζέλης, 2000)

Ο νόμος αυτός εισήγαγε σημαντικές αλλαγές:

- Η υποβολή των επενδυτικών προγραμμάτων και η έγκρισή τους υλοποιείται σε δύο μόνο περιόδους, βάσει προγραμματισμού των κονδυλίων επιχορηγήσεων
- Ορίζεται συγκεκριμένο ποσοστό επιχορήγησης ανά περιοχή
- Για την βιωσιμότητα των επενδυτικών σχεδίων αυξάνονται τα όρια της ίδιας συμμετοχής σε κάθε ζώνη
- Για την υπαγωγή στα κίνητρα επιχορήγησης – επιδότησης θεσπίζεται το ελάχιστο όριο επένδυσης (60 εκ. δρχ. για τις ατομικές)
- Εισάγονται υψηλότερα ποσοστά επιχορήγησης για ειδικές επενδύσεις και για ολοκληρωμένα επιχειρηματικά σχέδια, ανεξαρτήτως τόπου εγκατάστασης.
- θεσμοθετείται, για πρώτη φορά, ο έλεγχος της έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης, με ανώτερο όριο το έτος από την ολοκλήρωση της υλοποίησής της. (Παπαδούλης, Πετράκος, Ψυχάρης 2003)

Στον τουριστικό τομέα, ο νέος νόμος διεύρυνε τον κύκλο των τουριστικών επιχειρήσεων που μπορούσαν να τύχουν των ευεργετικών του διατάξεων, καθώς τα κίνητρα που παρείχε αφορούσαν:

- αναβάθμιση οικιών, διατηρητέων ή παραδοσιακών κτιρίων, διασκευαζομένων ξενώνων κλπ., έστω και αν ο ιδιοκτήτης τους (φυσικό πρόσωπο) είχε στην κατοχή του περισσότερες των τριών μονάδων (μέχρι τότε, δεν παρεχόταν ενίσχυση εάν ο ιδιοκτήτης κατείχε περισσότερες των τριών μονάδων), και
- δημιουργία λιμένων αναψυχής (μαρίνες), συνεδριακών κέντρων και γηπέδων γκολφ.
- μεριμνούσε, επίσης, για την ενθάρρυνση επενδύσεων εκσυγχρονισμού των τουριστικών εγκαταστάσεων, καθώς παρείχε ειδικές προς τούτο επιχορηγήσεις.
- προέβλεπε εναλλακτικώς αφορολόγητες εκπτώσεις και αυξημένες αποσβέσεις ανάλογα σε ποια περιοχή υπάγονται.

Γενικά, η βασική μεταβολή που επέφερε ο νόμος 1892 του 1990 ήταν η κατάργηση της συμμετοχής του δημοσίου στις επιχορηγούμενες επιχειρήσεις, ενώ αναφορικά με τον τουριστικό τομέα ήταν η καθιέρωση μιας πιο επιλεκτικής πολιτικής επενδυτικών κινήτρων στον τομέα αυτό. (Κουζέλης, 2000)

Το 1998 θεσπίζεται ο νόμος 2601 «Περί ενισχύσεων Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Οικονομική και Περιφερειακή Ανάπτυξη της Χώρας». Ο νέος νόμος επιχειρεί μία σημαντική τομή στις επιχορηγήσεις, μεταφέροντας το βάρος της ανάπτυξης στις ίδιες τις επιχειρήσεις. Αναλυτικότερα, διαχωρίζει τους επιλέξιμους επενδυτικούς φορείς σε δύο ομάδες. Στους νέους επενδυτικούς φορείς, στους οποίους ανήκουν όλες οι επιχειρήσεις που έχουν χρόνο λειτουργίας όχι μεγαλύτερο των πέντε ετών και στους παλαιούς φορείς, στους οποίους ανήκουν οι επιχειρήσεις με χρόνο λειτουργίας πέντε ετών και άνω. Οι παρεχόμενες ενισχύσεις κατατάσσονται σε τέσσερις κατηγορίες:

1. άμεσες οικονομικές επιχορηγήσεις.
2. επιδότηση του επιτοκίου των τόκων του επενδυτικού δανείου.
3. επιδότηση της χρηματοδοτικής μίσθωσης και ειδικότερα τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων.
4. φορολογική απαλλαγή από την καταβολή φόρου εισοδήματος καθορισμένου ποσοστού από τα μη διανεμόμενα κέρδη της πρώτης δεκαετίας από την πραγματοποίηση της επένδυσης, με τον σχηματισμό ισόποσου αφορολόγητου αποθεματικού.

Οι κατηγορίες αυτές ενισχύσεων παρέχονται σε δύο «πακέτα» κινήτρων εναλλακτικά. Το πρώτο «πακέτο» περιέχει την (1) και (2) κατηγορία κινήτρων και το δεύτερο την (3) και (4) κατηγορία. Οι νέοι επενδυτικοί φορείς έχουν δικαίωμα πρόσβασης και στα δύο «πακέτα», εναλλακτικά. Οι παλαιοί φορείς έχουν δικαίωμα πρόσβασης μόνον στο δεύτερο «πακέτο».

Ταυτόχρονα, εισάγει την ευελιξία στην παραγωγική διαδικασία και δημιουργεί σοβαρές προοπτικές για την ανάπτυξη δικτυώσεων μεταξύ μικρομεσαίων επιχειρήσεων αφού προτρέπει τις επιχειρήσεις να συμμετέχουν σε συνεργατικά σχήματα που ενισχύουν την οικονομική τους οντότητα στην αγορά, εκσυγχρονίζουν την λειτουργία τους με σχετικά χαμηλό ύψος επενδύσεων και δημιουργούν συνθήκες εκμετάλλευσης εξωτερικών οικονομιών. Αυτό το επιτυγχάνει περικλύποντας κάθε δυνατότητα οικονομικής ενίσχυσης μεμονωμένων μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων, εφόσον λειτουργούν πέραν των πέντε ετών. Ειδικότερα, ο νόμος επιχορηγεί την διασύνδεση των ενεργειών δύο τουλάχιστον μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων με εμπορικές επιχειρήσεις και επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών προκειμένου να δημιουργήσουν υποδομές κοινής εξυπηρέτησης και δαπάνες κοινών επενδύσεων, που αποσκοπούν στην μείωση του κόστους παραγωγής και διάθεσης των παραγόμενων προϊόντων. (Παπαδούλης, Πετράκος, Ψυχάρης, 2003)

Όσον αφορά τον τουρισμό, ο νέος νόμος προβλέπει ότι για να υπαχθεί μια τουριστική επένδυση στα ευεργετήματα του πρέπει να κατευθύνεται σε:

- Ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων τουλάχιστον Β΄ κατηγορίας
- Εκσυγχρονισμό ξενοδοχειακών μονάδων τουλάχιστον Γ΄ κατηγορίας ή ξενοδοχειακών μονάδων παραδοσιακής οργάνωσης ή κατασκηνωτικών κέντρων (camping) τουλάχιστον Γ΄ κατηγορίας.
- Μετατροπή κτιρίων ή παραδοσιακών οικιών σε ξενοδοχειακές μονάδες τουλάχιστον Γ΄ κατηγορίας, και
- Ίδρυση, επέκταση ή εκσυγχρονισμό συνεδριακών κέντρων ή κέντρων χειμερινού τουρισμού ή ιαματικών λουτρών ή γηπέδων γκολφ ή λιμένων αναψυχής (μαρίνων)

Σύμφωνα με το νέο νόμο, και σε αντίθεση με τον προηγούμενο, για να καταστεί εφικτή η παροχή των ενισχύσεων πρέπει η νέα επένδυση να υπερβαίνει ένα ελάχιστο ύψος, ανάλογα την περιοχή στην οποία βρίσκεται και το μέγεθος της.

Γενικά, ο αναπτυξιακός νόμος 2601/98, δεν ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες να δημιουργήσει ένα κατάλληλο επιχειρηματικό κλίμα, αφού τα θεσπισθέντα κριτήρια ποιότητας και βιωσιμότητας δεν κατέστησαν ικανά να επιτελέσουν τον σκοπό τους, και αυτό οφείλεται στο ότι:

- Δεν κάνουν σαφή διάκριση υπέρ του προωθημένου τύπου καταλυμάτων, ακόμα και μέσα στα επιμέρους γεωγραφικά διαμερίσματα
- Αδυνατούν να προσδιορίσουν επακριβώς τα ποιοτικά χαρακτηριστικά μιας μονάδας προκειμένου αυτή να καταταγεί σε κάποια συγκεκριμένη κατηγορία
- Δεν θεσπίζουν βαθμό τουριστικού κορεσμού κάποιας περιοχής
- Δεν εισάγουν διαδικασία ελέγχου της γνώσης του τουριστικού αντικειμένου όσων αποφασίζουν να ασχοληθούν με αυτό
- Δεν βοηθούν στο σαφή καθορισμό των τουριστικών μονάδων που κρίνονται βιώσιμες και, συνεπώς, μπορούν να επιχορηγηθούν

Περάν αυτού, υπάρχουν και άλλες αδυναμίες, όπως το γεγονός ότι η πλειοψηφία των μονάδων του κλάδου δεν μπορεί να επωφεληθεί των ευεργετικών διατάξεων του αναπτυξιακού νόμου επειδή είναι μικρομεσαίες. Η αδυναμία των τουριστικών επιχειρήσεων αυτής της κατηγορίας να επωφεληθούν των ευεργετικών διατάξεων του νόμου, οφείλεται σε τρεις παράγοντες:

- Στην έλλειψη της αναγκαίας οικονομικής επιφάνειας προς ικανοποίηση του θεσπισθέντος όρου της αυξημένης ίδιας συμμετοχής. Εξίσου δύσκολη είναι και η ικανοποίηση του όρου χρηματοδότησης οικονομοτεχνικής μελέτης σκοπιμότητας, πολλών δε μάλλον όταν η τύχη της αίτησης οικονομικής ενίσχυσης είναι αβέβαιη.

- Στην αδυναμία ικανοποίησης των θεσπισθέντων κριτηρίων βιωσιμότητας, λόγω της ιδιορρυθμίας των τρόπων λειτουργίας των μικρομεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων (χαμηλή δείκτες ρευστότητας εν σχέση με τα τεθέντα όρια λόγω μη λειτουργίας τους κατά τους χειμερινούς μήνες, περιορισμένη λογιστική κερδοφορία λόγω διενέργειας εργασιών συντήρησης κατά τους μήνες αυτούς.)
- Στο ανεπαρκές του ύψους της θεσπισθείσας επιδότησης (25% της επενδυτικής δαπάνης) για εκσυγχρονισμό και συντήρηση των μικρομεσαίων και ξενοδοχειακών μονάδων.

Εν προκειμένω, σημειώνεται ότι η ενίσχυση των μικρομεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων, δεν συνιστά ασυνέπεια ως προς το στόχο της προώθησης των μεγάλων μονάδων. Και τούτο διότι, οι καλά οργανωμένες μικρές μονάδες είναι αναγκαίες προς κάλυψη ειδικών κατηγοριών πελατών, μέσα σε συνθήκες αναβάθμισης της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος. (Κουζέλης, 2000)

Γενικά, οι αναπτυξιακοί νόμοι της δεκαετίας του '90 αναφέρονταν μέσω των επενδυτικών τους σχεδίων σε επενδύσεις έντασης τεχνολογίας και κεφαλαίου παρά έντασης εργασίας, σε αντίθεση με τα επενδυτικά σχέδια της δεκαετίας του '80 που προσέλκυσαν, κυρίως, επενδύσεις εντάσεως εργασίας και λιγότερο εντάσεως τεχνολογίας. (Παπαδούλης, Πετράκος, Ψυχάρης, 2003)

5.3. Ο αναπτυξιακός νόμος 3299/2004

Ο νόμος 3299 του 2004 « Κίνητρα ιδιωτικών επενδύσεων για την οικονομική ανάπτυξη και περιφερειακή σύγκλιση» επιχειρεί μία σημαντική τομή στις επιχορηγήσεις και μεταφέρει το βάρος της ανάπτυξης στις ίδιες τις επιχειρήσεις. Δημιουργεί σοβαρές προοπτικές για την ανάπτυξη δικτυώσεων μεταξύ μικρομεσαίων επιχειρήσεων ενώ εισάγει, με ελκυστικούς όρους, την υπόθεση της ευελιξίας στην παραγωγική διαδικασία.

5.3.1. Ενισχυόμενες και μη ενισχυόμενες δαπάνες

Στα πλαίσια του Αναπτυξιακού Νόμου, οι κύριες ενισχυόμενες δαπάνες είναι οι ακόλουθες:

1. Η κατασκευή, επέκταση και εκσυγχρονισμός κτηριακών ειδικών και βοηθητικών εγκαταστάσεων, καθώς και οι δαπάνες διαμόρφωσης περιβάλλοντος χώρου
2. Η αγορά παγίων στοιχείων ενεργητικού που συνδέονται άμεσα με την τουριστική επιχείρηση.

3. Η αγορά γηπέδων, έως 10% της ενισχυόμενης δαπάνης της επένδυσης, αποκλειστικά για μικρές επιχειρήσεις
4. Η αγορά και εγκατάσταση καινούργιων συγχρόνων μηχανημάτων , ειδικών εγκαταστάσεων και λοιπού εξοπλισμού, περιλαμβανομένου και του ξενοδοχειακού. Τα μισθώματα της χρηματοδοτικής μίσθωσης καινούργιων σύγχρονων μηχανημάτων και λοιπού ξενοδοχειακού εξοπλισμού του οποίου αποκτάται η χρήση.
5. Η επισκευή, αποκατάσταση και μετατροπή των παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες
6. Η αγορά και εγκατάσταση καινούργιων σύγχρονων συστημάτων αυτοματοποίησης διαδικασιών και μηχανοργάνωσης, συμπεριλαμβανομένων των δαπανών αγοράς του αναγκαίου λογισμικού.
7. Οι δαπάνες μελετών που αποσκοπούν στην εισαγωγή, ανάπτυξη και εφαρμογή σύγχρονης τεχνολογίας, τεχνογνωσίας σύγχρονων μεθόδων και βιομηχανικών σχεδίων παραγωγής ηλεκτρισμού.
8. Τις δαπάνες που στοχεύουν στην αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών.
9. Η αγορά καινούργιων μεταφορικών μέσων μαζικής μεταφοράς προσωπικού, καθώς και η αγορά ηλεκτρικών αυτοκινήτων για τη μεταφορά υλικών και προσωπικού εντός της τουριστικής μονάδας.
10. Τις δαπάνες μελετών και τις αμοιβές συμβούλων για την υλοποίηση του επενδυτικού σχεδίου (με περιορισμούς & σε ποσοστό έως 8% του επενδυτικού σχεδίου).

Στις επιλέξιμες δαπάνες δεν συμπεριλαμβάνονται τα ακόλουθα:

- Η αγορά επιβατικών αυτοκινήτων μέχρι έξι (6) θέσεων.
- Η αγορά επίπλων και σκευών γραφείου.
- Η ανέγερση ή η επέκταση κτιριακών εγκαταστάσεων σε οικόπεδο που δεν ανήκει ή δεν έχει εκμισθωθεί για χρονική διάρκεια 15 ετών (κατά περίπτωση) στο φορέα της επένδυσης.

- Ο εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων πριν παρέλθει πενταετία από την έναρξη της λειτουργίας της μονάδας ή από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης ολοκλήρωσης επένδυσης εκσυγχρονισμού της μονάδας, που έχει υπαχθεί στις διατάξεις του παρόντος ή των νόμων 2601/1998, 1892/1990 και 1262/1982.
- Η ανέγερση, η επέκταση και ο εκσυγχρονισμός αυτοεξυπηρετούμενων καταλυμάτων, ενοικιαζόμενων δωματίων και ενοικιαζόμενων επιπλωμένων διαμερισμάτων ανεξάρτητα από την τάξη
- Η εισφορά στο εταιρικό κεφάλαιο της αξίας μηχανημάτων και λοιπών παγίων στοιχείων.

5.3.2. Είδη ενισχύσεων

Στα υπαγόμενα στις διατάξεις του παρόντος νόμου επενδυτικά σχέδια παρέχονται τα ακόλουθα είδη ενισχύσεων:

1. Επιχορήγηση: δωρεάν παροχή από το Δημόσιο χρηματικού ποσού για την κάλυψη τμήματος της ενισχυόμενης δαπάνης του επενδυτικού σχεδίου
2. Επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing): κάλυψη από το Δημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνάπτεται για την απόκτηση καινούριου μηχανολογικού εξοπλισμού.
3. Φορολογική απαλλαγή που συνίσταται στην απαλλαγή από την καταβολή φόρου εισοδήματος επί των μη διανεμόμενων κερδών από το σύνολο των δραστηριοτήτων της επιχείρησης της πρώτης δεκαετίας από την πραγματοποίηση του επενδυτικού σχεδίου, με το σχηματισμό ισόποσου αφορολόγητου αποθεματικού.
4. Επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης από το επενδυτικό σχέδιο απασχόλησης: κάλυψη από το Δημόσιο, για μια δεκαετία, τμήματος του μισθολογικού κόστους των δημιουργούμενων, εντός της πρώτης τριετίας από την ολοκλήρωση του επενδυτικού σχεδίου, θέσεων απασχόλησης.

5.3.3. Ορισμός μεγέθους επιχειρήσεων και ύψος επενδυτικών σχεδίων

Σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ) αριθμ. 70/2001 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 12.01.2001 (ΕΛ 2001 L 10/33), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, το μέγεθος των επιχειρήσεων καθορίζεται:

- **Πολύ μικρή επιχείρηση**

Απασχολεί από 0 έως 10 άτομα, ο ετήσιος κύκλος εργασιών της καθώς και ο ετήσιος ισολογισμός της είναι μικρότερος των 5.000.000,00 ευρώ. Τηρεί το Κριτήριο της Ανεξαρτησίας⁵

- **Μικρή επιχείρηση**

Απασχολεί λιγότερα από 50 άτομα, ο ετήσιος κύκλος εργασιών της δεν υπερβαίνει τα 7.000.000 ευρώ καθώς και ο ετήσιος ισολογισμός της είναι μικρότερος των 5.000.000,00 ευρώ. Τηρεί το Κριτήριο της Ανεξαρτησίας

- **Μεσαία επιχείρηση**

Απασχολεί λιγότερα από 250 άτομα, ο ετήσιος κύκλος εργασιών της είναι μικρότερος των 40.000.000,00 ευρώ καθώς και ο ετήσιος ισολογισμός της είναι μικρότερος των 27.000.000,00 ευρώ. Τηρεί το Κριτήριο της Ανεξαρτησίας

- **Μεγάλη επιχείρηση**

Απασχολεί περισσότερα από 250 άτομα, ο ετήσιος κύκλος εργασιών της είναι μεγαλύτερος των 40.000.000,00 ευρώ καθώς και ο ετήσιος ισολογισμός της είναι μεγαλύτερος των 27.000.000,00 ευρώ. Τηρεί το Κριτήριο της Ανεξαρτησίας

5.3.4. Ύψος επενδύσεων

Το ελάχιστο ύψος επένδυσης για τις διάφορες κατηγορίες επιχειρήσεων παρουσιάζεται παρακάτω:

- Για πολύ μικρές επιχειρήσεις: 100.000 ευρώ
- Για μικρές επιχειρήσεις: 150.000 ευρώ
- Για μεσαίες επιχειρήσεις: 250.000 ευρώ

---

⁵ Κριτήριο Ανεξαρτησίας: Δε συμμετέχει σε αυτήν άλλη επιχείρηση, η οποία δεν είναι μικρομεσαία, σε ποσοστό που ξεπερνάει το 25% του μετοχικού κεφαλαίου

- Για μεγάλες επιχειρήσεις: 500.000 ευρώ

5.3.5. Διάρθρωση της Ελληνικής επικράτειας σε περιοχές κινήτρων

- **ΠΕΡΙΟΧΗ Α΄.** Περιλαμβάνει τους Νομούς Αττικής και Θεσσαλονίκης πλην των Βιομηχανικών Επιχειρηματικών Περιοχών (Β.Ε.ΠΕ) και των νησιών των Νομών αυτών που εντάσσονται στην Περιοχή Β΄.
- **ΠΕΡΙΟΧΗ Β΄.** Περιλαμβάνει τους Νομούς της Περιφέρειας Θεσσαλίας (Καρδίτσας, Λάρισας, Μαγνησίας, Τρικάλων), τους Νομούς της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (Κυκλάδων, Δωδεκανήσου), τους Νομούς της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων (Κέρκυρας, Λευκάδας, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου), τους Νομούς της Περιφέρειας Κρήτης (Ηρακλείου, Λασιθίου, Ρεθύμνου, Χανίων), τους Νομούς της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας (Χαλκιδικής, Σερρών, Κιλκίς, Πέλλας, Ημαθίας, Πιερίας), τους Νομούς της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας (Γρεβενών, Κοζάνης, Φλώρινας, Καστοριάς) καθώς και τους Νομούς της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδος (Φθιώτιδας, Φωκίδας, Εύβοιας, Βοιωτίας, Ευρυτανίας).
- **ΠΕΡΙΟΧΗ Γ΄.** Περιλαμβάνει τους Νομούς της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (Καβάλας, Δράμας, Ξάνθης, Ροδόπης, Έβρου), τους Νομούς της Περιφέρειας Ηπείρου (Άρτας, Πρέβεζας, Ιωαννίνων, Θεσπρωτίας), τους Νομούς της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου (Λέσβου, Χίου, Σάμου), τους Νομούς της Περιφέρειας Πελοποννήσου (Λακωνίας, Μεσσηνίας, Κορινθίας, Αργολίδας, Αρκαδίας) καθώς και τους Νομούς της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος (Αχαΐας, Αιτωλοακαρνανίας, Ηλείας).

5.3.6. Ο νόμος 3299/2004 και ο τουρισμός

Στο καθεστώς των ενισχύσεων του αναπτυξιακού νόμου στον τομέα του τουρισμού (άρθρο 3) υπάγονται τα επενδυτικά σχέδια για τον τουρισμό και αφορούν σε:

1. Θέματα ίδρυσης ή επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων κατηγορίας τουλάχιστον τριών αστέρων (3*), σε μη κορεσμένες περιοχές και πέντε αστέρων σε κορεσμένες περιοχές.
2. Ολοκληρωμένες μορφές εκσυγχρονισμού λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων κατηγορίας τουλάχιστον δύο αστέρων (2*), πρώην Γ΄ τάξης, καθώς και ξενοδοχειακών μονάδων κατώτερης κατηγορίας των δύο αστέρων (2*), πρώην Γ΄ τάξης, τα οποία χαρακτηρίζονται ως διατηρητέα ή παραδοσιακά

και μετά των εκσυγχρονισμό τους αναβαθμίζονται τουλάχιστον σε κατηγορία δύο αστέρων (2*), πρώην Γ΄ τάξης.

3. Εκσυγχρονισμό ξενοδοχειακών μονάδων κατηγορίας δύο αστέρων (2*) ή αναβάθμιση ξενοδοχειακών μονάδων κατώτερης κατηγορίας, σε κατηγορία τουλάχιστον δύο αστέρων (2*), που έχουν διακόψει προσωρινά τη λειτουργία τους μέχρι πέντε (5) έτη το ανώτερο, χωρίς να έχει υπάρξει αλλαγή χρήσης του κτηρίου.
4. Δημιουργία συμπληρωματικών εγκαταστάσεων στα πλαίσια εκσυγχρονισμού και παροχής πρόσθετων υπηρεσιών ξενοδοχειακών μονάδων τουλάχιστον κατηγορίας δύο αστέρων (2*), πρώην Γ΄ τάξης
5. Μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτηρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες τουλάχιστον δύο αστέρων (2*), πρώην Γ΄ τάξης
6. Εκσυγχρονισμός λειτουργουσών τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (camping), τουλάχιστον Γ΄ τάξης
7. Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός συνεδριακών κέντρων, χιονοδρομικών κέντρων, αξιοποίησης ιαματικών πηγών, τουριστικών λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρίνες), γηπέδων γκολφ, κέντρων θαλασσοθεραπείας, κέντρων τουριστικής υγείας, κέντρων προπονητικού-αθλητικού τουρισμού, θεματικών πάρκων⁶, αυτοκινητόδρομων

Ειδικά επενδυτικά σχέδια αφορούν σε σχέδια προστασίας του περιβάλλοντος, περιορισμού της ρύπανσης του εδάφους, του υπεδάφους, των υδάτων και της ατμόσφαιρας, αξιοποίησης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, υποκατάσταση υγρών καυσίμων ή ηλεκτρικής ενέργειας με αέρια καύσιμα, εξοικονόμησης ενέργειας, παραγωγή υπηρεσιών προηγμένης τεχνολογίας ή αναβάθμιση της ποιότητας των ήδη υπάρχοντων υπηρεσιών καθώς και εγκατάσταση σύγχρονων συστημάτων αυτοματοποίησης διαδικασιών.

5.4. Ο αναπτυξιακός νόμος 3908/2011 (ΙΣΧΥΩΝ)

Σκοπός του Νέου Επενδυτικού Νόμου 3908 του 2011 «Ενίσχυση Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Οικονομική Ανάπτυξη, την Επιχειρηματικότητα και την

⁶ Τα θεματικά πάρκα αποτελούν οργανωμένες μορφές τουρισμού οι οποίες διαφοροποιούν ή διευρύνουν το τουριστικό προϊόν και παρέχουν ολοκληρωμένης μορφής υποδομές και υπηρεσίες συμπεριλαμβανομένων κατ'ελάχιστον των υπηρεσιών στέγασης σίτισης, στέγασης ψυχαγωγίας, και κοινωνικής μέριμνας

Περιφερειακή Συνοχή» είναι η προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας με τη διαμόρφωση καθεστώτων ενίσχυσης των επενδύσεων, με τα οποία βελτιώνεται η επιχειρηματικότητα, η τεχνολογική ανάπτυξη, η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και η περιφερειακή συνοχή και προωθούνται η πράσινη οικονομία, η αποτελεσματική λειτουργία των διαθέσιμων υποδομών και η αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας.

5.4.1. Υπαγόμενα επενδυτικά σχέδια

Τα υπαγόμενα επενδυτικά σχέδια χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, τα Γενικά Επενδυτικά Σχέδια και τα Ειδικά Επενδυτικά Σχέδια. Τα Γενικά Επενδυτικά Σχέδια διακρίνονται σε:

- Γενικής Επιχειρηματικότητας, στα οποία παρέχεται η ενίσχυση της φορολογικής απαλλαγής σε συνδυασμό με χαμηλότοκα δάνεια από το ΕΤΕΑΝ.
- Τεχνολογικής Ανάπτυξης, στην οποία περιλαμβάνονται επενδυτικά σχέδια τεχνολογικού εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων με τη χρησιμοποίηση τεχνολογικών και οργανωτικών καινοτομιών, όπως συστήματα διασφάλισης και ελέγχου ποιότητας, πιστοποίηση, τεχνολογία εξοικονόμησης ενέργειας, έργα και προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης και αξιοποίηση εξειδικευμένου επιστημονικού και ερευνητικού δυναμικού. Στα σχέδια αυτά παρέχεται η ενίσχυση της επιχορήγησης ή και επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης κατά 80% για υφιστάμενες επιχειρήσεις ή 90% για νέες και το υπόλοιπο συμπληρώνεται με φορολογική απαλλαγή και με χαμηλότοκα δάνεια από το ΕΤΕΑΝ.
- Περιφερειακής Συνοχής, στην οποία περιλαμβάνονται επενδυτικά σχέδια σε παραγωγικές δραστηριότητες που αξιοποιούν τοπικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, αντιμετωπίζουν τοπικές ανάγκες και περιφερειακά προβλήματα με περιβαλλοντικά βιώσιμες τεχνολογικές εφαρμογές, εισάγουν τεχνολογίες εξοικονόμησης ενέργειας και αξιοποίησης υδάτινων πόρων και συμβάλλουν στη φιλική προς το περιβάλλον ανασυγκρότηση, ανάπλαση και ανάπτυξη περιοχών οικονομικής δραστηριότητας. Στα επενδυτικά αυτά σχέδια παρέχεται επιχορήγηση ή επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης σε ποσοστό 70% για υφιστάμενες επιχειρήσεις και 80% για νέες και το υπόλοιπο συμπληρώνεται με φορολογική απαλλαγή.

Τα Ειδικά Επενδυτικά Σχέδια διακρίνονται στις εξής κατηγορίες:

- Επιχειρηματικότητας νέων. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται επενδυτικά σχέδια που υποβάλλονται για την ίδρυση και τη λειτουργία μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων, στο εταιρικό κεφάλαιο των οποίων συμμετέχουν με ποσοστό άνω του 50% φυσικά πρόσωπα που δεν έχουν υπερβεί το τεσσαρακοστό έτος της ηλικίας τους και ασκούν αποκλειστικά τη διαχείριση της Εταιρείας.
- Μεγάλων επενδυτικών σχεδίων. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν επενδυτικά σχέδια ύψους τουλάχιστον πενήντα εκατομμυρίων ΕΥΡΩ (50.000 000). Στα μεγάλα επενδυτικά σχέδια παρέχονται μεμονωμένα ή συνδυαστικά όλα τα είδη των ενισχύσεων με τον περιορισμό ότι η επιχορήγηση ή επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης δεν υπερβαίνει το 60% της ενίσχυσης.
- Ολοκληρωμένων Πολυετών Επιχειρηματικών Σχεδίων. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν σχέδια υλοποίησης ολοκληρωμένων πολυετών (2-5 ετών) επιχειρηματικών σχεδίων επιχειρήσεων, για τις οποίες έχει παρέλθει τουλάχιστον πενταετία από τη σύστασή τους, ελάχιστου συνολικού κόστους ευρώ 2.000.000 που περιλαμβάνουν τον τεχνολογικό, διοικητικό, οργανωτικό και επιχειρησιακό εκσυγχρονισμό και ανάπτυξη. Στην κατηγορία αυτή παρέχεται η ενίσχυση της φορολογικής απαλλαγής.
- Συνέργειας και Δικτύωσης. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται επενδυτικά σχέδια που υποβάλλονται από σχήματα συνέργειας και δικτύωσης που αποσκοπούν στην υλοποίηση προγραμμάτων, τα οποία είτε αξιοποιούν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα των επιχειρήσεων, είτε αξιοποιούν υποδομές που δημιουργούνται με εθνική και κοινοτική χρηματοδότηση, είτε συντελούν στην προσαρμογή στο σύγχρονο οικονομικό και τεχνολογικό περιβάλλον συγκεκριμένων και γεωγραφικά προσδιορισμένων παραγωγικών δραστηριοτήτων και υπηρεσιών.

5.4.2. Ενισχυόμενες δαπάνες

Οι δαπάνες των υπαγόμενων επενδυτικών σχεδίων που ενισχύονται με το νέο καθεστώς αφορούν υλικά και άυλα περιουσιακά στοιχεία καθώς και έργα και προγράμματα Έρευνας και Ανάπτυξης.

Οι κυριότερες κατηγορίες ενισχύσεων είναι οι εξής:

- Κατασκευή, επέκταση και εκσυγχρονισμό κτηριακών, ειδικών και βοηθητικών εγκαταστάσεων καθώς και οι δαπάνες διαμόρφωσης του περιβάλλοντος

χώρου. Οι δαπάνες αυτές δεν μπορούν να υπερβαίνουν το 40% του ενισχυόμενου κόστους του επενδυτικού σχεδίου.

- Η αγορά και εγκατάσταση καινούριων σύγχρονων μηχανημάτων και λοιπού εξοπλισμού.
- Τα μισθώματα της χρηματοδοτικής μίσθωσης καινούργιων, σύγχρονων μηχανημάτων και λοιπού εξοπλισμού του οποίου αποκτάται η χρήση, εφόσον η χρηματοδοτική μίσθωση περιλαμβάνει την υποχρέωση αγοράς αυτών κατά τη λήξη της μίσθωσης.

Άυλα περιουσιακά στοιχεία, όπως δαπάνες συστημάτων διασφάλισης και ελέγχου ποιότητας, πιστοποιήσεις, προμήθειες και εγκατάστασης λογισμικού και συστήματος οργάνωσης της επιχείρησης, δαπάνες για τη μεταφορά τεχνολογίας μέσω της αγοράς δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, αδειών εκμετάλλευσης, ευρεσιτεχνιών, τεχνογνωσίας και μη κατοχυρωμένων τεχνικών γνώσεων κ.ά. Τα άυλα περιουσιακά στοιχεία πρέπει να αποτελούν αποσβεστέα στοιχεία του ενεργητικού χρησιμοποιούμενα αποκλειστικά και μόνο στην ενισχυόμενη επένδυση να παραμένουν στις εγκαταστάσεις της επιχείρησης για περίοδο τουλάχιστον πέντε ετών και το κόστος αυτών να μην υπερβαίνει το 50% του ενισχυόμενου κόστους του επενδυτικού σχεδίου.

Ο ΝΕΝ εξαιρεί τις επενδύσεις πχ στον τομέα του χάλυβα, του άνθρακα, των συνθετικών ινών, των δημοσίων επιχειρήσεων εξαιρώντας επιπλέον τις προβληματικές επιχειρήσεις καθώς και συγκεκριμένους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας (π.χ. κατασκευές κτηρίων, νομικές και λογιστικές δραστηριότητες, παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από φωτοβολταϊκά συστήματα, διαφήμιση, δραστηριότητες εξωχώριων οργανισμών και φορέων κτλ).

Επιπρόσθετα υπάγονται στις διατάξεις του νόμου μόνο οι επενδύσεις που αφορούν την ίδρυση, επέκταση ή εκσυγχρονισμό ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων που ανήκουν ή αναβαθμίζονται σε κατηγορία τουλάχιστον τριών αστέρων καθώς και τον εκσυγχρονισμό ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων πριν παρέλθει εξαετία από την έναρξη λειτουργίας της μονάδας ή από την ημερομηνία έκδοσης απόφασης ολοκληρωμένης επένδυσης του εκσυγχρονισμού της μονάδας. Υπάγονται επίσης στις διατάξεις του νόμου οι επενδύσεις στον τομέα του τουρισμού υγείας.

5.4.3. Είδη ενισχύσεων

Στα επενδυτικά σχέδια που υπάγονται στις διατάξεις του ΝΕΝ παρέχονται τα ακόλουθα είδη ενισχύσεων:

- Φορολογική Απαλλαγή. Η φορολογική απαλλαγή συνίσταται στην απαλλαγή από την καταβολή φόρου εισοδήματος επί των πραγματοποιούμενων προ φόρων κερδών, τα οποία προκύπτουν με βάση την φορολογική νομοθεσία από το σύνολο των δραστηριοτήτων της επιχείρησης.
- Επιχορήγηση Κεφαλαίου που συνίσταται στη δωρεάν παροχή από το Δημόσιο χρηματικού ποσού για τη κάλυψη τμήματος των ενισχυόμενων δαπανών του επενδυτικού σχεδίου και προσδιορίζεται ως ποσοστό αυτών.
- Επιδότηση Χρηματοδοτικής Μίσθωσης που συνίσταται στην κάλυψη από το Δημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνάπτεται για την απόκτηση καινούριου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού και προσδιορίζεται ως ποσοστό επί της αξίας απόκτησης αυτών που εμπεριέχεται στις καταβαλλόμενες δόσεις. Η επιδότηση της χρηματοδοτικής μίσθωσης δεν μπορεί να υπερβαίνει τα επτά (7) έτη.

Τα επενδυτικά σχέδια δύνανται να χρηματοδοτούνται με δάνεια χαμηλού κόστους από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα συνεργάζονται με το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης(ΕΤΕΑΝ). Στη περίπτωση αυτή το όφελος από την ανωτέρω χρηματοδότηση συνυπολογίζεται στο συνολικό ποσοστό ενίσχυσης, το οποίο δεν μπορεί να υπερβαίνει το όριο του Χάρτη Περιφερειακών ενισχύσεων. Οι ανωτέρω ενισχύσεις μπορούν να χορηγηθούν μεμονωμένα ή συνδυαστικά.

5.4.4. Ποσοστά ενισχύσεων

Το ποσοστό ενίσχυσης κάθε επενδυτικού σχεδίου εξαρτάται από το μέγεθος της υπαγόμενης επιχείρησης και το νομό στον οποίο υλοποιείται το σχέδιο επένδυσης και σε κάθε περίπτωση δεν μπορεί να υπερβαίνει το 50% του ενισχυόμενου κόστους αυτού. Για το σκοπό αυτό η Επικράτεια χωρίζεται σε τρεις ζώνες, με κριτήριο το επίπεδο ανάπτυξης κάθε νομού.

- Στην Α ζώνη (νομός Αττικής και Βοιωτίας) τα ποσοστά ενίσχυσης κυμαίνονται από 15% έως 25% ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης,
- Στη Β ζώνη (νομοί με κατά κεφαλή ΑΕΠ μεγαλύτερο από το 75% του μέσου όρου της χώρας) τα ποσοστά ενίσχυσης ανέρχονται από 30% μέχρι 40% ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης,

- Στη Γ ζώνη (νομοί με κατά κεφαλή ΑΕΠ μικρότερο από το 75% του μέσου όρου της χώρας) τα ποσοστά ενισχύσεων κυμαίνονται από 40% έως 45% ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης.

Τέλος, αναφορικά με επενδυτικά σχέδια που πραγματοποιούνται στα νησιά και τις περιφέρειες παρέχονται τα ανώτατα ποσοστά και μέχρι το ποσοστό 50% του ενισχυόμενου κόστους επένδυσης.

5.4.5. Τρόπος καταβολής ενισχύσεων

Ο τρόπος καταβολής του ποσού της επιχορήγησης κεφαλαίου και της επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης, καθώς και η δυνατότητα χορήγησης προκαταβολής και εκχώρησης της επιχορήγησης, καθορίζονται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται μετά από πρόταση του Υπουργού Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας.

Εισάγεται νέος τρόπος καταβολής της ενίσχυσης της φορολογικής απαλλαγής ως εξής: Η επιχείρηση έχει το δικαίωμα έναρξης της ωφέλειας του κινήτρου από τη διαχειριστική περίοδο κατά την οποία δημοσιεύεται η απόφαση ολοκλήρωσης και έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης. Κατά τη διαχειριστική αυτή περίοδο, η μέγιστη φορολογική απαλλαγή μπορεί να ανέρχεται μέχρι το ένα τρίτο (1/3) του εγκεκριμένου ποσού ενίσχυσης της φορολογικής απαλλαγής.

Κατά την αμέσως επόμενη διαχειριστική περίοδο η μέγιστη φορολογική απαλλαγή, συνυπολογιζόμενης και της πρώτης διαχειριστικής περιόδου, μπορεί να ανέρχεται μέχρι τα δύο τρίτα (2/3) του εγκεκριμένου ποσού ενίσχυσης φορολογικής απαλλαγής.

Το υπόλοιπο ποσό της εγκεκριμένης ενίσχυσης φορολογικής απαλλαγής καλύπτεται από τις νέες επιχειρήσεις εντός δέκα (10) διαχειριστικών περιόδων και από τις υφιστάμενες επιχειρήσεις εντός οκτώ (8) διαχειριστικών περιόδων, μετά την διαχειριστική περίοδο εντός της οποίας δημοσιεύτηκε η απόφαση ολοκλήρωσης και έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης.

Το ποσό της ενίσχυσης της φορολογικής απαλλαγής εμφανίζεται ως αφορολόγητο αποθεματικό σε ειδικό λογαριασμό στα βιβλία της επιχείρησης και σχηματίζεται από το φόρο επί των καθαρών κερδών που δηλώνονται με την αρχική εμπρόθεσμη δήλωση φορολογίας εισοδήματος.

5.5. Αξιολόγηση αποτελεσματικότητας αναπτυξιακών νόμων

Πίνακας 2: Επιχορηγήσεις - Επιδοτήσεις προς την Ελληνική Ξενοδοχεία βάσει των θεσπισθέντων Αναπτυξιακών Νόμων: Περίοδος 1/1/1982- 13/10/1995

ΠΗΓΗ: Κουζέλης Α., Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ), Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των Επενδυτικών κινήτρων: Η Ελληνική εμπειρία

Γεωγραφικό διαμέρισμα	Αριθμός Επενδύσεων	Ύψος Επενδύσεως	Επιχορηγήσεις	Επιδοτήσεις	Ίδια Κεφάλαια	Νέες θέσεις Εργασίας
Στερεά	128	9.132,2	3.111,1	317,7	4.914,2	1.088
Πελοπόννησος	149	9.338,3	3.299,6	405,8	4.802,1	1.517
Επτάνησα	231	23.329,8	6.883,4	863,1	12.912,0	2.508
Θεσσαλία	142	12.299,1	3.825,5	449,4	6.175,5	1.116
Ήπειρος	53	4.121,2	1.783,6	140,0	1.884,8	435
Μακεδονία	260	33.649,6	10.978,9	1.298,6	16.259,5	3.043
Θράκη	38	1.583,0	683,1	79,6	571,6	246
Κυκλάδες	140	12.171,1	3.973,4	383,2	7.357,6	1.546
Δωδεκάνησα	409	72.663,9	27.034,3	2.615,9	31.883,1	5.245
Β. Αιγαίο	195	21.851,3	10.585,2	1.149,5	8.230,3	2.016
Κρήτη	435	55.938,8	14.801,9	1.966,3	33.715,3	5.801
Σύνολο	2.180	256.078,3	86.960,0	9.669,1	128.706,0	24.561

Κοιτάζοντας στοιχεία μέχρι το 1995 για τις επιδοτήσεις που δόθηκαν για επενδύσεις από το Ελληνικό κράτος προς τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, παρατηρούμε πως οι περισσότερες επενδύσεις υλοποιήθηκαν στην Κρήτη και σαν δεύτερο γεωγραφικό διαμέρισμα έρχονται τα Δωδεκάνησα. Τα λιγότερα έργα υλοποιήθηκαν στην Θράκη και στην Ήπειρο, όπου και παρατηρούμε και τις λιγότερες θέσεις εργασίας. Αξιοσημείωτο είναι πως παρά το γεγονός ότι τα περισσότερα έργα βρίσκονται στην Κρήτη (435), στα Δωδεκάνησα έχουμε μεγαλύτερο ύψος επενδύσεων (€72.663,9). Αυτό δικαιολογεί και την ραγδαία τουριστική ανάπτυξη των προορισμών αυτών για τις δεκαετίες '80 και '90.

Στον πίνακα που ακολουθεί εμφανίζεται μια σειρά από πραγματικά οικονομικά μεγέθη, σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Περιφερειακής Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, τα οποία είναι χαρακτηριστικά για τα αποτελέσματα της εφαρμογής μέχρι σήμερα των Αναπτυξιακών νόμων.

Πίνακας 3: Συνολική αποδοτικότητα των νόμων 1262/82, 1892/90, 2601/98, 3299/2004
 ΠΗΓΗ : Υπουργείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας

ΝΟΜΟΙ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	ΑΞΙΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ (σε εκατ. €)	ΑΞΙΑ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΩ N (σε εκατ. €)	ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ ΑΝΑ ΘΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (σε €)	ΑΞΙΑ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ ΑΝΑ ΘΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (σε €)
1262/82	12.062	2.282	785	92.799	8.436	24.586
1892/90	4.891	3.733	1.454	39.676	36.649	94.082
2601/98	2.319	2.557	848	19.293	44.056	132.902
3299/2004	2.085	3.078	1.308	8.492	154.039	362.400
ΣΥΝΟΛΟ	21.357	11.649	4.395	160.206	27.435	72.711

Από τη μελέτη των στοιχείων του παραπάνω πίνακα του Υπουργείου Περιφερειακής Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας προκύπτουν τα παρακάτω συμπεράσματα:

- Πριν από 30 χρόνια χρειαζόταν να επιδοτηθεί μια εταιρεία με 8.463 ευρώ για να δημιουργήσει μια νέα θέση απασχόλησης, ενώ τα χρόνια που ακολούθησαν με τον τελευταίο εν ισχύ επενδυτικό νόμο το ποσό έφτασε στα 154.039ευρώ. Αιτιολογία ήταν η ανάγκη «αποσύνδεσης» της απασχόλησης από το ύψος της επένδυσης, στο βωμό των νέων τεχνολογιών, οι οποίες όμως ποτέ δεν ήρθαν στον ελληνικό ιδιωτικό τομέα.
- Ο απολογισμός των επενδυτικών νόμων που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα τα τελευταία 30χρόνια είναι: πολλά λεφτά, λίγες επενδύσεις και ελάχιστες θέσεις εργασίας, οι οποίες δεν κατάφεραν να αναπτύξουν την ελληνική περιφέρεια.

- Το αξιοπερίεργο είναι μάλιστα ότι όσο πέραγε ο καιρός, τόσο πιο αναποτελεσματικοί γίνονταν οι νόμοι και ακόμα περισσότερες οι μεγάλες επιδοτήσεις που ζητούσαν από το Ελληνικό δημόσιο το οποίο πλέον, λόγω μνημονίου, δεν μπορεί άλλο να παρέχει.
- Κάνουμε λόγο λοιπόν για 21.357 επενδύσεις, συνολικής αξίας 11,6 δις ευρώ, που επιχορηγήθηκαν από το κράτος, με 4,39 δις ευρώ που δημιούργησαν 160.206 θέσεις εργασίας. Δηλαδή, απαιτήθηκε κατά μέσο όρο επιδότηση 27.435 ευρώ για κάθε θέση εργασίας.

Τα στοιχεία δείχνουν ότι από το 1982 μέχρι σήμερα:

- Συνολικά έγιναν 21.357 επενδύσεις, πολύ λιγότερες από αυτές που είχαν υπαχθεί στις διατάξεις των νόμων. Οι μισές περίπου εντάχθηκαν στον νόμο του 1982, ενώ όσο περνούσε ο καιρός ο αριθμός όσων ολοκληρώθηκαν μειώθηκε. Από το 2004 και μετά έχουν ολοκληρωθεί 2.085 επενδύσεις.
- Η αξία τους είναι αντιστρόφως ανάλογη. Ενώ τη δεκαετία του 1980 δόθηκαν 2,28 δις. ευρώ, με επιδότηση που έφτασε στις 785.000 ευρώ, την επόμενη δεκαετία διατέθηκαν σε επενδύσεις αξίας 3,7 δις. ευρώ κρατικές επιδοτήσεις 1,4 δις ευρώ. Από το 2004 και μετά και ενώ πολλές επενδύσεις είναι ακόμη στη «μέση», ολοκληρώθηκαν έργα αξίας 3 δις. ευρώ.
- Συνολικά δημιούργησαν 160.206 θέσεις εργασίας, δηλαδή μία θέση ανά 27.435 ευρώ επιδότησης και ανά 72.711 ύψους επένδυσης.

Όσον αφορά την εμπειρία από την εφαρμογή των αναπτυξιακών νόμων της περιόδου 1982-2010, προμοδότησαν κυρίως την Αττική και Χαλκιδική. Στον τελευταίο εν ισχύ νόμο είναι οι δύο από τις λίγες περιφέρειες όπου η αξία των χρημάτων που διατέθηκαν ξεπερνούν το 7% του ΑΕΠ της περιφέρειας.

Στις πιο πολλές περιοχές της ελληνικής «ενδοχώρας» όπως και στα νησιά του Βορείου Αιγαίου και στο Ιόνιο, το ποσό είναι χαμηλότερο από το 1% του ΑΕΠ της περιοχής. Κατά περιόδους αρκετά χρήματα κατέληγαν στη Θράκη (στα παρελθόν είχε ποσοστό επιδότησης ακόμα και 67%), αλλά και στον νομό Ρεθύμνου και το Νότιο Αιγαίο.

Τα στοιχεία δείχνουν, σύμφωνα με τη μελέτη, ότι δεν υπήρχε σαφής τρόπος κατανομής των επενδυτικών πόρων και το κριτήριο της «περιφερειακής σύγκλισης» δεν λήφθηκε υπόψη. Καταγράφεται «αδυναμία αντιμετώπισης περιφερειακών ανισοτήτων και περιορισμένη επίδραση στο ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας».

Ως αιτίες της χαμηλής αποτελεσματικότητας καταγράφονται η ανεπάρκεια των πόρων, η γραφειοκρατία, οι καθυστερήσεις στη χρηματοδότηση και την υλοποίηση και η έλλειψη στόχευσης.

Επίσης τα στοιχεία δείχνουν ότι υπήρχε χαμηλή προτεραιότητα δράσεων ενίσχυσης επιχειρηματικότητας στο σύνολο των αναπτυξιακών πολιτικών. Ακόμη και σήμερα οι δράσεις στήριξης των επιχειρήσεων καλύπτουν μόνο το 9,6% των κονδυλίων του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων, όταν το 23,1% πηγαίνει σε δρόμους και άλλες υποδομές.

Το ινστιτούτο τουριστικών ερευνών και προβλέψεων σε μία προσπάθεια του να αξιολογήσει την επίδραση των επιχορηγήσεων επί των επενδύσεων στον τουριστικό τομέα κατά τη δεκαετία του 1990, εξέτασε διάφορους δείκτες οικονομικής και επενδυτικής δραστηριότητας τόσο τουριστικών μονάδων που επιχορηγήθηκαν, όσο και εκείνων που δεν έλαβαν τις σχετικές ενισχύσεις.

Η έρευνα έδειξε ότι τόσο η επενδυτική, όσο και η οικονομική επίδοση των τουριστικών επιχειρήσεων που είχαν επιχορηγηθεί δεν διέφεραν στατιστικώς εκείνων που δεν επιχορηγήθηκαν. (Κουζέλης, 2000)

Τα κεφάλαια που διατέθηκαν μέσω των αναπτυξιακών νόμων δεν διοχετεύθηκαν σε μορφές επενδύσεων που είναι σημαντικές για την επιβίωση και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουρισμού. Τέτοιες επενδύσεις είναι: Η ίδρυση νέων ξενοδοχείων 4* και 5* σε περιοχές που δεν υπάρχουν ξενοδοχεία αυτών των κατηγοριών και το επιτρέπει η ζήτηση (π.χ. Ζάκυνθος, Κεφαλονιά, Χαλκιδική κ.α.) Ο Εκσυγχρονισμός των ξενοδοχείων και των κάμπινγκ .Η Αναβάθμιση των ξενοδοχειακών μονάδων και camping σε υψηλότερη κατηγορία από αυτή που είναι, η μετατροπή διατηρητέων ή παραδοσιακών κτισμάτων σε ξενοδοχεία, η ίδρυση, επέκταση και εκσυγχρονισμός εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (συνεδριακά κέντρα, μαρίνες, γήπεδα γκολφ, υδροθεραπευτήρια, κέντρα θαλασσοθεραπείας κλπ.)

Το κίνητρο της επιδότησης της δημιουργούμενης απασχόλησης δεν αποδείχθηκε πρόσφορο για τις τουριστικές επενδύσεις.

- ♦ Η ενιαία διάκριση των περιοχών της χώρας για τον τουρισμό και τη βιομηχανία ήταν εκ των προτέρων λανθασμένη. Νέα δεδομένα δημιουργούν τουριστικές προοπτικές για περιοχές εκτός κλασσικού τουριστικού ενδιαφέροντος, π.χ. άξονας Εγνατίας Οδού.

- ♦ Η διαφοροποίηση των κινήτρων ανά περιοχή για όλες τις μορφές επενδύσεων δεν επιτρέπει ευελιξία και οδηγεί συχνά σε μη αποδοτικές επενδύσεις .
- ♦ Οι ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές έχουν μεγαλύτερη ανάγκη αναβάθμισης και διαφοροποίησης της προσφοράς κι επομένως απαιτούνται οριζόντια μέτρα.
- ♦ Ο αναπτυξιακός νόμος δεν θεσπίζει βαθμό τουριστικού κορεσμού κάθε περιοχής. Δεν προσδιορίζει, δηλαδή, ένα μέγιστο επιθυμητό μέγεθος ξενοδοχειακού δυναμικού για κάθε γεωγραφική περιοχή, πέραν του οποίου σταματά η οποιαδήποτε οικονομική ενίσχυση από το κράτος.
- ♦ Λειτουργήσαν συγκεντρωτικά και γραφειοκρατικά.
- ♦ Δεν επέτρεψαν ευελιξία στους επενδυτές για την καλύτερη αξιοποίησή τους.

Από τα παραπάνω εξάγεται το συμπέρασμα ότι η ασκηθείσα πολιτική ενίσχυσης της τουριστικής καταλυματικής υποδομής της χώρας είχε ως αναπόφευκτο αποτέλεσμα τη σπατάλη πόρων και οδήγησε στην υπερσυγκέντρωση ξενοδοχειακού δυναμικού σε τρεις κυρίως περιοχές της χώρας (Ιόνιο, Κρήτη, Δωδεκάνησα- Πίνακας 2) χωρίς να βοηθήσει περιοχές που υστερούν τουριστικά. (ΞΕΕ, 2010)⁷

Από τα αποτελέσματα, επομένως, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι επιχορηγήσεις των αναπτυξιακών νόμων 1262/82, 1892/90, 2234/94 και 2601/98 προς τις τουριστικές και ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως της γενναιοδωρίας τους, δεν φαίνεται να είχαν την αναμενόμενη ευεργετική επίδραση επί της επενδυτικής δραστηριότητας του κλάδου. Αυτό, βέβαια, δεν αποδεικνύει ότι δεν είναι αναγκαίες οι σχετικές ενισχύσεις. Τουναντίον, χωρίς τα θεσπισθέντα κίνητρα είναι πιθανόν να μην είχαν προσελκυσθεί ούτε οι επενδύσεις που ήδη πραγματοποιήθηκαν. Εικάζεται μάλιστα, ότι σε πολλές περιπτώσεις αυτές πρέπει να στοχεύουν, κυρίως, στη συντήρηση και βελτίωση της υπάρχουσας ξενοδοχειακής υποδομής.

Το φαινόμενο αυτό αποδόθηκε σε ειδικούς λόγους, οι κυριότεροι από τους οποίους αναφέρονται παρακάτω:

---

⁷ \\Xee-dc1\Users\ΧΕΕ\Eggrafa-ΧΕΕ\ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΥΠΟΥ 2010-05-18\ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΞΕΕ ΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ.doc

- Χρονοβόρος και κοστολόγος διαδικασία υπαγωγής των επενδυτικών σχεδίων στις ευεργετικές διατάξεις των αναπτυξιακών νόμων
- Έλλειψη σταθερότητας στο θεσμικό πλαίσιο
- Περιορισμένη πληρότητα σε ετήσια βάση της υπάρχουσας ξενοδοχειακής υποδομής
- Αυξημένος ανταγωνισμός (που περιορίζει τις προοπτικές μελλοντικής ανάκαμψης)
- Έλλειψη της αναγκαίας οικονομικής επιφάνειας των μικρομεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων για χρηματοδότηση της ίδιας συμμετοχής τους στις επενδυτικές δαπάνες, ή για την οργάνωση οικονομικών υπηρεσιών που να μπορούν να αξιοποιήσουν τις παρεχόμενες ενισχύσεις
- Αδυναμία ικανοποίησης των κριτηρίων βιωσιμότητας εκ μέρους των μικρομεσαίων μονάδων λόγω της ιδιορρυθμίας του τρόπου λειτουργίας τους
- Ανεπάρκεια του ύψους της επιδότησης (25% της επενδυτικής δαπάνης) για εκσυγχρονισμό και συντήρηση των μικρομεσαίων τουριστικών και ξενοδοχειακών μονάδων, και
- Ανεπαρκής υποδομή της χώρας, με αποτέλεσμα αυτή να λειτουργεί, ουσιαστικώς, ως επενδυτικό αντικίνητρο.

Από το παραπάνω προκύπτει ότι για να καταστεί εφικτή η ευεργετική δράση των επιχορηγήσεων (αλλά και των λοιπών οικονομικών κινήτρων), είναι αναγκαία η άρση των αιτιών (αντικινήτρων) που αποθαρρύνουν τις επενδυτικές δραστηριότητες. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να ληφθούν μέτρα σε δύο επίπεδα: σε γενικό και σε ειδικό. Το γενικό επίπεδο αναφέρεται στην υποδομή της χώρας και αφορά τη βελτίωσή της, με έμφαση στον εκσυγχρονισμό. Εδώ περιλαμβάνονται μέτρα, όπως:

- Η κατηγοριοποίηση όλου του φάσματος των τουριστικών καταλυμάτων
- Η προώθηση επώνυμων τουριστικών προϊόντων
- Η μετατροπή του ΕΟΤ σε ελεγκτικό μηχανισμό, με παράλληλη επαναδραστηριοποίηση της τουριστικής αστυνομίας
- Η θέσπιση (και καταβολή) αυστηρών ποινών για τους παραβάτες της κείμενης νομοθεσίας

- Η ουσιαστική αύξηση της διαφημιστικής δαπάνης, με έγκαιρη έναρξη της διαφημιστικής εκστρατείας
- Η διενέργεια των βασικών έργων υποδομής
- Η σταθεροποίηση του θεσμικού πλαισίου
- Η απλοποίηση της διαδικασίας ενίσχυσης των επενδυτικών πρωτοβουλιών
- Η άμβλυση της εποχικότητας και,
- Η βελτίωση του θεσμικού πλαισίου ενίσχυσης των επενδύσεων

Όσον αφορά το ειδικό επίπεδο, περιλαμβάνονται μέτρα, όπως:

- Απλοποίηση και επιτάχυνση των διαδικασιών υποβολής, έγκρισης και εκταμίευσης των οικονομικών ενισχύσεων
- Κατάργηση του δείκτη ρευστότητας ως κριτηρίου αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων εκσυγχρονισμού (διότι οι μικρομεσαίες τουριστικές επιχειρήσεις λόγω της ιδιορρυθμίας του τρόπου λειτουργίας τους δεν μπορούν να ικανοποιήσουν αυτό το κριτήριο),
- Τροποποίηση, επί το επεικέστερων, του συστήματος βαθμολόγησης των αιτήσεων υπαγωγής στον αναπτυξιακό νόμο για εκσυγχρονισμό Ολοκληρωμένης μορφής των μικρομεσαίων τουριστικών και ξενοδοχειακών επιχειρήσεων (για τον ίδιο, ως άνω λόγο),
- Θεσμοθέτηση της συμμετοχής εκπροσώπου των τοπικών ξενοδοχειακών ενώσεων στις γνωμοδοτικές επιτροπές των περιφερειών που εγκρίνουν τα επενδυτικά σχέδια εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής (ώστε να γίνονται γνωστές και οι ιδιορρυθμίες της λειτουργίας των μικρομεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων)
- Επιδότηση του κόστους της μελέτης σκοπιμότητας για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (π.χ. επιδότηση του κόστους σύνταξης φακέλων, έξοδα μηχανικού και συμβούλου επιχείρησης) κατά 100% μέχρι του ποσού του 1εκατ. Δραχμών, και
- Καθιέρωση της τμηματικής υλοποίησης των επενδύσεων εκσυγχρονισμού των μικρομεσαίων ξενοδοχειακών επιχειρήσεων (ώστε να ξεπεραστούν οι δυσκολίες ρευστότητας που προκαλεί στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις το επιβαλλόμενο

από τον νόμο 2601/98 μεγάλο ποσοστό ίδιας συμμετοχής στο ύψος της επένδυσης).

Εάν τα ανωτέρω προσεγγισθούν σε ικανοποιητικό βαθμό, ευλόγως αναμένεται η ουσιαστική ενεργοποίηση των επενδυτικών κινήτρων επ' ωφελεία του τουριστικού τομέα και της εθνικής οικονομίας μας. (Κουζέλης, 2000)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Καλογήρου Ν., Καραγιάννη Σ., Λαμπριανίδης Λ., οι επιπτώσεις των κινήτρων στην περιφερειακή ανάπτυξη της Ελληνικής, Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών, έκδοση εθνικού κέντρου κοινωνικών ερευνών, 1989

Κουζέλης Α., Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ), Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των Επενδυτικών κινήτρων: Η Ελληνική εμπειρία, έκδοση επτάλοφος, Αθήνα 2001

Κυριακόπουλος Σ., Αρχές τουρισμού και τουριστική πολιτική, σημειώσεις , Πειραιάς, 2008,σελ. 206-213

Παπαδούλης Α., Πετράκος Γ., Ψυχάρης Γ., 2003, Πολιτικές Επενδυτικών κινήτρων και περιφερειακή Ανάπτυξη, *Σειρά Ερευνητικών Εργασιών*, 9(15):313-356

Ψυχάρης Ι. και Παπαδάκη Ο., 1996, Αναπτυξιακά κίνητρα και περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα κατά την τρέχουσα δεκαετία, Επιθεώρηση Αποκέντρωσης, Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης, τ. 5, σ. 84-97

Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, 2010, [\(\\Xee-dc1\Users\XEE\Eggrafa-XEE\ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΥΠΟΥ 2010-05-18\ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΞΕΕ ΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ.doc](#)

Κεφάλαιο 6: ΤΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

Τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης αποτελούν και αυτά επιχορηγήσεις με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αφού παρέχονται εξειδικευμένα κατά επιχείρηση, σε αντίθεση με τα φορολογικά και λοιπά αναπτυξιακά κίνητρα που τυγχάνουν γενικής εφαρμογής. (Κουζέλης, 2000)

«**Το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης** (σύμφωνα με την ΕΕ) είναι το έγγραφο που εγκρίνεται από την Επιτροπή, σε συμφωνία με το ενδιαφερόμενο κράτος-μέλος, μετά από εκτίμηση του Σχεδίου Ανάπτυξης που έχει υποβληθεί από το κράτος-μέλος και το οποίο περιέχει τη στρατηγική και τις προτεραιότητες δράσης των Ταμείων και του κράτους-μέλους, τους ειδικούς στόχους τους, τη συμμετοχή των Ταμείων και τους λοιπούς χρηματοδοτικούς πόρους. Το έγγραφο αυτό εξασφαλίζει το συντονισμό του συνόλου της Κοινοτικής Διαρθρωτικής ενίσχυσης στις αφορώμενες περιφέρειες και στους τομείς δραστηριότητας του κράτους-μέλους (συμπεριλαμβανομένης και της παρέμβασης για την ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων) και υλοποιείται μέσω ενός ή περισσότερων επιχειρησιακών προγραμμάτων.» (Παπαδασκαλοπουλος, Χριστοφάκης, 2002)

Το κοινοτικό πλαίσιο στήριξης είναι ένα ολοκληρωμένο διαρθρωτικό πρόγραμμα οικονομικής ανάπτυξης που αποβλέπει κυρίως στη διεύρυνση των παραγωγικών δυνατοτήτων της οικονομίας και στην αποτελεσματικότερη λειτουργία των αγορών. Είναι ένα πρόγραμμα μεταρρύθμισης. (τράπεζα της Ελλάδος, οικονομικό δελτίο, τεύχος 17, 7/01)

Τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ) επομένως, αποτελούν ένα «σύνολο παρεμβάσεων» που εξυπηρετούν συγκεκριμένους στόχους και έχουν προβλέψιμες επιπτώσεις, με προσδιορισμένο κόστος και πηγές κάλυψής τους, καθώς και χρονικά όρια εφαρμογής.

Βασίζονται σε τέσσερις αρχές:

α. Την **αρχή της συγκέντρωσης**, η οποία καθορίζει τα χαρακτηριστικά επιλογής των περιφερειών που εντάσσονται στους έξι στόχους των Διαρθρωτικών Ταμείων που καταγράφονται παρακάτω και ταυτόχρονα ρυθμίζει τα θέματα που προκύπτουν όσον αφορά την διαθεσιμότητα των πόρων και την κατανομή των πιστώσεων.

- Στόχος 1: Ανάπτυξη και διαρθρωτική προσαρμογή των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών.

- Στόχος 2: Ανασυγκρότηση των περιφερειών ή τμημάτων περιοχών που πλήττονται σοβαρά από τη βιομηχανική παρακμή.
- Στόχος 3: Καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας (άνω των 12 μηνών). Επαγγελματική αποκατάσταση των νέων (κάτω των 25 ετών), διευκόλυνση της επαγγελματικής αποκατάστασης των προσώπων που απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας.
- Στόχος 4: Διευκόλυνση της προσαρμογής των εργαζομένων στις μεταβολές της βιομηχανίας και στην εξέλιξη των συστημάτων παραγωγής.
- Στόχος 5: α) Επιτάχυνση της προσαρμογής των εργαζομένων στις μεταβολές της βιομηχανίας και στην εξέλιξη των συστημάτων παραγωγής και β) Ανάπτυξη και διαρθρωτική προσαρμογή των αγροτικών περιοχών.
- Στόχος 6: Προώθηση της ανάπτυξης των πολύ αραιοκατοικημένων περιοχών των βορείων χωρών (χαρακτηριστικό τους οι πολύ κακές κλιματολογικές συνθήκες).

β. Την αρχή της εταιρικής σχέσης η οποία, σε όλα τα στάδια του προγραμματισμού, επιβάλλει την στενή συνεργασία της Επιτροπής και των εθνικών, περιφερειακών ή τοπικών φορέων.

γ. Την αρχή του προγραμματισμού η οποία αναφέρεται σε ολόκληρη την χρονική περίοδο της διαρθρωτικής δράσης, τη διαδικασία προγραμματισμού και τις αρμοδιότητες του κάθε Ταμείου στην εφαρμογή των πολιτικών που εξυπηρετούν τους έξι καθορισμένους στόχους.

δ. Την αρχή της προσθετικότητας η οποία προβλέπει ότι η αύξηση των πιστώσεων των Ταμείων δεν υποκαθιστά τις εθνικές ενισχύσεις.

Με την καθιέρωση των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης ως θεσμικής συνέπειας των Πακέτων Ντελόρ I και II, η Κοινότητα πραγματοποιεί την περιφερειακή πολιτική στις περιφέρειες του Στόχου 1. (Κόνσολας, 1997)

Χρονιά ορόσημο για τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης θεωρήθηκε το 1988 όπου αποφασίστηκε η ριζική μεταρρύθμιση της λειτουργίας των Διαρθρωτικών Ταμείων με στόχο τον συντονισμό των πολιτικών και κοινοτικών διαρθρωτικών ταμείων που μέχρι τότε παρέμεναν ανεξάρτητα. Η μεταρρύθμιση αυτή προέβλεπε την σταδιακή αύξηση των πόρων των διαρθρωτικών ταμείων μέχρι τον διπλασιασμό τους την περίοδο 1987-1993. Επίσης με τη μεταρρύθμιση αυτή έχουμε τον προγραμματισμό και την

υλοποίηση των αναπτυξιακών δράσεων και προγραμμάτων που συγχρηματοδοτεί η Ευρωπαϊκή κοινότητα, να μοιράζεται ανάμεσα στις εθνικές και περιφερειακές αρχές της χώρας και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. (www.hellaskps.gr)

6.1. Το Α' κοινοτικό πλαίσιο στήριξης (1986- 1994)

Το Α' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης για την Ελλάδα για την περίοδο 1989 - 1993, εγκρίθηκε με απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις 30 Μαρτίου 1990. Με την εγκριτική απόφαση του Α' ΚΠΣ καθορίζονται άξονες προτεραιότητας με έξι βασικούς στόχους :

- Εκτέλεση/ εκσυγχρονισμός των βασικών έργων υποδομών
- Ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα και ιδιαίτερα της γεωργίας με την προώθηση διαρθρωτικών μεταβολών.
- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.
- Ισόρροπη ανάπτυξη του κλάδου του τουρισμού.
- Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.
- Μείωση των διαπεριφερειακών ανισοτήτων

Το Α' ΚΠΣ περιλάμβανε ένα Εθνικό Σκέλος το οποίο κάλυπτε τις παρεμβάσεις σε εθνικό σκέλος και σε Περιφερειακό Σκέλος το οποίο κάλυπτε τις παρεμβάσεις στο επίπεδο των 13 Περιφερειών της Χώρας. Για την επίτευξη των σκοπών που αναφέρθηκαν παραπάνω, καταρτίστηκαν 12 τομεακά προγράμματα στο εθνικό σκέλος και 13 περιφερειακά. Στο Περιφερειακό Σκέλος του ΚΠΣ εντάχθηκαν και τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα τα οποία είχαν ξεκινήσει από το 1985.

Το συνολικό ποσό που διατέθηκε για την εφαρμογή του Α'ΚΠΣ ήταν αρχικά 15,5 δισεκ. ECU, 1 ECU = 1 Ευρώ (ισοτιμία της 1/1/1999), σε τιμές 1989. Τελικά, το συνολικό ποσό της δημόσιας δαπάνης (Κοινοτικές Επιχορηγήσεις και δαπάνες του Ελληνικού Κρατικού Προϋπολογισμού) του Α' ΚΠΣ ανήλθε στο ποσό των 13 δισεκατ. ECU.(σετε, 1998)

Αναλυτικότερα, στον απολογισμό του Α'ΚΠΣ που έκανε το ΥΠΕΘΟ, η κατανομή του συνολικού κόστους του ΚΠΣ κατά τομείς εμφανίζεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 4 : Κατανομή των δημοσίων δαπανών του Α' ΚΠΣ κατά τομείς
(Τιμές 1993)
Πηγή : ΥΠΕΘΟ, σετ 1998

Τομείς	Ποσά σε εκ. ECU	Κατανομή %
A. Βασικές υποδομές	5.590	40,3
1. Μεταφορές (περιλαμβανομένων του μετρό)	2.740	20
2. Επικοινωνίες (συν απόθεμα)	1.015	7,3
3. Περιβάλλον	915	6,5
4. Υγεία και κοινωνική πρόνοια	185	1,3
5. Ενέργεια	735	5,2
B. Ανθρώπινο δυναμικό	2.880	20,7
1. Αρχική εκπαίδευση και κατάρτιση	2.880	20,7
2. Επαγγελματική κατάρτιση- Απασχόληση- Καταπολέμηση αποκλεισμού		
3. Δημόσια διοίκηση		
Γ. Παραγωγικό περιβάλλον	4.525	32,5
1. Γεωργία και αγροτική ανάπτυξη	2.580	18,5
2. Βιομηχανία και υπηρεσίες	1.125	8
3. Έρευνα και τεχνολογία	270	2
4. Τουρισμός	550	4
Δ. Τεχνική βοήθεια	43	0,3
Ε. Διάφορα	877	6,2
Γενικό Σύνολο	13.915	100

Αποτέλεσμα του Α' ΚΠΣ είναι η αύξηση του ΑΕΠ και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Το ποσοστό απορρόφησης έφθασε το 93%. Παρά το γεγονός ότι τα αποτελέσματα στον τομέα της βιομηχανίας δεν ήταν τα αναμενόμενα, κατά την εν λόγω περίοδο ξεκίνησε η κατασκευή των μεγάλων έργων υποδομής εθνικής σημασίας και αποκτήθηκε η απαραίτητη διοικητική και διαχειριστική τεχνογνωσία για την υλοποίηση των ΚΠΣ. (Κόνσολας Ν., 1997).

Το μεγάλο βάρος δόθηκε επομένως, στην βελτίωση των βασικών οικονομικών υποδομών (μεγάλοι οδικοί άξονες, σιδηρόδρομοι, μετρό Αθηνών, αεροδρόμια,

τηλεπικοινωνίες, ενέργεια κλπ.) με ποσό περί τα **3,2 δις ECU ή 58,1%** του συνόλου της δημόσιας δαπάνης, με δεύτερο άξονα, από πλευράς διαθέσεως πόρων, τον άξονα αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού με ποσό περί το **1,1 δις ECU ή 20,7%** του συνόλου του Εθνικού Σκέλους.

Στον πρωτογενή τομέα κατανεμήθηκε ποσό περί τα **619 εκ. ECU ή 11,4%** του συνόλου του Εθνικού Σκέλους. Τα ποσά του άξονα 3 (αύξηση ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων), που αφορούν κυρίως στον τομέα της βιομηχανίας ανήλθαν σε 412 εκ. ECU ή σε **ποσοστό 7,6% του συνόλου** του Εθνικού Σκέλους.

6.2. Το πρόγραμμα για τον τουρισμό του Α'ΚΠΣ

Το Πολυταμειακό Λειτουργικό Πρόγραμμα για την Ισόρροπη Ανάπτυξη του Τουρισμού, υποβλήθηκε στην Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στις 2 Ιουλίου 1991 και εγκρίθηκε την 30η Ιουλίου 1992 στο Πλαίσιο του Άξονα 4 του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης για την Ελλάδα, δηλαδή μετά από σχεδόν 2,5 χρόνια από την γενική έγκριση του ΚΠΣ.

Οι στόχοι του προγράμματος που είχαν τεθεί ήταν φιλόδοξοι και ήταν κυρίως οι εξής:

- Αποθάρρυνση της υπερβολικής συγκέντρωσης τουριστικών μονάδων σε κορεσμένες περιοχές και ενθάρρυνση των τουριστικών επενδύσεων σε περιοχές που δεν έχουν αξιοποιήσει τους τουριστικούς τους πόρους.
- Ενθάρρυνση της δημιουργίας μεγάλων μονάδων υψηλής κατηγορίας και αποθάρρυνση των μικρών και χαμηλής κατηγορίας, εκτός ορισμένων εξαιρέσεων όταν αυτές είναι δικαιολογημένες.
- Ενθάρρυνση της κατασκευής βασικών τουριστικών υποδομών και εγκαταστάσεων.

Το Λειτουργικό Πρόγραμμα περιελάμβανε συνολικά δύο Υποπρογράμματα και 9 μέτρα. Αναλυτικά η διάρθρωσή του ήταν η εξής :

- Υποπρόγραμμα I : «Παροχή ενισχύσεων προς τις τουριστικές επιχειρήσεις και προώθηση του τουρισμού» (Χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης - ΕΤΠΑ).
  - ❖ Μέτρο 1 : «Καθεστώς ενίσχυσης τουριστικών επιχειρήσεων»

- Μέτρο 1.1.:«Παραγωγικές επενδύσεις τουριστικού τομέα»(Ν. 1892/90)
- Μέτρο 1.2. : «Τουριστική υποδομή - Δημόσιοι φορείς»
- Μέτρο 1.3. : «Τουριστική υποδομή - Ιδιωτικοί φορείς» (καταργείται από τις επιτροπές 16.7.93 και 7.12.93)
- ❖ Μέτρο 2 : « Έρευνα Αγοράς» (για αλλοδαπούς τουρίστες)
- ❖ Μέτρο 3 : «Παροχή συμβουλών σε τουριστικές επιχειρήσεις» (Δημιουργία τράπεζας πληροφοριών στον ΕΟΤ)
- ❖ Μέτρο 4 : «Δημιουργία ελαφράς υποδομής (Μονοπάτια)»
- ❖ Μέτρο 5: «Εφαρμογή» (Προστέθηκε τον Φεβρουάριο 1993) (Τεχνική βοήθεια για την εφαρμογή / υλοποίηση του Υποπρογράμματος)
- Υποπρόγραμμα ΙΙ : “Επαγγελματική Κατάρτιση” (Χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ)
  - ❖ Μέτρο 1 : «Κατάρτιση εργαζομένων σε ιδιωτικές ξενοδοχειακές μονάδες που έχουν κάνει επενδύσεις»
  - ❖ Μέτρο 2 : « Κατάρτιση εργαζομένων σε μονάδες του ευρύτερου ιδιωτικού τουριστικού τομέα που έχουν κάνει επενδύσεις»
  - ❖ Μέτρο 3 : « Κατάρτιση εργαζομένων των τουριστικών επιχειρήσεων του Δημόσιου τομέα»
  - ❖ Μέτρο 4 : «Τεχνική βοήθεια - Εφαρμογή του Προγράμματος» (Κυρίως κατάρτιση του Προσωπικού του ΕΟΤ και αναβάθμιση των Τουριστικών σχολών)

Για την υλοποίηση των παραπάνω Υποπρογραμμάτων και μέτρων, υπεύθυνοι φορείς Εφαρμογής (Διαχείρισης) του Προγράμματος, ήταν οι Υπηρεσίες ή Οργανισμοί του Δημόσιου τομέα και συγκεκριμένα για το μέτρο 1 του Υποπρογράμματος Ι, το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, για δε τα υπόλοιπα μέτρα του ίδιου Υποπρογράμματος, ο ΕΟΤ. Για τα μέτρα 1 και 2 του Υποπρογράμματος ΙΙ, υπεύθυνος φορέας εφαρμογής ήταν ο ΟΑΕΔ, για δε τα υπόλοιπα μέτρα του Υποπρογράμματος, το Υπουργείο Εργασίας.

Ο συνολικός εγκεκριμένος προϋπολογισμός ανερχόταν σε 222,2 εκ. ECU (σταθερές τιμές 1992) και η κατανομή του είχε ως εξής:

Πίνακας 5: Προϋπολογισμός για τον τουρισμό στο Α'ΚΠΣ

Πηγή : ΥΠΕΘΟ, σετ 1998

	<u>000 ECU</u>	<u>%</u>
Κοινοτική Συμμετοχή	71.067	32,0
(ΕΤΠΑ)	34.695	15,6
(ΕΚΤ)	36.372	16,4
Εθνική Δημόσια Συμμετοχή	<u>22.854</u>	<u>10,3</u>
Σύνολο Δημόσιας Συμμετοχής	93.921	42,3
Ιδιωτική Συμμετοχή	<u>128.331</u>	<u>57,7</u>
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	222.252	100,0

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω στοιχεία, η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στο πρόγραμμα ήταν σημαντική (57,7% του συνόλου). Μετά την κατάργηση του μέτρου 1.3 του Υποπρογράμματος Ι έγιναν κάποιες αναπροσαρμογές των δαπανών και το Πρόγραμμα του τουρισμού διαμορφώθηκε στο σύνολό του σε 205,6 εκ. ECU με σύνολο δημόσιας δαπάνης 87,3 εκ. ECU και ιδιωτικής συμμετοχής 118,3 εκ. ECU.

Στον πίνακα που ακολουθεί αναλύονται τα ποσά του Προγράμματος κατά Υποπρόγραμμα και μέτρο και κατά πηγή χρηματοδότησης, όπως διαμορφώθηκαν τελικά μετά τον Δεκέμβριο 1993. (σετ, 1998)

Πίνακας 6 : Λειτουργικό πρόγραμμα τουρισμού του Α' ΚΠΣ (ποσά σε χιλ. ECU)

Πηγή : ΥΠΕΘΟ, ΕΟΤ, Επιτροπές Παρακολούθησης, σετ 1998

ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ & ΜΕΤΡΑ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ			ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ
	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	ΣΥΝΟΛΟ		
<u>ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ Ι: ΕΤΠΑ</u>					
ΜΕΤΡΟ 1: Καθεστώς Ενισχύσεων Επ/σεων	33.912	11.304	45.216	87.757	132.973
ΜΕΤΡΟ 1.1.	28.207	9.402	37.609	87.757	125.366
ΜΕΤΡΟ 1.2.	5.705	1.902	7.607		7.607

ΜΕΤΡΟ 2: Έρευνα Αγοράς	150	50	200		200
ΜΕΤΡΟ 3: Παροχή Συμβουλών	421	140	561		561
ΜΕΤΡΟ 4: Μονοπάτια	150	50	200		200
ΜΕΤΡΟ 5: Εφαρμογή	750	250	1.000		1.000
ΣΥΝΟΛΟ ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ I	35.383	11.794	47.177	87.757	134.934
<u>ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ II: ΕΚΤ</u>					
ΜΕΤΡΟ 1	16.202	5.400	21.602	21.228	42.830
ΜΕΤΡΟ2	7.049	2.349	9.398	9.295	18.693
ΜΕΤΡΟ 3	4.137	1.379	5.516		5.516
ΜΕΤΡΟ 4	2.728	909	3.637		3.637
ΣΥΝΟΛΟ ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ II	30.116	10.037	40.153	30.523	70.676
ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	65.499	21.831	87.330	118.280	205.610

Παρατηρούμε από τα στοιχεία του πίνακα ότι το πρόγραμμα περιλαμβάνει κατά μεγάλο ποσοστό ενέργειες επιμόρφωσης και επαγγελματικής κατάρτισης του προσωπικού του τουριστικού τομέα (περίπου 46%). Επίσης παρατηρούμε ότι ενίσχυση των παραγωγικών επενδύσεων του τουριστικού τομέα του αναπτυξιακού Νόμου 1892/90 περιλαμβάνει περίπου το 95% της Δημόσιας δαπάνης και το 98% περίπου του κόστους του υποπρογράμματος. Τέλος παρατηρείται ότι το πρόγραμμα περιλαμβάνει υψηλή συμμετοχή πόρων του ιδιωτικού τομέα (συμμετοχή των επιχειρήσεων) κατά μέσο ποσοστό 66 - 70% για το μέτρο ενίσχυσης των παραγωγικών επενδύσεων και κατά μέσο ποσοστό 43,2% για τις ενέργειες επιμόρφωσης και επαγγελματικής κατάρτισης του Υποπρογράμματος II. (σετε, 1998)

Πιο συγκεκριμένα από το Μέτρο 1.1 "Παραγωγικές επενδύσεις τουριστικού τομέα (Ν. 1892/90)" του Υποπρογράμματος I, σύμφωνα με τον Σύνδεσμο ελληνικών τουριστικών επιχειρήσεων, παρατηρούνται 194 επενδυτικά τουριστικά σχέδια συνολικού ύψους 133 εκ. ECU (δηλαδή περίπου 39,4 δις. Δραχμές). Με τα συγκεκριμένα επενδυτικά σχέδια αυξάνεται το συνολικό δυναμικό των τουριστικών κλινών κατά 16.987 κλίνες, ήτοι κατά 3,4% και παράλληλα επέρχεται άμεση αύξηση της τουριστικής απασχόλησης κατά 3.100 νέες θέσεις εργασίας, ήτοι κατά περίπου 1% της συνολικής τουριστικής απασχόλησης της χώρας. Επίσης, το Υποπρόγραμμα II είχε σαν άμεσο αποτέλεσμα την κατάρτιση περίπου 15.000 εργαζομένων στον ιδιωτικό τουριστικό τομέα και περίπου 1.500 εργαζομένων στις δημόσιες Τουριστικές επιχειρήσεις και τον ΕΟΤ.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι εκτός από το Πρόγραμμα του Εθνικού Σκέλους του Α΄ ΚΠΣ (Άξονας 4) που αφορά άμεσα στον Τουρισμό, σε ορισμένα από τα 13 Επιχειρησιακά Προγράμματα του Περιφερειακού Σκέλους του Α΄ ΚΠΣ καθώς και στα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα υπήρχαν ενέργειες για την στήριξη και ανάπτυξη του τουριστικού τομέα, οι οποίες αφορούν κυρίως σε έργα τουριστικής υποδομής. Επίσης από τις κοινοτικές πρωτοβουλίες, πολλές αφορούσαν έμμεσα και την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα (ENVREG, INTERREG, LEADER), δεν υπήρξε όμως άμεση πρωτοβουλία για τον τουρισμό.

Γενικά, ο τουριστικός τομέας, παρά την αρχική έγκριση των 135,9 εκ. ECU (2,1% του συνόλου του Εθνικού Σκέλους) περιορίστηκε τελικά στο ποσό των 86,5 εκ. ECU ήτοι μόλις στο 1,6% του συνόλου του Εθνικού Σκέλους. Το ποσό αυτό είναι προφανές ότι είναι πολύ μικρό όχι μόνο ως απόλυτο μέγεθος, αλλά και σε σύγκριση με τα ποσά που δόθηκαν σε άλλους τομείς δραστηριότητας της Ελληνικής Οικονομίας. (σετε,1998)

6.3. Το Β΄ κοινοτικό πλαίσιο στήριξης (1994-1999)

Το Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ) με βάση το οποίο καταρτίστηκε το Β΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης για την Ελλάδα υποβλήθηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην αρχική του μορφή στις 10 Σεπτεμβρίου 1993. Το Σχέδιο αυτό μετά από τροποποίηση υποβλήθηκε στην τελική του μορφή στις 14 Μαρτίου 1994, το δε Β΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 13 Ιουλίου 1994. (σετε,1998)

Κατά την περίοδο υλοποίησης του Β΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (1994-1999) δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση σε έργα υποδομής εθνικής σημασίας που ενισχύουν την εξωστρέφεια της οικονομίας και τη γενικότερη διασύνδεση της χώρας με το εξωτερικό. Χωρίς να εγκαταλείπεται η εφαρμογή μέτρων ισόρροπης ανάπτυξης της χώρας, δόθηκε προτεραιότητα στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης μέσα από ένα ευρύτερο φάσμα δραστηριοτήτων και με κύριο στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, την αναβάθμιση του περιβάλλοντος και τη δημιουργία καλύτερων συνθηκών διαβίωσης στα αστικά κέντρα. Κύριο χαρακτηριστικό της περιόδου αυτής είναι η προετοιμασία της χώρας για την ένταξή της στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση καθώς και η υλοποίηση μεγάλων έργων υποδομής σε ολόκληρη τη χώρα όπως οδικόί άξονες (ΠΑΘΕ, Εγνατία Οδός), λιμενικά έργα, εκσυγχρονισμός του Ελληνικού Σιδηροδρομικού Δικτύου, μετρό της Αθήνας, ενεργειακά έργα (αιολικά πάρκα, φυσικό αέριο), τηλεπικοινωνίες, νοσοκομεία κ.α. (www.hellaskps.gr)

Στον σχεδιασμό της αναπτυξιακής στρατηγικής της περιόδου αυτής συνέβαλαν το ελληνικό Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 1994-1999, οι επιδιώξεις της περιφερειακής πολιτικής της Κοινότητας και οι στόχοι της Λευκής Βίβλου. Έτσι υπάρχουν τρεις κατηγορίες στόχων:

- Η πρώτη κατηγορία περιελάμβανε την ενίσχυση του παραγωγικού τομέα και την αναστροφή της τάσης μείωσης των επενδύσεων, τις μεγάλες επενδύσεις υποδομής στις μεταφορές, τις τηλεπικοινωνίες και την ενέργεια και την ανάπτυξη και αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού.
- Η δεύτερη κατηγορία περιελάμβανε τρεις επιμέρους στόχους: οι Κοινοτικοί Πόροι του ΚΠΣ να φθάσουν σε ετήσιο μέσο όρο το 4,8% του ΑΕΠ, οι ίδιοι πόροι να αυξήσουν κατά 0,9% τον ετήσιο ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ και να δημιουργηθούν 100.000 νέες θέσεις εργασίας.
- Η τρίτη κατηγορία περιελάμβανε έργα στον τομέα του περιβάλλοντος, του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, της υγείας κ.α. καθώς και ενέργειες που θα χρηματοδοτούνταν για να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες που προσέφερε το άνοιγμα των αγορών των χωρών της Κεντρικής Ανατολικής Ευρώπης και ιδιαίτερα των Βαλκανίων

Τα Τομεακά και Κλαδικά προγράμματα του Β' ΚΠΣ εντάσσονταν σε 4 αναπτυξιακούς άξονες και τα περιφερειακά σε ένα. Οι άξονες αυτοί ήταν:

Άξονας 1: Μείωση της «Περιφερειακότητας» και προώθηση της εσωτερικής ολοκλήρωσης με την ανάπτυξη των μεγάλων δικτύων υποδομής

Άξονας 2: Βελτίωση της ποιότητας ζωής

Άξονας 3: Ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα

Άξονας 4: Ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων και ενίσχυση της απασχόλησης

Άξονας 5: Μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και άρση της απομόνωσης των νησιωτικών περιοχών. (Κόνσολας, 1997)

Το Β' ΚΠΣ περιλαμβάνει συνολικά 31 Επιχειρησιακά Προγράμματα τα οποία εντάσσονται στους παραπάνω άξονες. Οι άξονες 1 έως 4 αποτελούν το Εθνικό Σκέλος του ΚΠΣ, το οποίο καλύπτει τις παρεμβάσεις σε εθνικό επίπεδο, ο δε άξονας 5 αποτελεί το Περιφερειακό Σκέλος του ΚΠΣ, το οποίο καλύπτει τις παρεμβάσεις σε επίπεδο των 13 Περιφερειών της χώρας.

Το συνολικό ποσό της δημόσιας δαπάνης (Κοινοτικές επιχορηγήσεις και δαπάνες του Ελληνικού Κρατικού Προϋπολογισμού) του Β΄ ΚΠΣ ανέρχεται στο ισόποσο των 21 δις ECU (περί τα 6,2 τρις δρχ.). (σετε, 1998)

Η συνολική δημόσια δαπάνη του Β΄ ΚΠΣ, με βάση τα ποσά των εγκεκριμένων Προγραμμάτων (με όλες τις τροποποιήσεις μέχρι Νοέμβριο 1998), κατανέμεται κατά 71% στους 4 αναπτυξιακούς άξονες του Εθνικού Σκέλους και κατά 29% στο Περιφερειακό Σκέλος.

Στο Εθνικό Σκέλος του Β΄ ΚΠΣ μεγάλη βαρύτητα έχει δοθεί, όπως άλλωστε και στο Α΄ Κ.Π.Σ., στην εκτέλεση των μεγάλων έργων υποδομής (αυτοκινητόδρομοι, λιμάνια, αεροδρόμια, σιδηρόδρομοι, τηλεπικοινωνίες, ενέργεια, φυσικό αέριο) με ποσό περί τα 4,9 δις ECU (περί τα 1,5 τρις δρχ.) ή με ποσοστό 23,3% του συνόλου της δημόσιας δαπάνης του ΚΠΣ.

Επίσης, σημαντικό τμήμα του Β΄ Κ.Π.Σ. είναι αφιερωμένο στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού (κατάρτιση, επιμόρφωση, καταπολέμηση της ανεργίας) με ποσό περί τα 3,5 δις ECU (περί τα 1,06 τρις δρχ.) ή με ποσοστό 16,7% του συνόλου του ΚΠΣ.

Στον τομέα της Γεωργίας - Αλιείας, τα ποσά που δίδονται υπερβαίνουν τα 2 δις ECU (πάνω από 620 δις δρχ.) ή σε ποσοστό που εγγίζει το 10% (9,9%) του συνόλου του ΚΠΣ. Επίσης, τα ποσά του Επιχειρησιακού Προγράμματος Βιομηχανίας και Υπηρεσιών, που αφορά κυρίως την βιομηχανία, ανέρχονται σε 1.188 εκ. ECU (περί τα 350 δις δρχ.) ή σε ποσοστό στο 5,6% του συνόλου του ΚΠΣ. (σετε, 1998)

Κατά την περίοδο της εφαρμογής του Β΄ ΚΠΣ η βελτίωση των συνθηκών της ελληνικής οικονομίας και τα μέτρα για την επίτευξη μακροοικονομικής σταθερότητας και διαρθρωτικών αλλαγών καθώς και η συμβολή του ίδιου του ΚΠΣ δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για μεγαλύτερη απόδοση της αναπτυξιακής προσπάθειας της χώρας η οποία συνεχίστηκε και κατά την περίοδο 2000-2006. Ωστόσο, την εφαρμογή του δυσχέρανε μια σειρά προβλημάτων και δυσλειτουργιών που αφορούσαν τους μηχανισμούς διαχείρισης και υλοποίησης, οι οποίοι δεν ήταν επαρκείς για να αντιμετωπίσουν μια αυξημένη κλίμακα παρεμβάσεων. (Κόνσολας Ν., 1997)

6.4. Το πρόγραμμα για τον τουρισμό του Β΄ ΚΠΣ

Τα μέτρα, οι δράσεις και οι ενέργειες στον χώρο του Τουρισμού του Β΄ ΚΠΣ έχουν ενταχθεί στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ". Το Πρόγραμμα αυτό υποβλήθηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή την 24/11/1994 και

εγκρίθηκε στις 30/11/1995, με ιδιαίτερα μεγάλη καθυστέρηση σε σχέση με τα υπόλοιπα Επιχειρησιακά Προγράμματα που εντάσσονται στο Β΄ ΚΠΣ. Φορείς εκτέλεσης του Επιχειρησιακού Προγράμματος είναι το Υπουργείο Πολιτισμού, ο ΕΟΤ και το ΥΠ.ΕΘ.Ο. καθώς και οι Περιφέρειες, οι Νομαρχίες, οι ΟΤΑ και οι ιδιώτες.

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ" είχε εγκεκριμένο συνολικό προϋπολογισμό 795,6 εκ. ECU (238,7 δις δρχ.) και σύνολο δημοσίας δαπάνης 479,3 εκ. ECU (143,8 δις δρχ.). (σετε,1998)

6.4.1. Το υποπρόγραμμα τουρισμός

Η ουσιαστική έναρξη λειτουργίας του Υποπρογράμματος έγινε στα τέλη Ιουνίου 1996. Η Επιτροπή Παρακολούθησης του Προγράμματος συγκροτήθηκε σε σώμα στο τέλος Μαΐου 1996 ο Σύμβουλος Διαχείρισης εγκαταστάθηκε στον ΕΟΤ τον Ιούνιο του 1996, η δε πρώτη Επιτροπή Παρακολούθησης του Προγράμματος έγινε στις 12/7/1996.

Ο κύριος στόχος που τέθηκε για το Υποπρόγραμμα Τουρισμός είναι η εξασφάλιση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος στη διεθνή αγορά.

Οι δράσεις του Προγράμματος στον τομέα του τουρισμού, όπως έχουν καθορισθεί, επικεντρώνονται στην :

- αρμονική ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα με την βελτίωση των υπάρχουσών γενικών και ειδικών υποδομών
- αύξηση της ευαισθησίας για διαφύλαξη περιβάλλοντος με την προώθηση έργων περιβαλλοντικής αξιοποίησης βιοτόπων, εθνικών δρυμών, ορεινών όγκων κλπ.
- βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των τουριστικών δραστηριοτήτων του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα με την εντατικοποίηση της προσπάθειας για καλύτερη σχέση ποιότητας και τιμής πώλησης του προϊόντος, με την παράλληλη αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού.
- ανανέωση του τουριστικού προϊόντος μέσω εναλλακτικών μορφών του υπάρχοντος κλασικού τουρισμού, προκειμένου να επιτευχθεί η προσέλκυση νέας πελατείας.
- μείωση της εποχικότητας του τουριστικού φαινομένου με την συμβολή νέων υποδομών υψηλότερων προδιαγραφών, εκσυγχρονισμός μονάδων, δημιουργία συνεδριακών κέντρων και λοιπών εγκαταστάσεων εναλλακτικών μορφών

τουρισμού, όπως ο συνεδριακός, αθλητικός, ο τουρισμός υγείας, ο προσκυνηματικός, ο κοινωνικός.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του Υποπρογράμματος ανήλθε μαζί με την αντίστοιχη Τεχνική Βοήθεια στο συνολικό ποσό των 442,3 εκ. ECU (134,9 δις δρχ.) και κατανεμήθηκε σε 6 επί μέρους μέτρα και την Τεχνική Βοήθεια. Στον πίνακα που ακολουθεί αναλύεται η κατανομή του συνολικού προϋπολογισμού στα διάφορα μέτρα και η κατανομή της συμμετοχής της Κοινότητας, του Δημοσίου και του Ιδιωτικού τομέα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΝ

Πίνακας 7: Υποπρόγραμμα 1 και 3 «ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ»- Κατανομή κατά μέτρο και κατά κατηγορία προέλευσης

ΠΗΓΗ: σετε, 1998

ΜΕΤΡΟ		ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ
1.1.	θαλάσσιος τουρισμός, μαρίνες- λιμενικές βελτιώσεις, αγκυροβόλια τουριστικών πλοίων	46.333.000	33.333.000	18.333.150	14.999.850	13.000.000
1.2.	ορεινός, οικολογικός, πολιτιστικός & θεραπευτικός τουρισμός	32.341.039	32.341.039	17.404.619	14.936.420	0
1.3.	Ενίσχυση επενδύσεων ποιοτικού εκσυγχρονισμού υφιστάμενων Ξενοδοχειακών μονάδων ή μετατροπής διατηρητέων παραδοσιακών κτισμάτων σε ξενοδοχειακά καταλύματα	186.667.990	46.666.990	25.666.840	21.000.150	140.001.000
1.4.	δημιουργία περιοχών τουριστικής ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.) και εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής	147.331.749	47.059.961	25.265.931	21.794.030	100.271.788
1.5.	Υπηρεσίες προς ΜΜΕ και Δίκτυο πληροφορικής	13.734.830	9.000.020	4.950.020	4.050.000	4.734.810
1.6.	Επιμόρφωση	12.333.000	12.333.000	9.249.900	3.083.100	0
	ΜΕΡΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	438.741.608	180.734.010	100.870.460	79.863.550	258.007.598
3.1.	Τεχνική βοήθεια	2.600.000	2.600.000	1.430.000	1.170.000	0
3.2.	Τεχνική βοήθεια ΕΚΤ	1.000.000	1.000.000	750.100	249.900	0
	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	442.341.608	184.334.010	103.050.560	81.283.450	258.007.598

1. **Ενίσχυση θαλάσσιου τουρισμού** μέσω της δημιουργίας βασικής λιμενικής υποδομής (περιορισμένος αριθμός νέων μαρινών με πλήρεις χερσαίες εξυπηρετήσεις) και λοιπών λιμενικών έργων μικρής κλίμακας, ορθολογικά ενταγμένων σε προτιμώμενες θαλάσσιες διαδρομές, για ασφαλή ελλιμενισμό τουριστικών σκαφών σε παράλιους οικισμούς ή προστατευόμενους όρμους.

Το Μέτρο αποτελεί το 10,5% του συνολικού κόστους του Υποπρογράμματος. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Μέρου αποτελούν η έμφαση των παρεμβάσεων στις «καθυστερημένες» περιοχές και, η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, κυρίως στην ανάνηψη επενδυτικών πρωτοβουλιών για την εγκαθίδρυση και λειτουργία των (συμπληρωματικού χαρακτήρα) χερσαίων εξυπηρετήσεων.

Η στρατηγική του Μέρου αναπτύσσεται στην εξασφάλιση της διασύνδεσης των Μαρινών και των τουριστικών αγκυροβολιών του Ιονίου με το Αιγαίο πέλαγος, μέσω του περίπλου της Πελοποννήσου, ώστε η διαγραφόμενη δυνητική θαλάσσια διαδρομή να αποτελέσει ισχυρό πόλο προσέλκυσης θαλάσσιου τουρισμού, προσφέροντας παράλληλες εξυπηρετήσεις. Επισημαίνεται ότι το Μέτρο είναι απόλυτα συμβατό και αλληλεξαρτώμενο από αντίστοιχα έργα Μαρινών και αγκυροβολιών που στοχεύεται να υλοποιηθούν μέσω των αντίστοιχων Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΚΠΣ.

2. **Ανάπτυξη Ορεινού, Οικολογικού, Πολιτιστικού και Θεραπευτικού Τουρισμού.**

Το Μέτρο αποτελεί το 7,3% του συνολικού κόστους του Υποπρογράμματος. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (τα οποία παράλληλα προσδιορίζουν έναν αυξημένο βαθμό δυσκολίας στην διαχείρισή του), αποτελούν οι εκτεταμένες και πολυσχιδείς παρεμβάσεις ειδικού χειρισμού, όπως η ανάδειξη πολιτισμικών και φυσικών πόρων, η αποκατάσταση κτιρίων ιστορικής και αρχιτεκτονικής μνήμης, η ανάπτυξη ορεινών διαδρομών και η δημιουργία ειδικών υποδομών φιλικών προς το περιβάλλον.

Ειδικότερα το μέτρο προβλέπει δράσεις για την ανάπτυξη ορεινών μονοπατιών και διαδρομών μέσω ορεινών κοινοτήτων, περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και περιοχών που διαθέτουν πολιτιστικούς πόρους, καθώς και την κατασκευή ή βελτίωση καταφυγίων ή λοιπών καταλυμάτων.

Επίσης προβλέπονται έργα για τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό εγκαταστάσεων χειμερινού τουρισμού, καθώς και έργα και δραστηριότητες ανάπτυξης θεραπευτικού τουρισμού (εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας κλπ. σε ιαματικές πηγές τουριστικής σημασίας), εργασίες βελτίωσης και εκσυγχρονισμού που συνδυάζονται και με άλλες μορφές τουρισμού, όπως ο θαλάσσιος, η αστική αναψυχή κλπ.

3. Ενίσχυση επενδύσεων ποιοτικού εκσυγχρονισμού υφιστάμενων ξενοδοχειακών μονάδων ή μετατροπής διατηρητέων παραδοσιακών κτισμάτων σε ξενοδοχειακά καταλύματα.

Οι στόχοι του Μέτρου υλοποιούνται μέσα από την παροχή ενισχύσεων χρηματοπιστωτικού ή / και φορολογικού χαρακτήρα, για τον εκσυγχρονισμό 40.000 υφισταμένων κλινών και την δημιουργία 3.000 νέων, μέσω της ανάδειξης και αξιοποίησης κτισμάτων πολιτισμικής, ιστορικής και αρχιτεκτονικής μνήμης και τις μετατροπές τους σε ξενοδοχειακές μονάδες.

Τα βασικά θεσμικά εργαλεία των ως άνω παρεμβάσεων αποτελούν οι αναπτυξιακοί Νόμοι 1892/90 και 2234/94, δεδομένου ότι το εν λόγω Μέτρο ενισχύει ιδιωτικές επενδύσεις.

Το Μέτρο αυτό είναι το σημαντικότερο από απόψεως ύψους κονδυλίων και αποτελεί το 42,2% του συνολικού προϋπολογισμού του Υποπρογράμματος.

Επίσης σημειώνεται ότι στο σύνολο του προϋπολογισμού του Μέτρου, η συμμετοχή ιδιωτικών κεφαλαίων είναι σημαντική και ανέρχεται, σε μέσο ποσοστό, σε 75% του συνόλου.

4. Δημιουργία Περιοχών Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.) και εγκαταστάσεων Ειδικής Τουριστικής Υποδομής.

Με το μέτρο αυτό επιχειρείται κυρίως η διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς της χώρας με τη δημιουργία :

α) Περιοχών Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.) με την έννοια της ανάπτυξης νέων τουριστικών πόλων σύμφωνα με μια ολοκληρωμένη προσέγγιση. Οι ΠΟΤΑ περιγράφονται ως ένα ενιαίο σύνολο τουριστικών δραστηριοτήτων και εξυπηρετήσεων που περιλαμβάνουν εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής, όπως συνεδριακά κέντρα, μαρίνες, υδροθεραπευτήρια,

κέντρα θαλασσοθεραπείας και υγείας κλπ. εγκαταστάσεις παροχής υπηρεσιών στήριξης και τουριστικά καταλύματα υψηλής στάθμης.

Οι περιοχές αυτές προορίζονται να καλύψουν τις ανάγκες διανυκτέρευσης, εστίασης, αναψυχής και τα εξειδικευμένα ενδιαφέροντα τουριστών και θα μπορούν να λειτουργήσουν ως νέες αγορές σε μη ανεπτυγμένες περιοχές, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής.

β) Εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (μεμονωμένων εκτός ΠΟΤΑ) σύμφωνα με τις θεσμοθετημένες τεχνικές προδιαγραφές, ήτοι μαρινών, συνεδριακών κέντρων, εγκαταστάσεων θεραπευτικού τουρισμού, θαλασσοθεραπείας και τουρισμού υγείας, γηπέδων γκολφ και χιονοδρομικών κέντρων, ιδιαίτερα στις τουριστικές περιοχές που διαθέτουν αξιόλογο ξενοδοχειακό δυναμικό και λοιπές τουριστικές υπηρεσίες.

Παράλληλα με την επιδιωκόμενη διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς με τις εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής, που θα επιτρέψουν την προσέλκυση ειδικευμένης ζήτησης υψηλότερης συναλλαγματικής απόδοσης, αλλά και τη σταδιακή επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου στις ανεπτυγμένες περιοχές, με το μέτρο αυτό επιδιώκεται και περιορισμένη διεύρυνση της ανωδομής υψηλής στάθμης και το “άνοιγμα” νέων τουριστικών προορισμών, κατάλληλων και για παραθεριστικό τουρισμό.

Το μέτρο υλοποιείται μέσω των κινήτρων του αναπτυξιακού νόμου και απευθύνεται εξ ολοκλήρου στον ιδιωτικό τομέα, ο οποίος και μόνος θ’ αναλάβει την λειτουργία και εκμετάλλευση των δημιουργούμενων τουριστικών εγκαταστάσεων.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του μέτρου, μετά τις πρόσφατες περικοπές, ανέρχεται σε 147,3 εκ. ECU (44,5 δις δρχ.) και αντιπροσωπεύει το 1/3 του συνόλου του Υποπρογράμματος. Η μέση συμμετοχή των ιδιωτικών κεφαλαίων στο σύνολο του μέτρου ανέρχεται σε περίπου 73%.

5. Υπηρεσίες προς τις ΜΜΕ του τουριστικού τομέα και δίκτυο Πληροφορικής

Το Μέτρο αυτό είναι μικρού προϋπολογισμού, σε σύγκριση με τα άλλα μέτρα (3,1% του συνολικού Υποπρογράμματος) είναι όμως το βασικό εργαλείο εξασφάλισης λειτουργικότητας και οργάνωσης της διοίκησης του ΕΟΤ, αφενός

και κινητοποίησης - εκσυγχρονισμού των τουριστικών Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (ΜΜΕ) αφετέρου.

Το μέτρο διακρίνεται σε δύο ενέργειες με αντίστοιχους στόχους, ήτοι :

1η Ενέργεια : Μελέτες και συμβουλευτικές υπηρεσίες προς ΜΜΕ:

1. α) Υποβοήθηση των ξενοδοχειακών και άλλων επιχειρήσεων του τουριστικού κλάδου και δη των ΜΜΕ, για εκπόνηση μελετών μάρκετινγκ, οργάνωσης μονάδας, ανάπτυξης τεχνογνωσίας σε ειδικές μορφές τουρισμού, ένταξης σε δίκτυα συνεργασίας για την επίτευξη οικονομιών κλίμακας και δημιουργίας κοινών τουριστικών πακέτων, καθώς και για συμμετοχή σε εκθέσεις του τουριστικού κλάδου.

β) Παροχή συμβουλών σε ιδιώτες επιχειρηματίες κυρίως μικρομεσαίων επιχειρήσεων με συστηματοποίηση πληροφοριών.

2η Ενέργεια : Πληροφορική

α) Δημιουργία συστήματος μηχανοργάνωσης και μηχανογράφησης όλων των υπηρεσιών του ΕΟΤ (Κεντρική Υπηρεσία, Δ/νσεις εσωτερικού - εξωτερικού και μονάδων αυτεπιστασίας) καθώς και την τοπική και απόμακρη δικτύωση όλων των υπηρεσιών αυτών μεταξύ των.

β) Δημιουργία κεντρικής DATA BANK και σύνδεσής της με τα γραφεία ΕΟΤ (εσωτερικού - εξωτερικού), με το Υπουργείο Ανάπτυξης, με τις πύλες εισόδου της Χώρας (λιμάνια, αεροδρόμια, Μεθοριακοί σταθμοί), με την Τουριστική Αστυνομία και με τις κατά τόπους Περιφερειακές Διοικήσεις, Νομαρχίες και ΟΤΑ της χώρας και αξιοποίηση των ήδη λειτουργούντων συστημάτων πληροφορικής, στις Υπηρεσίες του ΕΟΤ.

6. Επιμόρφωση

Το μέτρο αυτό στοχεύει στην επιμόρφωση του στελεχιακού δυναμικού των Φορέων Υλοποίησης των μέτρων του Υποπρογράμματος, καθώς και του δυναμικού των ιδιωτικών και δημοσίων φορέων που άμεσα (ή έμμεσα), εντάσσονται στα Μέτρα του Υποπρογράμματος.

Το μέτρο αποτελεί το 2,8% του συνολικού κόστους του Υποπρογράμματος. Στοχεύεται να καταρτισθούν περίπου 6.250 άτομα. Για την αποτελεσματική

προώθηση του μέτρου, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η προσαρμογή του φυσικού αντικείμενου με τις σχετικές διατάξεις υλοποίησης Προγραμμάτων Κατάρτισης, στα πλαίσια του σχετικού Εθνικού Συστήματος και του Εθνικού Φορέα Πιστοποίησης Κέντρων Κατάρτισης.

Αναφορικά με τον βαθμό απορρόφησης των πόρων, τον βαθμό ολοκλήρωσης του Υποπρογράμματος, στον παρακάτω πίνακα περιλαμβάνονται τα ποσά που έχουν κατανεμηθεί στα διάφορα μέτρα καθώς και οι αντίστοιχες δαπάνες που έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι 30/11/1998. (σετε, 1998)

Πίνακας 8: Υποπρόγραμμα 1 και 3 «ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ» - Κατανομή και βαθμός απορρόφησης (ποσά σε χιλ. ECU)

Πηγή : ΥΠΕΘΟ και ΕΟΤ (Στοιχεία για την Επιτροπή Παρακολούθησης, Νοέμβριος 1998), ΣΕΤΕ 1998

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΡΟΥ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ- Εγκρίσεις 1995		ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ- Εγκρίσεις 1998		ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙΣ ΔΑΠΑΝΕΣ (έως 30/11/98)
		000 ECU	%	000 ECU	%	000 ECU
1	Θαλάσσιος Τουρισμός Μαρίνες- Λιμενικές βελτιώσεις- Αγκυροβόλια τουρ. Πλοίων	46.333	8,9	46.333	10,5	674
2	Ορεινός, οικολογικός, πολιτιστικός & θεραπευτικός Τουρισμός	40.000	7,7	32.341	7,3	9.230
3	Ενίσχυση επενδύσεων ποιοτικού εκσυγχρονισμού υφιστάμενων ξενοδ. Μονάδων ή μετατροπής διατηρητέων παραδοσιακών κτισμάτων σε ξενοδ. Καταλύματα	186.668	35,8	186.668	42,2	62.962
4	Δημιουργία περιοχών ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης & εγκατάσταση ειδικής τουριστικής υποδομής	220.004	42,3	147.332	33,3	34.953
5	Υπηρεσίες προς Μ.Μ.Ε. & Δίκτυο πληροφορικής	11.666	2,2	13.735	3,1	6
6	Επιμόρφωση	13.333	2,6	12.333	2,8	129
	Σύνολο Υποπρογράμματος Ι	518.004	99,5	438.742	99,2	107.954
7	Τεχνική Βοήθεια (ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 3) (Τουρισμός και Μέτρο 1.6)	2.600	0,5	3.600	0,8	841
	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	520.604	100,0	442.342	100,0	108.795

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “Τουρισμός - Πολιτισμός” μετά την καθυστερημένη έγκρισή του από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (30 Νοεμβρίου 1995) και μετά τις καθυστερήσεις διαδικαστικού χαρακτήρα για την πρώτη συνεδρίαση της Επιτροπής Παρακολούθησης, ξεκίνησε στην ουσία στα τέλη Ιουλίου 1996. Επί πλέον, μετά το ξεκίνημα, οι καθυστερήσεις διαδικασίας και ιδιαίτερα η καθυστέρηση στην οριστικοποίηση του σχεδιασμού των μέτρων, είχαν ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση ένταξης των έργων και επομένως περαιτέρω καθυστέρηση στην έναρξη υλοποίησής τους.

Η υλοποίηση του Υποπρογράμματος ακολούθησε μια πορεία η οποία χαρακτηρίζεται από καθυστερήσεις και γραφειοκρατικές διαδικασίες με αποτέλεσμα, η απορρόφηση των πόρων να καθίσταται προβληματική. Εξ’ άλλου, η βραδύτητα με την οποία κινούνται οι Δημόσιες Υπηρεσίες και ο ελλιπής συντονισμός μεταξύ τους, έχουν δημιουργήσει και δημιουργούν επί πλέον καθυστερήσεις, ακόμη και στη διαδικασία υλοποίησης των έργων. Έτσι, περί το τέλος του τρέχοντος έτους (30/11/98) και ενώ απομένει μόλις ένα ακόμη έτος μέχρι τη λήξη τους διαρκείας του Υποπρογράμματος, οι συνολικά πραγματοποιηθείσες δαπάνες (δημόσια δαπάνη και δαπάνες του ιδιωτικού τομέα) δεν υπερβαίνουν τα 33,2 δις δρχ. (108,8 εκ. ECU), σε συνολικό τελικά εγκεκριμένο προϋπολογισμό του Υποπρογράμματος περί τα 135 δις δρχ. (442,3 εκ. ECU), ήτοι ο βαθμός ολοκλήρωσης (απορρόφησης) είναι μόλις 24,6%. Το ποσοστό αυτό είναι από τα χαμηλότερα όλων των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων των Υπουργείων Εθνικής Οικονομίας και Ανάπτυξης. (σετε, 1998)

6.5. Το Γ' κοινοτικό πλαίσιο στήριξης (2000-2006)

Η Ελλάδα κατά τη χρονική περίοδο 2000-2006 ενισχύθηκε με σημαντικούς πόρους από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Περιφερειακής Πολιτικής. Οι πόροι αυτοί είχαν σαν στόχο τη δημιουργία των απαραίτητων προϋποθέσεων για υψηλότερη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη, την πραγματική σύγκλιση των οικονομιών των κρατών μελών και την αντιμετώπιση των βασικών οικονομικών και κοινωνικών ελλείψεων κυρίως στους τομείς των υποδομών, των ανθρώπινων πόρων και της παραγωγικότητας. (<http://www.hellaskps.gr>)

Η στήριξη αυτή της ΕΕ πραγματοποιείται μέσω:

α. του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης

β. των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών

γ. του Ταμείου Συνοχής

Έπειτα από τις σχετικές διαπραγματεύσεις επί του Σχεδίου Ανάπτυξης, το οποίο αποτελεί «το έγγραφο που υποβάλλει το κράτος-μέλος στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή για έγκριση και περιλαμβάνει: α) τη διάγνωση των αναπτυξιακών χαρακτηριστικών, των προβλημάτων και των δυνατοτήτων και β) τη διαμόρφωση της αναπτυξιακής στρατηγικής, των προτεραιοτήτων δράσης, των ειδικών στόχων και των ενδεικτικών χρηματοδοτικών πινάκων, με την προτεινόμενη κατανομή των πόρων», καταρτίστηκε το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006. (Παπαδασκαλόπουλος, Χριστοφάκης, 2002)

Το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (ΚΠΣ) 2000 - 2006 αποτελεί τη συμφωνία μεταξύ της Ελληνικής κυβέρνησης και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις αναπτυξιακές προτεραιότητες της χώρας, οι οποίες θα συγχρηματοδοτηθούν, ανάλογα με την κατηγορία τους, από ένα από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης:

* Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης - ΕΤΠΑ: συγχρηματοδοτεί προγράμματα και έργα υποδομών και εξοπλισμού για την ενίσχυση των παραγωγικών επενδύσεων, των επενδύσεων στους τομείς Παιδείας - Υγείας, των ενεργειών σε κοινοτικό επίπεδο ιδίως για μεθοριακές περιοχές, των ενεργειών για την προστασία του περιβάλλοντος, την ανάπτυξη του ενδογενούς δυναμικού των περιφερειών, των προπαρασκευαστικών και συνοδευτικών μέτρων και των μέτρων αξιολόγησης.

* Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ : συγχρηματοδοτεί ενέργειες για επαγγελματική εκπαίδευση και επαγγελματικό προσανατολισμό, για ενίσχυση προσλήψεων σε θέσεις διαρκούς απασχόλησης, ενέργειες καινοτόμου χαρακτήρα για την ανάπτυξη της απασχόλησης και της επαγγελματικής κατάρτισης, ενέργειες που απευθύνονται στο προσωπικό των επιχειρήσεων και ενέργειες επαγγελματικού προσανατολισμού και παροχής συμβουλών σε ανέργους.

* Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων - ΕΓΤΠΕ : χρηματοδοτεί την Κοινή Γεωργική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενισχύει την αγορά και προωθεί τις διαρθρωτικές αλλαγές στη γεωργία. Το ΕΓΤΠΕ διαιρείται σε δύο τμήματα : το Τμήμα Εγγυήσεων, που χρηματοδοτεί τα μέτρα στήριξης των τιμών και τις επιστροφές κατά την εξαγωγή ώστε να εξασφαλίζει σταθερές τιμές για τους γεωργούς και το Τμήμα

Προσανατολισμού (ΕΓΤΠΕ/Π) που ενισχύει μέσω επιδοτήσεων την ορθολογική οργάνωση, τον εκσυγχρονισμό και τις διαρθρωτικές βελτιώσεις στη γεωργία.

* Χρηματοδοτικό Μέσο Προσανατολισμού της Αλιείας - ΧΜΠΑ : συγχρηματοδοτεί ενέργειες για την ενίσχυση του τομέα της αλιείας, της υδατοκαλλιέργειας και της μεταποίησης και εμπορίας των προϊόντων τους. (<http://www.info3kps.gr/faq.asp>)

Για την επίτευξη του Γ' ΚΠΣ προβλέπεται η υλοποίηση 25 Επιχειρησιακών Προγραμμάτων που περιέχουν ένα συνεπές σύνολο αξόνων προτεραιότητας αποτελούμενων από πολυετή μέτρα, για την πραγματοποίηση του οποίου μπορεί να ζητηθεί η συνδρομή ενός ή περισσότερων Ταμείων και ενός ή περισσότερων από τα άλλα υφιστάμενα χρηματοδοτικά όργανα, καθώς και της ΕΤΕ. (Παπαδασκαλόπουλος, Χριστοφάκης, 2002)

Τα 25 Επιχειρησιακά Προγράμματα του Γ' ΚΠΣ αποτελούνται από:

- τα 11 είναι Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα και αφορούν εθνικές τομεακές πολιτικές και βασικούς τομείς της Οικονομικής και Κοινωνικής ζωής όπως:
  - Εκπαίδευση: Εκσυγχρονισμός του εκπαιδευτικού συστήματος και βελτίωση των υποδομών.
  - Απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση: Επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο με στόχο την πρόληψη της ανεργίας και τη διευκόλυνση της επαγγελματικής επανένταξης μέσα από εξατομικευμένη προσέγγιση. Ποιοτική κατάρτιση, προσαρμοσμένη στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Προώθηση των ίσων ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών και ένταξη των μειονεκτούντων ομάδων.
  - Δρόμοι, λιμάνια, αστική ανάπτυξη και
  - Σιδηρόδρομοι, αεροδρόμια, αστικές συγκοινωνίες
  - Ανταγωνιστικότητα: Ποικίλες ενισχύσεις για τις επιχειρήσεις (κυρίως τις μικρομεσαίες) και για την δημιουργία νέων επιχειρήσεων, κυρίως χάρη σε νέες μορφές χρηματοδότησης, βελτίωση της τουριστικής προσφοράς, επέκταση του ενεργειακού δικτύου και διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών.

- **Αγροτική ανάπτυξη:** Ενισχύσεις στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις, στις δραστηριότητες μεταποίησης και διάθεσης στην αγορά με στόχο τον εκσυγχρονισμό της γεωργίας, με σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον και την βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων. Διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας χάρη σε ολοκληρωμένες δράσεις τοπικής ανάπτυξης.
- **Αλιεία:** Εκσυγχρονισμός του στόλου και του εξοπλισμού και εξορθολογισμός της παραγωγής, λαμβάνοντας υπόψη την προστασία των αλιευτικών πόρων και του περιβάλλοντος.
- **Πολιτισμός:** Αξιοποίηση της πολιτισμικής κληρονομιάς και προώθηση του σύγχρονου πολιτισμού.
- **Περιβάλλον:** Διασφάλιση της ορθολογικής διαχείρισης των περιβαλλοντικών πόρων. Προσαρμογή στις ευρωπαϊκές προδιαγραφές σε ότι αφορά το πόσιμο νερό, τα λύματα και τα απόβλητα. Περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και παιδεία.
- **Υγεία και Κοινωνική Πρόνοια:** Αναδιάρθρωση των υπηρεσιών υγείας, κατάρτιση του προσωπικού, μεταρρύθμιση του τομέα της πνευματικής υγείας.
- **Κοινωνία της Πληροφορίας:** Προώθηση των τεχνολογιών της πληροφορίας στις δημόσιες υπηρεσίες, τα σχολεία, τις τοπικές εταιρείες παροχής υπηρεσιών και ανάπτυξη των συνδέσεων υψηλής ταχύτητας.

Ο προϋπολογισμός για το κάθε Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα αναλύεται στον παρακάτω πίνακα ως εξής:

Πίνακας 9: Προϋπολογισμός τομεακών επιχειρησιακών προγραμμάτων

ΠΗΓΗ: <http://www.hellaskps.gr/2000-2006.htm>

	Συνολικό Κόστος	Δημόσια Δαπάνη	Κοινοτική Συμμετοχή	Εθνική Συμμετοχή	Ιδιωτική Συμμετοχή
Ε.Π. 'Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση'	2.617.591.694	2.617.591.694	2.072.930.711	570.910.982	0
Ε.Π. 'Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση'	2.186.358.008	2.127.093.557	1.662.687.360	464.406.197	59.264.451

Ε.Π. 'Οδικοί Άξονες - Λιμένες - Αστική Ανάπτυξη'	9.302.558.366	6.306.062.675	3.519.500.470	2.786.562.205	2.996.495.691
Ε.Π. 'Σιδηρόδρομοι - Αερολιμένες - Αστικές Συγκοινωνίες'	2.410.709.923	2.410.709.923	1.293.752.690	1.116.957.233	0
Ε.Π. 'Ανταγωνιστικότητα'	6.050.518.360	3.018.451.757	1.977.451.933	1.040.999.824	3.032.066.603
Ε.Π. 'Αγροτική Ανάπτυξη - Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου'	3.208.450.211	2.036.211.026	1.482.755.239	553.455.787	1.172.239.185
Ε.Π. 'Αλιεία'	471.570.925	330.234.159	257.733.308	72.500.851	141.336.766
Ε.Π. 'Περιβάλλον'	522.649.462	522.649.462	398.467.235	124.182.277	0
Ε.Π. 'Πολιτισμός'	647.639.000	647.639.000	480.585.027	167.054.597	0
Ε.Π. 'Υγεία - Πρόνοια'	498.778.792	498.778.792	391.979.997	106.798.795	0
Ε.Π. 'Κοινωνία της Πληροφορίας'	2.675.974.859	2.167.474.859	1.663.421.863	504.052.996	508.500.000

ΠΗΓΗ: <http://www.hellaskps.gr/2000-2006.htm>

- τα 13 είναι Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), ένα για κάθε μία από τις 13 διοικητικές περιφέρειες της χώρας και στα οποία έχει κατανεμηθεί το 1/3 περίπου των διαθέσιμων πιστώσεων για την περίοδο 2000-2006 . Τα 13 ΠΕΠ είναι:
  - ΠΕΠ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
  - ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας
  - ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας
  - ΠΕΠ Ηπείρου
  - ΠΕΠ Θεσσαλίας
  - ΠΕΠ Ιονίων Νήσων
  - ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας
  - ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας
  - ΠΕΠ Αττικής

- ΠΕΠ Πελοποννήσου
- ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου
- ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου
- ΠΕΠ Κρήτης

Ο προϋπολογισμός για το ΠΕΠ αναλύεται στον παρακάτω πίνακα ως εξής:

Πίνακας 10: Προϋπολογισμός περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων

ΠΗΓΗ: <http://www.hellaskps.gr/2000-2006.htm>

	Συνολικό Κόστος	Δημόσια Δαπάνη	Κοινοτική Συμμετοχή	Εθνική Συμμετοχή	Ιδιωτική Συμμετοχή
Π.Ε.Π. Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης	1.205.389.847	995.144.362	765.565.814	229.578.548	210.245.485
Π.Ε.Π. Κεντρικής Μακεδονίας	1.496.651.004	1.227.929.657	955.207.220	272.722.437	268.721.347
Π.Ε.Π. Δυτικής Μακεδονίας	595.791.774	521.205.027	408.287.783	112.917.244	74.586.747
Π.Ε.Π. Ηπείρου	742.196.925	624.902.298	450.348.409	174.553.889	117.294.627
Π.Ε.Π. Θεσσαλίας	890.690.155	746.196.042	585.417.454	160.778.588	144.494.113
Π.Ε.Π. Ιονίων Νήσων	421.505.164	336.005.412	265.692.313	70.313.099	85.499.752
Π.Ε.Π. Δυτικής Ελλάδας	829.505.449	686.039.990	539.560.695	146.479.295	143.465.459
Π.Ε.Π. Στερεάς Ελλάδας	864.688.424	684.897.006	529.284.605	155.612.401	179.791.418
Π.Ε.Π. Αττικής	1.589.136.016	1.502.736.017	1.129.442.937	373.293.316	86.400.000
Π.Ε.Π. Πελοποννήσου	714.039,58	598.681.802	471.671.362	127.010.440	115.357.775
Π.Ε.Π. Β. Αιγαίου	538.363.159	486.367.530	383.533.381	102.834.159	51.995.619
Π.Ε.Π. Ν. Αιγαίου	566.010.082	514.010.082	403.684.130	110.325.952	52.000.000
Π.Ε.Π. Κρήτης	788.935.211	696.022.498	544.926.661	151.105.837	92.952.713

Στόχος του είναι η ενίσχυση των περιφερειακών και τοπικών αρχών προκειμένου να εφαρμόσουν ένα όσο το δυνατό πιο ολοκληρωμένο φάσμα δράσεων οικονομικής και

κοινωνικής ανάπτυξης, που περιλαμβάνουν έργα υποδομής, την στήριξη της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ, της έρευνας και της καινοτομίας, των ανθρώπινων πόρων, της δημιουργίας τοπικών θέσεων εργασίας και της διαχείρισης του περιβάλλοντος. Οι δράσεις προς όφελος των απομονωμένων, νησιωτικών ή ορεινών περιοχών συμβάλουν στη μείωση των εσωτερικών ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών. (<http://www.hellaskps.gr>)

Η δομή του κάθε ΠΕΠ ακολουθεί την εξής ιεραρχική δομή:

- Πρόγραμμα (το ΠΕΠ συνολικά)
  - Άξονες προτεραιότητας ή Υποπρογράμματα
  - Μέτρα ανά Υποπρόγραμμα (Παπαδασκαλοπουλος Αθ., Χριστοφάκης Μ., 2002)
- 1 Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Τεχνική βοήθεια» που στόχο έχει να ενδυναμώσει, να στηρίξει και να βελτιώσει το σύστημα διαχείρισης, παρακολούθησης και ελέγχου του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων.

Περιλαμβάνει δράσεις για την επιτάχυνση της υλοποίησης των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΚΠΣ και την υποστήριξη όλων εκείνων των λειτουργιών που είναι απαραίτητες για τη διασφάλιση της αποδοτικότητας της διοίκησης και της διαχείρισης του ΚΠΣ. Επίσης περιλαμβάνει μια σειρά δράσεων για τον αποτελεσματικότερο έλεγχο, την συμβουλευτική υποστήριξη όλων των εμπλεκόμενων στην εφαρμογή του ΚΠΣ φορέων, την αξιολόγηση των φορέων αυτών, τον σχεδιασμό των μακροπρόθεσμων αναπτυξιακών στρατηγικών της χώρας και την προβολή και δημοσιότητα των παρεμβάσεων του ΚΠΣ.

Οι διαθέσιμοι πόροι για ενέργειες Τεχνικής Βοήθειας είναι:

- Ο προϋπολογισμός του Ε.Π «Τεχνική Βοήθεια 2000-2006»
- Ο προϋπολογισμός του Άξονα Προτεραιότητας Τεχνικής Βοήθειας των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΚΠΣ 2000-2006
- Οι αμιγώς εθνικοί πόροι που διατίθενται από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (<http://www.hellaskps.gr>)

Οι τέσσερις κοινοτικές πρωτοβουλίες των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων για το χρονικό διάστημα 2000 - 2006 είναι :

- INTERREG III: διασυνοριακή, διεθνική και διαπεριφερειακή συνεργασία που αποβλέπει στην τόνωση της ανάπτυξης και σε ισόρροπη και αρμονική διευθέτηση του ευρωπαϊκού εδάφους.
- LEADER + : ανάπτυξη της υπαίθρου μέσω ολοκληρωμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων και συνεργασίας ομάδων τοπικής δράσης
- EQUAL: διεθνική συνεργασία για την προώθηση νέων πρακτικών καταπολέμησης των πάσης φύσεως διακρίσεων και ανισοτήτων στην πρόσβαση στην αγορά εργασίας
- URBAN II: οικονομική και κοινωνική ανασυγκρότηση των πόλεων και των συνοικιών που αντιμετωπίζουν κρίση, ώστε να προωθηθεί η βιώσιμη αστική ανάπτυξη.

Τα συνολικά 25 Επιχειρησιακά Προγράμματα του Γ'ΚΠΣ και οι 4 κοινοτικές Πρωτοβουλίες απευθύνονται τόσο στο δημόσιο τομέα, π.χ. για έργα που αφορούν την ανάπτυξη υποδομών και τη βελτίωση υπηρεσιών προς τον πολίτη, όσο και σε ιδιώτες (φυσικά ή νομικά πρόσωπα) για προγράμματα που αφορούν επιχειρήσεις, αγρότες, νέους, ανέργους κ.λπ. (<http://www.info3kps.gr/faq.asp>)

Το Γ' ΚΠΣ αποτελεί το μεγαλύτερο αναπτυξιακό πρόγραμμα της χώρας. Το κείμενο του ΚΠΣ υπογράφηκε το Νοέμβριο του 2000 και αναθεωρήθηκε τον Δεκέμβριο του 2004. Περιλαμβάνει τα ακόλουθα στοιχεία:

- Τους άξονες προτεραιότητας για τη δράση των Κοινοτικών Διαρθρωτικών Ταμείων
- Τη συνοπτική περιγραφή των επιχειρησιακών προγραμμάτων με τους ειδικούς στόχους και τις προτεραιότητες που έχουν επιλεγεί.
- Το ενδεικτικό σχέδιο χρηματοδότησης που προσδιορίζει για κάθε άξονα και για κάθε έτος το ποσό των συνολικών κονδυλίων που προβλέπονται.
- Τις διατάξεις εφαρμογής του Γ' ΚΠΣ (<http://3kps.gr>)

6.6. Το πρόγραμμα για τον τουρισμό του Γ'ΚΠΣ

Από τον παρακάτω πίνακα παρατηρούμε πως δύο τουριστικά έργα εντάσσονται στην INTERREG III (κοινοτική πρωτοβουλία των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων), ενώ το τομεακό επιχειρησιακό πρόγραμμα της ανταγωνιστικότητας περιλαμβάνει τα περισσότερα έργα. Στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, τα περισσότερα έργα υλοποιήθηκαν στο νότιο Αιγαίο και στα Ιόνια νησιά, 486 και 496 έργα αντίστοιχα.

Πίνακας 11: Γ'ΚΠΣ- Έργα στον τουριστικό τομέα (κόστος & Δημόσια δαπάνη)

Πηγή: Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας & Ναυτιλίας, Ειδική Γραμματεία ΕΣΠΑ, ειδική Υπηρεσία Συντονισμού της Εφαρμογής των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων

Τίτλος	Πλήθος υποέργων	Συνολικό Κόστος	Δημόσια Δαπάνη
INTERREG III A / PHARE CBC ΕΛΛΑΔΑ - ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	1	2.850.000,00	1.565.912,00
INTERREG III A ΕΛΛΑΔΑ - ΑΛΒΑΝΙΑ	1	1.565.912,00	783.662,00
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ	5398	597.854.266,56	201.276.161,81
Π.Ε.Π. ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	213	65.699.249,32	26.792.178,23
Π.Ε.Π. ΑΤΤΙΚΗΣ	141	42.509.324,23	14.804.229,71
Π.Ε.Π. ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	315	75.207.722,65	34.041.201,58
Π.Ε.Π. ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	102	39.836.097,18	13.900.784,10
Π.Ε.Π. ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	57	10.958.562,12	4.618.432,39
Π.Ε.Π. ΗΠΕΙΡΟΥ	163	26.548.157,24	12.006.594,67
Π.Ε.Π. ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	246	63.227.522,40	24.577.793,39
Π.Ε.Π. ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	496	143.152.238,32	56.166.952,23
Π.Ε.Π. ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	294	103.328.967,83	38.391.798,96
Π.Ε.Π. ΚΡΗΤΗΣ	299	87.818.196,29	33.767.868,50
Π.Ε.Π. ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	486	162.417.461,60	66.321.401,96
Π.Ε.Π. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	279	70.546.301,24	27.163.295,66
Π.Ε.Π. ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	209	47.355.315,73	19.603.880,99

Στο ΕΠΑΝ ο τουρισμός περιλαμβάνεται στον άξονα προτεραιότητας 1, στο μέτρο 1.4. «Δομές υποστήριξης ΜΜΕ», στον άξονα προτεραιότητας 2, στα μέτρα 2.2 «Αναβάθμιση καταλυμάτων και ενίσχυση μικρομεσαίων τουριστικών καταλυμάτων»,

μέτρο 2.4. «Συνεχιζόμενες επενδύσεις αναπτυξιακού νόμου 2601/98» και στο μέτρο 2.7. «Ενίσχυση ανταγωνιστικότητας ΜΜΕ & ΠΜΕ, στον άξονα προτεραιότητας 3 στο μέτρο 3.2. «Πρωώθηση επιχειρηματικής αριστείας στις μεταποιητικές και τουριστικές επιχειρήσεις», ολόκληρος ο άξονας προτεραιότητας 5 που αφορά τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και την προβολή της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού και στον άξονα προτεραιότητας 8 και συγκεκριμένα στο μέτρο 8.1 «Εκπαίδευση και κατάρτιση στον τομέα του τουρισμού» που αναφέρεται στους ανθρώπινους πόρους. (Υπουργείο Ανάπτυξης)

Τα έργα που τελικά υλοποιήθηκαν σε επίπεδο άξονα και μέτρων στον τουριστικό τομέα σύμφωνα με τα στοιχεία της Ειδικής Γραμματείας ΕΣΠΑ, του Υπουργείου Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας & Ναυτιλίας, παρατηρούνται κυρίως στους άξονες:

- 2 και στο μέτρο 2.2
- 3 και στο μέτρο 3.2
- 5 και στα μέτρα 5.1 και 5.2.

Αναλυτικότερα, στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται ο αριθμός των έργων που υλοποιήθηκαν στο κάθε μέτρο, καθώς και οι συνολικές πληρωμές του έργου και η δημόσια δαπάνη στο πρόγραμμα της ανταγωνιστικότητας:

Πίνακας 12: Γ'ΚΠΣ- Έργα ανά άξονα και μέτρο

Πηγή: Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας & Ναυτιλίας, Ειδική Γραμματεία ΕΣΠΑ, ειδική Υπηρεσία Συντονισμού της Εφαρμογής των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων

Άξονας	Μέτρο	Πλήθος υποέργων	Συνολικές Πληρωμές υποέργου	Πληρωμές Υποέργου- Δημόσια Δαπάνη
5.Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος- προβολή της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού	5.1.Ενίσχυση εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής	17	105.795.733,75	37.433.403,69

5. Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος- προβολή της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού	5.2. Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και επενδύσεις αξιοποίησης εναλλακτικών μορφών τουρισμού	478	14.754.211,91	6.988.082,11
3. Πρόωθηση επιχειρηματικής αριστείας	3.2. Πρόωθηση της επιχειρηματικής αριστείας και της ποιότητας στις μεταποιητικές και τουριστικές επιχειρήσεις	225	14.382.770,80	7.191.385,06
2. Στήριξη και ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας	2.2. Ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στον τουριστικό τομέα	4678	462.921.550,10	149.663.290,95

Από τον παραπάνω πίνακα, παρατηρώντας τους αριθμούς, προκύπτει το συμπέρασμα πως τα περισσότερα έργα που υλοποιήθηκαν ανήκουν στον άξονα 2 που αναφέρεται στην στήριξη και ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας και πιο συγκεκριμένα στο μέτρο 2.2 για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στον τουριστικό τομέα (πλήθος έργων 4.678, με δημόσια δαπάνη ύψους 149.663.290,95€). Αρκετά μικρότερος είναι ο αριθμός ένταξης στα μέτρα 3 και 5, με σύνολο έργων 720 και με σύνολο δημόσιας δαπάνης 51.612.870,86€.

6.7. Εθνικό στρατηγικό πλαίσιο αναφοράς (ΕΣΠΑ) 2007-2013

Η ισόρροπη ανάπτυξη των περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής αποτελεί στρατηγικό στόχο της. Στο πλαίσιο της αναθεωρημένης Στρατηγικής της Λισσαβόνας, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποσκοπεί στην προώθηση μίας ανταγωνιστικής και δυναμικής οικονομίας βασισμένης στη γνώση, που οδηγεί στη δημιουργία περισσότερων και ποιοτικών θέσεων εργασίας, και συνάδει με τις προτεραιότητες της αειφόρου ανάπτυξης (<http://www.hellaskps.gr/2007-2013.htm>)

Στη νέα περίοδο, τα χρηματοδοτικά μέσα που διατίθενται για την Πολιτική Συνοχής είναι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και το Ταμείο Συνοχής.

Για την περίοδο 2007-2013 κάθε Κράτος Μέλος καταρτίζει και υποβάλλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ένα κείμενο, το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ), που αποτελεί το πλαίσιο για τον προγραμματισμό των Ταμείων σε εθνικό επίπεδο. Το ΕΣΠΑ πρέπει να είναι συνεπές με τις Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές για την Πολιτική Συνοχής 2007-2013 και να συνδέεται στενά με το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων (ΕΠΜ) του Κράτους Μέλους, στο οποίο περιγράφονται τα μέτρα που θα εφαρμοστούν για την υλοποίηση της Στρατηγικής της Λισσαβόνας σχετικά με την απασχόληση και την ανάπτυξη.

Το ελληνικό ΕΣΠΑ, που περιγράφει τη στρατηγική της χώρας και τον τρόπο με τον οποίο η Ελλάδα προγραμματίζει να αξιοποιήσει την κοινοτική συνδρομή ύψους 20,4 δισ. ευρώ κατά τη νέα περίοδο προγραμματισμού 2007-2013, έχει υποβληθεί και εγκριθεί από την Επιτροπή το Μάρτιο του 2007, δεδομένου ότι πληροί όλες τις παραπάνω προϋποθέσεις. Το ΕΣΠΑ πρόκειται να αποτελέσει (όπως και το Γ' ΚΠΣ) ένα σημαντικό μέσο για την προώθηση της ατζέντας της Λισσαβόνας στην Ελλάδα. Οι γενικές προτεραιότητες που περιλαμβάνονται σε αυτό εξειδικεύονται και υλοποιούνται μέσω Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, τομεακών και περιφερειακών.

Η νέα περίοδος προγραμματισμού 2007-2013 πρόκειται να είναι ιδιαίτερα σημαντική και για την εφαρμογή της Πολιτικής Αγροτικής Ανάπτυξης και της Πολιτικής Αλιείας στη διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση. Κάθε Κράτος Μέλος οφείλει να αποτυπώσει τη στρατηγική του σε σχέση με την ανάπτυξη του τομέα της γεωργίας και των αγροτικών περιοχών σε ένα προγραμματικό κείμενο, το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΣΣΑΑ). Αντίστοιχα για τον τομέα της αλιείας και των αλιευτικών περιοχών, θα πρέπει να διαμορφώσει το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης της Αλιείας (ΕΣΣΑΑΛ). Η στρατηγική για κάθε τομέα, που πρέπει να είναι απόλυτα συνεκτική και συμπληρωματική με το ΕΣΠΑ, εξειδικεύεται και υλοποιείται μέσω Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, τα οποία συγχρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο για την Αγροτική Ανάπτυξη (ΕΓΤΑΑ) και από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Αλιείας (ΕΤΑ) (<http://www.hellaskps.gr/2007-2013.htm>)

Το ΕΣΠΑ 2007 - 2013 αποτελεί το έγγραφο αναφοράς για τον προγραμματισμό των Ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε εθνικό επίπεδο για την περίοδο 2007-2013. Εκπονήθηκε στο πλαίσιο της νέας στρατηγικής προσέγγισης για την Πολιτική Συνοχής

της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με την οποία το ΕΣΠΑ «εξασφαλίζει ότι η συνδρομή από τα Ταμεία συμβαδίζει με τις κοινοτικές στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές για τη συνοχή και προσδιορίζει το σύνδεσμο μεταξύ των κοινοτικών προτεραιοτήτων αφενός και του εθνικού προγράμματος μεταρρυθμίσεων αφετέρου» (<http://www.hellaskps.gr/2007-2013.htm>)

Για τη διαμόρφωση του ΕΣΠΑ 2007-2013 ως εγγράφου προγραμματισμού, αξιοποιήθηκαν εισροές από ένα σημαντικό αριθμό προτάσεων που υπεβλήθησαν στο Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών, κατευθύνσεων - πολιτικών επιλογών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο και ποσοτικών δεδομένων και μελετών.

Οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Δεκεμβρίου του 2005, με τις οποίες διασφαλίστηκαν έως το 2013 οι πόροι της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνοχής για τη χώρα, οι νέοι Κανονισμοί των Ταμείων της ΕΕ, καθώς και οι Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές για την Πολιτική Συνοχής, αποτέλεσαν το πλαίσιο στο οποίο βασίστηκαν, μεταξύ των άλλων, οι εθνικές αρχές προκειμένου να προσεγγίσουν τις βασικές παραμέτρους του αναπτυξιακού προγραμματισμού και να καταρτίσουν το ΕΣΠΑ.

Επιπλέον, τα κυριότερα έγγραφα της ΕΕ που αναφέρονται στην αναθεωρημένη Στρατηγική της Λισσαβόνας και το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση 2005-2008, ελήφθησαν υπόψη κατά τη διαμόρφωση των βασικών στρατηγικών επιλογών - προτεραιοτήτων, καθώς συνιστούν κεντρικές μακροπρόθεσμες επιλογές για την Ευρωπαϊκή Ένωση, στις οποίες κλήθηκε να συμβάλει και η αναπτυξιακή πολιτική του νέου ΕΣΠΑ.

Βάσει των ανωτέρω, η στοχοθεσία του ΕΣΠΑ διατυπώθηκε σε 4 επίπεδα:

- στο επίπεδο των στρατηγικών στόχων του ΕΣΠΑ,
- στο επίπεδο των θεματικών (5) και χωρικών (3) προτεραιοτήτων, όπως απαιτείται από το Γενικό Κανονισμό των Ταμείων,
- στο επίπεδο των Γενικών Στόχων (17), στους οποίους αναλύεται κάθε θεματική προτεραιότητα,
- στο επίπεδο των ειδικών στόχων και των κύριων μέσων επίτευξης.

Παράλληλα, η αναπτυξιακή στρατηγική διαμορφώθηκε και με γνώμονα εθνικές πολιτικές που διατυπώνονται σε στρατηγικά έγγραφα όπως η Εθνική Έκθεση

Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2006-2008, η Ψηφιακή Στρατηγική 2006-2013, το «Σχέδιο Ανάπτυξης Μεταφορών 2007-2013 και εικοσαετίας», Εθνική Λιμενική Πολιτική, το Εθνικό Σχέδιο Στρατηγικής Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013 κλπ.

Το πλαίσιο χρηματοδότησης διαμορφώθηκε στη βάση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2005 και των προδιαγραφών - περιορισμών των νέων Κανονισμών και προέκυψε με βάση τις αναπτυξιακές ανάγκες ανά τομέα και Περιφέρεια στην επόμενη περίοδο, συνεκτιμώντας τις ανάγκες ολοκλήρωσης των συνεχιζόμενων έργων της προηγούμενης περιόδου και τις απαιτήσεις για δράσεις που εξυπηρετούν τη Στρατηγική της Λισσαβόνας. Βασική επιλογή ήταν η βέλτιστη αξιοποίηση των πόρων της νέας προγραμματικής περιόδου προς όφελος της ισόρροπης περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας.

Οι βασικές αρχές που διέπουν το πλαίσιο διαχείρισης, παρακολούθησης & ελέγχου των ΕΠ της περιόδου 2007-2013 αποτέλεσαν αντικείμενο ευρείας διαβούλευσης και αποτυπώθηκαν σε κείμενα θέσεων των συμμετεχόντων φορέων. Συμπληρώθηκαν από τα πορίσματα συστηματικής ανάλυσης των απαιτήσεων των νέων Κανονισμών της ΕΕ (Γραμματεία σχεδιασμού του ΕΣΠΑ, ΜΟΔ ΑΕ, ΔΑ ΚΠΣ/ΕΥΣ) και σχετικής μελέτης που εκπονήθηκε για το ΥΠΟΙΟ με θέμα τη «Βελτίωση των συστημάτων διαχείρισης και ελέγχου των ΕΠ του ΚΠΣ 2000 – 2006, των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών και του Ταμείου Συνοχής και στην προσαρμογή αυτών για την περίοδο 2007 – 2013».

Οι θεματικές προτεραιότητες της αναπτυξιακής στρατηγικής είναι οι εξής:

- **Θεματική προτεραιότητα 1:** Επένδυση στον παραγωγικό τομέα της οικονομίας

Γενικός στόχος 1: Η αύξηση της εξωστρέφειας και των εισροών Ξένων Άμεσων Επενδύσεων

Γενικός στόχος 2: Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και η αύξηση της παραγωγικότητας

Γενικός στόχος 3: Η διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος της χώρας

- **Θεματική Προτεραιότητα 2:** Κοινωνία της Γνώσης και Καινοτομία

Γενικός στόχος 4: Η βελτίωση της ποιότητας και της έντασης των επενδύσεων στο ανθρώπινο κεφάλαιο για την αναβάθμιση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος

Γενικός στόχος 5: Η ενίσχυση της Έρευνας, Τεχνολογίας και η προώθηση της Καινοτομίας σε όλους τους κλάδους ως βασικό παράγοντα αναδιάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας και μετάβασης στην οικονομία της γνώσης

Γενικός στόχος 6: Η ψηφιακή σύγκλιση της χώρας με την ενσωμάτωση και τη συστηματική χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ) στους τομείς κοινωνικής και οικονομικής δραστηριοποίησης

- **Θεματική Προτεραιότητα 3:** Απασχόληση και κοινωνική συνοχή

Γενικός στόχος 7: Ενίσχυση της προσαρμοστικότητας των εργαζόμενων και των επιχειρήσεων

Γενικός στόχος 8: Διευκόλυνση της πρόσβασης στην απασχόληση

Γενικός στόχος 9: Προώθηση της Κοινωνικής Ενσωμάτωσης

Γενικός στόχος 10: Θεμελίωση ενός αποδοτικού και οικονομικά βιώσιμου συστήματος Υγείας, που θα προσφέρει ποιοτικές και εξατομικευμένες υπηρεσίες στους πολίτες και θα εστιάζει στη συνεχή βελτίωση των υπηρεσιών πρόληψης και φροντίδας.

Γενικός στόχος 11: Η ανάδειξη του οικονομικού, κοινωνικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα των θεμάτων ισότητας των φύλων, με την άμεση σύνδεσή τους με τις κυρίαρχες εθνικές πολιτικές προτεραιότητες (ανάπτυξη – απασχόληση – κοινωνική συνοχή)

- **Θεματική Προτεραιότητας 4:** Θεσμικό περιβάλλον

Γενικός στόχος 12: Η βελτίωση της ποιότητας των δημόσιων πολιτικών και η αποτελεσματική εφαρμογή τους για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των πολιτών και τη διευκόλυνση της επιχειρηματικής δράσης

- **Θεσμική Προτεραιότητα 5:** Ελκυστικότητα της Ελλάδας και των Περιφερειών ως τόπου επενδύσεων, εργασίας και διαβίωσης.

Γενικός στόχος 13: Η ανάπτυξη και ο εκσυγχρονισμός των φυσικών υποδομών και των συναφών υπηρεσιών του συστήματος μεταφορών της χώρας

Γενικός στόχος 14: Ο ασφαλής ενεργειακός εφοδιασμός της χώρας με γνώμονα την αειφορία

Γενικός στόχος 15: Η αειφόρος διαχείριση του Περιβάλλοντος

Γενικός στόχος 16: Η άσκηση αποτελεσματικής περιβαλλοντικής πολιτικής

Γενικός στόχος 17: Ανάδειξη του Πολιτισμού ως ζωτικού παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας (<http://www.hellaskps.gr/2007-2013.htm>)

Τέλος, στη νέα περίοδο διαμορφώθηκαν πέντε χωρικές ενότητες.

(1) Χωρική Ενότητα Μακεδονίας – Θράκης (Περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας, Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, Δυτικής Μακεδονίας)

(2) Χωρική Ενότητα Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας, Ιονίων Νήσων

(3) Χωρική Ενότητα Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδας, Ηπείρου

(4) Χωρική Ενότητα Κρήτης και Νησιών Αιγαίου (Περιφέρειες Κρήτης, Νοτίου Αιγαίου, Βορείου Αιγαίου)

(5) Χωρική Ενότητα Αττικής

Η διαμόρφωση αυτή έγινε με βάση αναπτυξιακά κριτήρια και παράγοντες σχεδιασμού και άσκησης περιφερειακής πολιτικής με στόχο την άμεση ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της χώρας. Έτσι, επιδιώκεται η λειτουργικότερη οργάνωση της οικονομίας, η αντιμετώπιση προβλημάτων που καταδεικνύουν κρίσιμα πληθυσμιακά, οικονομικά και χωροταξικά δεδομένα (μέγεθος πληθυσμού, σχέση χωρικών ενότητων με τους άξονες ανάπτυξης της χώρας, γεωγραφικά στοιχεία, αστικότητα και ιεραρχία των αστικών κέντρων) και η καλύτερη αντιμετώπιση προκλήσεων μεσοπρόθεσμα.

Η αρχιτεκτονική των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΕΠ) του ΕΣΠΑ 2007–2013 διαμορφώθηκε έτσι ώστε να υλοποιηθούν με το βέλτιστο τρόπο οι στρατηγικές επιλογές της χώρας, ενώ λήφθηκαν υπόψη τα νέα δεδομένα της προγραμματικής περιόδου 2007-2013 (63% του πληθυσμού της χώρας σε καθεστώς μεταβατικής στήριξης).

Το νέο σχήμα χαρακτηρίζεται από μικρότερο πλήθος Επιχειρησιακών Προγραμμάτων σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο 2000-2006, που οδηγεί σε πιο ευέλικτο σχήμα διαχείρισης: ο στρατηγικός σχεδιασμός της χώρας για την περίοδο 2007-2013 θα υλοποιηθεί μέσα από οκτώ (8) Τομεακά ΕΠ, πέντε (5) Περιφερειακά ΕΠ και δώδεκα (12) ΕΠ Εδαφικής Συνεργασίας. Την περίοδο 2007-2013 το σύνολο των υποδομών προσπελασιμότητας θα υλοποιηθεί πλέον στο πλαίσιο ενός τομεακού ΕΠ, ενώ για τους τομείς της υγείας και του πολιτισμού δεν θα υπάρχει πλέον διακριτό ΕΠ και οι σχετικές δράσεις θα υλοποιηθούν από Περιφερειακά και Τομεακά ΕΠ. (http://www.hellaskps.gr/programper4/files/NSRF_VERSION_GR_SFC_120307.pdf)

6.8. Το πρόγραμμα για τον τουρισμό του ΕΣΠΑ 2007-2013

Το ΕΣΠΑ 2007-2013 αποτελείται από δύο προγράμματα που αναφέρονται αποκλειστικά στο τουρισμό και τις τουριστικές επιχειρήσεις, το πρόγραμμα «Πράσινος Τουρισμός» και το πρόγραμμα «Εναλλακτικός τουρισμός». Αναλύοντας το κάθε ένα ξεχωριστά έχουμε:

Όσον αφορά το πρόγραμμα «Πράσινος τουρισμός» σκοπός του προγράμματος είναι:

- Η ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης και της εταιρικής ευθύνης των τουριστικών επιχειρήσεων
- Η αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών και η βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων των τουριστικών μονάδων
- Η δημιουργία υποδομών που πληρούν τα κριτήρια οικολογικής πιστοποίησης

Και στόχοι του Προγράμματος είναι:

- Η βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας των κτιριακών εγκαταστάσεων των επιχειρήσεων
- Η εξοικονόμηση ενέργειας
- Η σωστή διαχείριση του ύδατος και των απορριμμάτων

Το πρόγραμμα διέπεται από τον κανονισμό De minimis (Το συνολικό ποσό των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας που χορηγούνται στην ίδια επιχείρηση, δεν μπορεί να υπερβαίνει το ποσό των 200.000€ σε περίοδο 3 ετών). Υλοποιείται από το Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού και τον ΕΦΕΠΑΕ, βασιζόμενοι στο νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την υλοποίηση του ΕΣΠΑ. Συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο

Περιφερειακής Ανάπτυξης το οποίο συμβάλλει στην άμβλυση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών της Ε.Ε. Ο συνολικός προϋπολογισμός της δημόσιας δαπάνης του προγράμματος ανέρχεται σε 30 εκ. € με συγκεκριμένη περιφερειακή κατανομή. Στο πλαίσιο του προγράμματος χρηματοδοτούνται έργα προϋπολογισμού από 15.000,00 € έως 400.000,00 €.

Το ποσοστό της δημόσιας χρηματοδότησης (επιχορήγηση) του προγράμματος είναι 40% επί του συνολικού εγκεκριμένου προϋπολογισμού. Για τα εγκεκριμένα επενδυτικά σχέδια που θα υλοποιούνται σε νησιά με πληθυσμό κάτω των 3.100 κατοίκων το ποσοστό ανέρχεται σε 45% επί του συνολικού εγκεκριμένου προϋπολογισμού.

Ως επιλέξιμες επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται οι ακόλουθες:

- Ξενοδοχεία κλασσικού τύπου
- Ξενοδοχεία τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων.
- Ξενοδοχεία μικτού τύπου.
- Ξενοδοχειακές μονάδες και λοιπές τουριστικές μονάδες που λειτουργούν σε παραδοσιακά κτίρια.
- Επιχειρήσεις ενοικιαζόμενων δωματίων, ενοικιαζόμενων επιπλωμένων διαμερισμάτων και μικτής μορφής ενοικιαζόμενων δωματίων και ενοικιαζόμενων επιπλωμένων διαμερισμάτων .
- Τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες
- Τουριστικές επιπλωμένες επαύλεις.
- Οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις(κάμπινγκ).

Επιλέξιμες ενέργειες

- Βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης και αξιοποίηση ΑΠΕ με στόχο την εξοικονόμηση ενέργειας
  - Ανάπτυξη και εφαρμογή συστημάτων εξοικονόμησης ύδατος
  - Διαχείριση απορριμμάτων(στερεά, υγρά κ.λ.π.)

- Ανάπτυξη πράσινων πολιτικών και ενσωμάτωση προτύπων
- Ενημέρωση – Προβολή

Κατανομή προϋπολογισμού

A/A	Κατηγορία Δαπάνης	Μέγιστο επιλέξιμο ποσοστό στον προϋπολογισμό του έργου
1	Προμήθεια μηχανημάτων, ειδικών εγκαταστάσεων και λοιπού εξοπλισμού	0%- 100%
2	Κτηριακά- διαμόρφωση χώρων ειδικές και βοηθητικές εγκαταστάσεις	0%- 100%
3	Πιστοποίηση, επαλήθευση, επικύρωση συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης κλπ.	0%- 15%
4	Αμοιβές συμβούλων (παρακολούθηση και συμβουλευτική υποστήριξη κλπ.)	0%- 6%
5	Ενημέρωση και προβολή	0%- 5%

Σύμφωνα με στοιχεία της Ειδικής Γραμματείας ΕΣΠΑ του Υπουργείου Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας & Ναυτιλίας, στην πρόσκληση ενδιαφέροντος με τίτλο «Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για την υποβολή προτάσεων έργων προς ένταξη στην πράξη πράσινος τουρισμός» υλοποιήθηκαν 233 έργα, συνολικής δημόσια δαπάνης 1.480.568,21 €

Όσον αφορά το πρόγραμμα «Εναλλακτικός Τουρισμός» σκοπός του προγράμματος είναι:

- Η διαφοροποίηση και ο εμπλουτισμός του Ελληνικού τουριστικού προϊόντος με την επιχειρηματική αξιοποίηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

- Η ανάδειξη και τουριστική αξιοποίηση του φυσικού και πολιτισμικού αποθέματος.
- Η άμβλυνση της εποχικότητας της τουριστικής ζήτησης.

Και στόχοι του Προγράμματος είναι:

- Η ανάπτυξη εναλλακτικών τουριστικών υπηρεσιών και δραστηριοτήτων και η διαφοροποίηση των παρεχόμενων τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών από τις μορφές μαζικού τουρισμού.
- Η παροχή ολοκληρωμένων τουριστικών υπηρεσιών σε ειδικές ομάδες επισκεπτών (π.χ. επαγγελματικές ομάδες, Αμεα κλπ.)
- Η διασύνδεση των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών και προϊόντων με την τοπική παραγωγή.
- Η τουριστική αξιοποίηση των τοπικών, φυσικών και πολιτιστικών πόρων.
- Η διάχυση και ενίσχυση της πιστοποίησης της ποιότητας σε όλα τα στάδια της παραγωγικής διαδικασίας.

Το πρόγραμμα διέπεται από τον κανονισμό De minimis (Το συνολικό ποσό των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας που χορηγούνται στην ίδια επιχείρηση, δεν μπορεί να υπερβαίνει το ποσό των 200.000€ σε περίοδο 3 ετών). Υλοποιείται από την Ειδική Υπηρεσία Πολιτισμού και Τουρισμού και τον ΕΦΕΠΑΕ, βασιζόμενοι στο νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την υλοποίηση του ΕΣΠΑ. Συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης το οποίο συμβάλλει στην άμβλυνση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών της Ε.Ε. Ο συνολικός προϋπολογισμός της δημόσιας δαπάνης του προγράμματος ανέρχεται σε 20 εκ. € με συγκεκριμένη περιφερειακή κατανομή. Στο πλαίσιο του προγράμματος χρηματοδοτούνται έργα προϋπολογισμού από 10.000,00 € έως 400.000,00 €.

Το ποσοστό της δημόσιας χρηματοδότησης (επιχορήγηση) του προγράμματος είναι 40% επί του συνολικού εγκεκριμένου προϋπολογισμού. Για τα εγκεκριμένα επενδυτικά σχέδια που θα υλοποιούνται σε νησιά με πληθυσμό κάτω των 3.100 κατοίκων το ποσοστό ανέρχεται σε 45% επί του συνολικού εγκεκριμένου προϋπολογισμού.

Επιλέξιμες ενέργειες

- Πλωτές μεταφορές (υπηρεσίες θαλάσσιων μεταφορών, κρουαζιερών κλπ)

- Καταλύματα (ξενοδοχεία, καταλύματα, κάμπινγκ)
- Δραστηριότητες ενοικίασης και εκμίσθωσης (υπηρεσίες ενοικίασης, εξοπλισμού θαλάσσιων σπορ, εξοπλισμού χιονοδρομικών αθλημάτων κλπ)
- Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων, γραφείων, οργανωμένων ταξιδιών και υπηρεσιών κρατήσεων και συναφείς δραστηριότητες
- Οργάνωση συνεδρίων και εμπορικών υποθέσεων
- Εκπαίδευση (υπηρεσίες εκμάθησης θαλάσσιων σπορ, καταδύσεων)
- Άλλες δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας (υπηρεσίες water park, πάρκου αναψυχής κλπ)

Κατανομή προϋπολογισμού

A/A	Κατηγορία Δαπάνης	Μέγιστο επιλέξιμο ποσοστό στον προϋπολογισμό του έργου
1	Προμήθεια εξοπλισμού	Μικρότερο ή ίσο 100%
2	Κτηριακά- διαμόρφωση χώρων ειδικές και βοηθητικές εγκαταστάσεις	Μικρότερο ή ίσο 60%
3	Προβολή - Προώθηση	Μικρότερο ή ίσο 25%
4	Αμοιβές συμβούλων (εκπόνηση επενδυτικού σχεδίου, παρακολούθηση και συμβουλευτική υποστήριξη κλπ.)	Μικρότερο ή ίσο 5%
5	Άλλες δαπάνες (μεταφορά τεχνογνωσίας, αγορά δικαιωμάτων, ενσωμάτωση προτύπων κλπ.)	Μικρότερο ή ίσο 6%

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ειδικής Γραμματείας ΕΣΠΑ του Υπουργείου Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας & Ναυτιλίας που παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα, σε επίπεδο περιφερειών η συνολική δημόσια δαπάνη για τον τουρισμό ανέρχεται σε 488.394.163,19€, με τα περισσότερα χρήματα να έχουν δοθεί στις περιφέρειες του Νότιου Αιγαίου, Κρήτης, των Ιονίων νήσων, Πελοποννήσου και Ηπείρου (93.018.891,25 €, 75.961.003,67€, 58.176.510,68€, 57.226.777,71 € και 53.762.989,23 € αντίστοιχα). Αναλυτικά τα ποσά παραθέτονται στον ακόλουθο πίνακα. Από τον πίνακα επίσης προκύπτει πως τα περισσότερα έργα υλοποιήθηκαν στην Κρήτη και το Νότιο Αιγαίο και τα λιγότερα στην περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας.

Πίνακας 13: ΕΣΠΑ- Πλήθος έργων που έχουν υλοποιηθεί ανά περιφέρεια – δημόσια δαπάνη

Πηγή: Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας & Ναυτιλίας, Ειδική Γραμματεία ΕΣΠΑ, ειδική Υπηρεσία Συντονισμού της Εφαρμογής των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	Πλήθος Έργων	ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ	ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	ΠΛΗΡΩΜΕΣ ΣΥΓΧΡ Δημόσια Δαπάνη
Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης	121	42.442.484,11	37.222.299,90	26.534.769,66
Αττικής	164	21.638.606,13	50.082.246,45	11.229.883,67
Βορείου Αιγαίου	114	8.203.549,97	8.370.211,29	3.878.557,06
Δυτικής Ελλάδας	87	34.044.081,69	36.510.947,57	20.184.460,46
Δυτικής Μακεδονίας	52	13.028.623,79	14.305.181,29	9.176.858,96
Ηπείρου	247	92.268.999,72	91.657.885,90	53.762.989,23
Θεσσαλίας	223	25.935.470,72	37.221.279,40	15.387.829,28
Ιονίων Νήσων	371	92.249.593,63	116.789.286,11	58.176.510,68
Κεντρικής Μακεδονίας	430	77.070.044,83	127.006.710,22	43.139.720,11
Κρήτης	641	119.438.171,77	217.453.731,40	75.961.003,67
Νοτίου Αιγαίου	632	171.650.098,68	269.552.842,69	93.018.891,25
Πελοποννήσου	144	97.499.055,82	72.618.487,93	57.226.777,71
Στερεάς Ελλάδας	150	24.614.389,09	35.449.179,19	20.715.911,45
ΣΥΝΟΛΟ	3376	820.083.169,95	1.114.240.289,34	488.394.163,19

6.9. Αξιολόγηση αποτελεσματικότητας Κοινοτικών πλαισίων στήριξης και προγραμμάτων ΕΣΠΑ

Γενικά, τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης έδωσαν ουσιαστικό περιεχόμενο στην περιφερειακή πολιτική της Κοινότητας, αύξησαν την αποτελεσματικότητά της, συγκεκριμενοποίησαν τη διαδικασία προγραμματισμού, αύξησαν τη χρησιμότητα και

την αποδοτικότητα σε οργανωτικό επίπεδο, αύξησαν την ευελιξία στα διάφορα στάδια εκπόνησης, εφαρμογής και παρακολούθησης των προγραμμάτων, ενίσχυσαν τις αποκεντρωτικές διαδικασίες, διευκόλυναν την επέκταση των ενισχυόμενων δράσεων και σε νέους τομείς κοινωνικής σημασίας, αύξησαν την Κοινοτική συμμετοχή στη χρηματοδότηση των έργων, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα στην εφαρμογή τους και ενίσχυσαν την παροχή τεχνικής βοήθειας για την απόκτηση τεχνογνωσίας. (Κόνσολας Ν., 1997)

Στην Ελλάδα όμως, οι δράσεις των κρατικών ενισχύσεων που χρηματοδοτούνται από τα διαρθρωτικά ταμεία λειτούργησαν κυρίως ως απλές μεταβιβάσεις πόρων με τη μορφή εισοδηματικών ενισχύσεων και ως τρόπος απορρόφησης κονδυλίων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα μικρούς ρυθμούς ανάπτυξης. Ας σημειωθεί εδώ ότι, η υψηλή απορρόφηση πόρων που ενίοτε καταγράφεται δε συνεπάγεται αναγκαστικά γρήγορους ρυθμούς ανάπτυξης. (Πετράκος & Ψυχάρης, 2004). Μπορεί να συνεπάγεται υψηλά επίπεδα σπατάλης. Και είναι ιδιαίτερα απλουστευτική η αντίληψη που συναρτά την ανάπτυξη της χώρας με το ύψος των ενισχύσεων και την απορρόφηση αυτών. (Λώλος, 2001)

Ωστόσο, οι κρατικές ενισχύσεις μπορούν να έχουν θετικές συνέπειες και να λειτουργήσουν συμπληρωματικά με άλλα μέσα πολιτικής, εφόσον ενταχθούν σε ένα στρατηγικό σχέδιο που θα λαμβάνει υπόψη τις τοπικές ανάγκες, τη διαθεσιμότητα των φυσικών πόρων, θα αξιοποιεί το ανθρώπινο δυναμικό και θα στοχεύει στη βιώσιμη ανάπτυξη. Με αποσπασματικές κρατικές ενισχύσεις πραγματοποιείται παροδική μεταφορά εισοδημάτων χωρίς μακροχρόνια αποτελέσματα. Εξάλλου ένα ολοκληρωμένο διαρθρωτικό πρόγραμμα δεν πρέπει να αξιολογείται με βάση τις άμεσες αναπτυξιακές του επιπτώσεις αλλά κυρίως από το κατά πόσον βοηθά να δημιουργηθεί το κατάλληλο υπόβαθρο για την ανάληψη νέων πρωτοβουλιών και την ευρύτερη αξιοποίηση των δυνατοτήτων της οικονομίας. (Λώλος, 2001)

Στον παρακάτω πίνακα παραθέτονται τα ποσά μέσω κοινοτικής, ιδιωτικής και δημόσιας συμμετοχής που δόθηκαν στην Ελλάδα στα πλαίσια του ΜΟΠ (1986-1989), Α΄ΚΠΣ (1989-1993), Β΄ΚΠΣ (1994- 1999) και Γ΄ΚΠΣ (2000- 2006). Το συνολικό ποσό της κοινοτικής συμμετοχής ανέρχεται στα 46.456.241€ σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Οικονομικών, ενώ η συνολική δημόσια συμμετοχή είναι μόλις 24.693.911€.

Πίνακας 14: Χρηματοδοτικός πίνακας συγχρηματοδοτούμενων αναπτυξιακών προγραμμάτων στην Ελλάδα 1986- 2006 σύμφωνα με τις αρχικές εγκριτικές αποφάσεις

Πηγή : Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών

	Μ.Ο.Π.* (1986-1989) σε χιλ ECU** σε τιμές 1986	Α' Κ.Π.Σ. (1989- 1993) σε χιλ ECU** σε τιμές 1989	Β' Κ.Π.Σ. (1994- 1999) σε χιλ ECU** σε τιμές 1994	Γ' Κ.Π.Σ. (2000- 2006) σε χιλ ευρώ σε τιμές 2000
Συνολικός Προϋπολογισμός	2.101.933	14.342.054	29.721.300	44.363.540
Εθνική Δημόσια Συμμετοχή	695.740	5.802.196	7.069.900	11.126.075
Κοινοτική Συμμετοχή	2.576.000	7.193.241	13.980.000	22.707.000
Ιδιωτική Συμμετοχή	210.193	1.346.617	8.671.400	10.730.465

* Τα ΜΟΠ μετά το 1989 ενσωματώθηκαν στο Α' ΚΠΣ

** 1 ECU = 1 Ευρώ (ισοτιμία της 1/1/1999)

Παρατηρούμε ότι για το Γ'ΚΠΣ έχουμε τον μεγαλύτερο συνολικό προϋπολογισμό, τις περισσότερες εγκριτικές αποφάσεις δηλαδή. Ταυτόχρονα, τα ποσά της δημόσιας και της κοινοτικής συμμετοχής βλέπουμε να αυξάνονται ραγδαία με την πάροδο των χρόνων.

Όσον αφορά το ΕΣΠΑ (2007-2009), η πρώτη περίοδος εφαρμογής του και των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του χαρακτηρίζεται περισσότερο από νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές ενέργειες προετοιμασίας και οργάνωσης των φορέων διαχείρισης και των δικαιούχων καθώς και από ενέργειες εξειδίκευσης και ωρίμανσης των δράσεων και έργων, ενώ χαμηλή ήταν η πρόοδος στην υλοποίηση του φυσικού αντικείμενου και στις εκταμιεύσεις πόρων. Αυτό φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα αν παρατηρήσουμε τα έτη 2007-2009, όπου δεν παρουσιάζεται απορρόφηση για τα δύο πρώτα έτη ενώ για το 2009 υπάρχει μόνο ένας πολύ μικρός βαθμός της τάξης των 729.000.000€.

Η απορρόφηση του ΕΣΠΑ

Διάγραμμα 4: Η απορρόφηση του ΕΣΠΑ (έως σήμερα)

ΠΗΓΗ: <http://www.anaptyxi.gov.gr/>

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το ύψος των νομικών δεσμεύσεων στις 30.9.2009 ανέρχονταν σε ποσοστό 6,9% (1,8 δισ. ευρώ) επί του συνολικού προϋπολογισμού του ΕΣΠΑ ενώ το ποσό των κοινοτικών πόρων που είχε εκταμιεύσει η Ελλάδα με βάση τις πραγματικές πληρωμές (συμπεριλαμβανομένης της 2ης αίτησης πληρωμής στα τέλη Οκτωβρίου) ανέρχονταν στα 620,5 εκ ευρώ (3,07%).

Η καθυστέρηση που παρουσιάζεται στην υλοποίηση των προγραμμάτων και η χαμηλή χρηματοδοτική απορρόφηση οφείλονται σε μια σειρά από αιτίες, οι κυριότερες των οποίων μπορούν να συνοψισθούν ως ακολούθως:

- Η μεταφορά ενός επιπλέον έτους της υλοποίησης του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 2000-2006, εντός της Δ΄ Προγραμματικής Περιόδου 2007-2013 και η παράταση μέχρι τέλους του 2009 της περιόδου επιλεξιμότητας των δαπανών στο Γ΄ ΚΠΣ.
- Η νέα αρχιτεκτονική του ΕΣΠΑ η οποία αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τον αριθμό των εμπλεκόμενων φορέων διαχείρισης και το νέο Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχων που διαφέρουν σημαντικά από τα αντίστοιχα του Γ΄ ΚΠΣ με αποτέλεσμα την καθυστέρηση της ενσωμάτωσης τους στις προϋπάρχουσες δομές και συστήματα διαχείρισης και υλοποίησης
- Οι διαδικασίες των εκχωρήσεων διαχειριστικών αρμοδιοτήτων και των αντίστοιχων πόρων, έχουν δημιουργήσει προβλήματα στην ενιαία προσέγγιση του προγραμματισμού και της διαχείρισης και έχουν προσθέσει γραφειοκρατικά εμπόδια και καθυστερήσεις.
- Οι χρονοβόρες διαδικασίες ωρίμανσης των έργων υποδομής.
- Η καθυστέρηση στον στρατηγικό συντονισμό/προγραμματισμό που προβλέπεται από το Νόμο 3614/2007 (άρθρο 5) για τους κεντρικούς φορείς (Υπουργεία) σε ότι αφορά στις κατανεμημένες στα ΠΕΠ σχετικές δράσεις.
- Η μη έγκαιρη ολοκλήρωση της εξειδίκευσης και του σχεδιασμού των δράσεων. (http://www.epdm.gr/Uploads/Files/Epitropes_Parakolouthisis/3h_Epitropi/7_StratigikiEkthesi.pdf)

Σύμφωνα με ANAPTYΞH.gov.gr που είναι ο επίσημος διαδικτυακός τόπος του Υπουργείου Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων που παρέχει αναλυτική πληροφόρηση για την πορεία υλοποίησης των έργων του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) μέχρι αυτή τη στιγμή έχουν πραγματοποιηθεί οι παρακάτω πληρωμές στα πλαίσια του ΕΣΠΑ.

Πίνακας 15: ΕΣΠΑ: Προϋπολογισμός και πληρωμές ανά τομέα (μέχρι σήμερα)

ΠΗΓΗ: <http://www.anaptyxi.gov.gr/>

	Προϋπολογισμός	Συμβάσεις	Πληρωμές
Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού	2.874.137.822 €	1.768.794.566 €	1.054.636.231 €
Αστική αναγέννηση	847.940.635 €	446.346.780 €	312.905.041 €
Διοικητική μεταρρύθμιση	73.631.704 €	40.300.899 €	12.462.893 €
Δράσεις περιβάλλοντος	5.928.205.751 €	1.291.683.874 €	578.421.769 €
Εκπαίδευση & δια βίου μάθηση	3.004.850.319 €	1.786.721.959 €	863.889.158 €
Ενέργεια	1.289.012.148 €	985.042.049 €	634.081.042 €
Επιχειρηματικότητα	4.320.571.594 €	4.288.345.305 €	2.652.401.209 €
Έρευνα & τεχνολογία	102.357.950 €	71.165.374 €	36.208.784 €
Καθαρές αστικές μεταφορές	2.674.290.572 €	1.678.351.544 €	369.803.924 €
Μεταφορές	9.415.975.321 €	5.654.163.642 €	2.453.814.846 €
Ναυτιλία	399.804.162 €	245.254.222 €	78.759.236 €
Πολιτισμός	808.146.119 €	508.212.963 €	165.384.873 €
Πράσινη ανάπτυξη	8.901.425.048 €	3.354.124.660 €	1.758.383.155 €
Τεχνική υποστήριξη	639.075.657 €	427.392.370 €	178.233.310 €
Τουρισμός	237.626.772 €	66.160.904 €	22.708.621 €
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	898.807.202 €	357.612.972 €	192.471.440 €
Ψηφιακή σύγκλιση	1.848.655.163 €	672.642.315 €	452.372.117 €

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι στο κομμάτι του τουρισμού από τα 66.160.904€ που έχουν ζητηθεί μέσω συμβάσεων, μόνο τα 22.708.621€ έχουν ήδη πληρωθεί, ενώ στα πλαίσια του προγράμματος επιχειρηματικότητας έχουν πληρωθεί περίπου τα μισά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ν. Κόνσολας, «Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1997

Λώλος, Σ.Γ. (2001), Ευρωπαϊκοί διαρθρωτικοί πόροι: ο ρόλος τους στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, Οικονομικό Δελτίο Τεύχος 17, Τράπεζα της Ελλάδος, σελ. 25-32

Παπαδασκαλόπουλος Αθ., Χριστοφάκης Μαν., «Περιφερειακός Προγραμματισμός», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002, σελ.89

Πετράκος Γ. & Ψυχάρης Γ. (2004), Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, σελ. 217.

Σύνδεσμος ελληνικών τουριστικών επιχειρήσεων, «Ο τουριστικός τομέας και τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης- Προτάσεις για το κοινοτικό πλαίσιο στήριξης (Γ'ΚΠΣ)», Αθήνα, Δεκέμβριος 1998

ΕΛΛΑΔΑ 2000-2006 ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ/ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ – ΤΑΜΕΙΟ ΣΥΝΟΧΗΣ: <http://www.hellaskps.gr> και <http://3kps.gr>

Υπουργείο Ανάπτυξης, Επιχειρησιακό πρόγραμμα ανταγωνιστικότητα, <http://www.antagonistikotita.gr/greek/>

Ελλάδα 2000- 2006, Κοινοτικό πλαίσιο Στήριξης, <http://www.info3kps.gr/faq.asp>

Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας & Ναυτιλίας, Ειδική Γραμματεία ΕΣΠΑ, ειδική Υπηρεσία Συντονισμού της Εφαρμογής των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, μη δημοσιοποιημένα στοιχεία

http://www.epdm.gr/Uploads/Files/Epitropes_Parakolouthisis/3h_Epitropi/7_StratigikiEkthesi.pdf

Υπουργείου Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων <http://www.anaptyxi.gov.gr/>

Κεφάλαιο 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑ

7.1. Συμπεράσματα

Η Ελλάδα είναι ανεπιφύλακτα μια χώρα με μεγάλη τουριστική ανάπτυξη, που έχει όμως την δυνατότητα να αναπτυχθεί ακόμα περισσότερο, βελτιώνοντας σημαντικά κατ' επέκταση και την Ελληνική οικονομία.

Από την εν λόγω διπλωματική, αποδεικνύεται πως τις τελευταίες δεκαετίες δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στις επιχορηγήσεις- επιδοτήσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση και στην κρατική παρέμβαση, αφού παρατηρήθηκαν αρκετές αλλαγές του νομοθετικού πλαισίου μέσω νέων αναπτυξιακών νόμων.

Με την ανάλυση των στοιχείων παρατηρήθηκε ότι κατά την πρώτη περίοδο (1950-1966) η χώρα πέτυχε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, αφού δόθηκε έμφαση στα φορολογικά κίνητρα και την υποδομή. Κατά τη δεύτερη περίοδο (1967- 1989), εισήχθη και έγινε εκτεταμένη χρήση των επιδοτήσεων/ επιχορηγήσεων, ενώ στον τομέα των κινήτρων υποδομής οι παρεμβάσεις ήταν περιορισμένες, για να επιδιωχθεί κάποια εξισορρόπηση κατά την Τρίτη περίοδο (1990- σήμερα), βοήθους και της ενίσχυσης που η Ευρωπαϊκή Ένωση προσέφερε, μέσω των διαρθρωτικών της ταμείων. Τούτο αντανακλάται και στην ακολουθητέα πολιτική, όπου ενώ στην πρώτη περίοδο στηρίχθηκαν οι μεγάλες τουριστικές- ξενοδοχειακές μονάδες, κατά τη δεύτερη προτιμήθηκαν οι μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις, για να επανέλθουμε στις μεγάλες κατά την Τρίτη.

Σε γενικές γραμμές, τα κεφάλαια που διατέθηκαν μέσω των αναπτυξιακών νόμων δεν διοχετεύθηκαν σε μορφές επενδύσεων που είναι σημαντικές για την επιβίωση και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουρισμού. Οι επιχορηγήσεις των αναπτυξιακών νόμων προς τις τουριστικές και ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως της γενναιοδωρίας τους, δεν φαίνεται να είχαν την αναμενόμενη ευεργετική επίδραση επί της επενδυτικής δραστηριότητας του κλάδου. Υπήρξε εμφανής έλλειψη τις περισσότερες φορές ουσιαστικών κριτηρίων ελέγχου της ποιότητας και βιωσιμότητας των ενισχυόμενων επιχειρήσεων. Η ασκηθείσα πολιτική ενίσχυσης της τουριστικής καταλυματικής υποδομής της χώρας είχε ως αναπόφευκτο αποτέλεσμα τη σπατάλη πόρων και οδήγησε στην υπερσυγκέντρωση ξενοδοχειακού δυναμικού σε συγκεκριμένες κυρίως περιοχές της χώρας, χωρίς να βοηθήσει περιοχές που υστερούσαν τουριστικά.

Από την άλλη μεριά, οι δράσεις κρατικών ενισχύσεων που χρηματοδοτούνται από τα διαρθρωτικά ταμεία λειτούργησαν κυρίως ως απλές μεταβιβάσεις πόρων με τη μορφή εισοδηματικών ενισχύσεων και ως τρόπος απορρόφησης κονδυλίων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα μικρούς ρυθμούς ανάπτυξης. Ας σημειωθεί εδώ ότι, η υψηλή απορρόφηση πόρων που ενίοτε καταγράφεται δε συνεπάγεται αναγκαστικά γρήγορους ρυθμούς ανάπτυξης. Μπορεί να συνεπάγεται υψηλά επίπεδα σπατάλης. Και είναι ιδιαίτερα απλουστευτική η αντίληψη που συναρτά την ανάπτυξη της χώρας με το ύψος των ενισχύσεων και την απορρόφηση αυτών.

Ωστόσο, οι κρατικές ενισχύσεις μπορούν να έχουν θετικές συνέπειες και να λειτουργήσουν συμπληρωματικά με άλλα μέσα πολιτικής, εφόσον ενταχθούν σε ένα στρατηγικό σχέδιο που θα λαμβάνει υπόψη τις τοπικές ανάγκες, τη διαθεσιμότητα των φυσικών πόρων, θα αξιοποιεί το ανθρώπινο δυναμικό και θα στοχεύει στη βιώσιμη ανάπτυξη. Με αποσπασματικές κρατικές ενισχύσεις πραγματοποιείται παροδική μεταφορά εισοδημάτων χωρίς μακροχρόνια αποτελέσματα. Εξάλλου ένα ολοκληρωμένο διαρθρωτικό πρόγραμμα δεν πρέπει να αξιολογείται με βάση τις άμεσες αναπτυξιακές του επιπτώσεις αλλά κυρίως από το κατά πόσον βοηθά να δημιουργηθεί το κατάλληλο υπόβαθρο για την ανάληψη νέων πρωτοβουλιών και την ευρύτερη αξιοποίηση των δυνατοτήτων της οικονομίας.

Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα πως η ορθολογική αξιοποίηση των κοινοτικών πόρων σε συνδυασμό με την θέσπιση σωστών κινήτρων προς νέους επενδυτές, μέσω της Ελληνικής Νομοθεσίας, θεωρούνται απαραίτητες προϋποθέσεις, ώστε ο τουριστικός κλάδος να ωφεληθεί και κατ' επέκταση ολόκληρη η Ελληνική οικονομία, αφού ο τουρισμός μπορεί κάτω από προϋποθέσεις να αποφέρει σημαντικά οικονομικά οφέλη. Συγκεκριμένα μπορεί να συμβάλει θετικά στη διαμόρφωση του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, των ατομικών εισοδημάτων, των εσόδων του κράτους της τοπικής αυτοδιοίκησης και των επιχειρήσεων, του ισοζυγίου συναλλαγών, της απασχόλησης κλπ.

7.2. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Η εργασία αυτή θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως σχέδιο για μια καινούρια, πιο σωστή χάραξη μιας νέας αναπτυξιακής πολιτικής, που θα αποφύγει τα λάθη του παρελθόντος και θα προσπαθήσει να επιτύχει την αναδιάρθρωση και ανταγωνιστική αναβάθμιση του τουρισμού με την επιχειρηματική αξιοποίηση των παραδοσιακών ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων του αλλά και με νέα τουριστικά προϊόντα μεγαλύτερου δυναμισμού και ανώτερης ποιότητας. Το αναπτυξιακό πρόβλημα σήμερα

συμπυκνώνεται όχι τόσο στην κεφαλαιακή συσσώρευση αλλά στη συσσώρευση γνώσης, θεσμών και υποδομής.

Σε γενικές γραμμές, μια νέα έρευνα που να αναλύει σε βάθος τα τμήματα ανεπάρκειας του κρατικού μηχανισμού και να προβλέπει τα αποτελέσματα που μπορεί να επέλθουν με κάθε νέα αλλαγή, θα μπορούσε να βοηθήσει την χώρα να αξιοποιήσει καλύτερα τους πόρους που διαθέτει αλλά και της παρέχονται, να λειτουργήσει ορθότερα και να επιτύχει μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη που κατ' επέκταση θα επιφέρει ανάπτυξη σε ολόκληρη την Ελληνική οικονομία.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΝ

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Βενετσανοπούλου, Μ., (2006) Η κρατική συμβολή στον τουρισμό εναλλακτικές μορφές τουρισμού Ιστορική εξέλιξη- θεσμικό πλαίσιο. Αθήνα: Εκδόσεις Intebooks.

Βαρβαρέσσος, Σ., (2008) Τουρισμός- οικονομικές προσεγγίσεις. Αθήνα: εκδόσεις Προπομπός

Ζαχαράτος Γ., (1988) Τα προβλήματα και οι προοπτικές του τουρισμού στην Ελλάδα, συλλογικό έργο «Η Ελλάδα προς το 2000», Αθήνα : εκδόσεις Παπαζήσης

Ηγουμενάκης Ν. (1991), "Τουριστική οικονομία" εκδ. Προπομπός, Αθήνα

Ηγουμενάκης, Ν.,(1997) Τουριστική Οικονομία, Τόμος Β΄ . Αθήνα: Εκδόσεις Intebooks.

Ηγουμενάκης, Ν., Κραβαρίτης, Κ. & Λύτρας, Π. (1999) Εισαγωγή στον Τουρισμό. Αθήνα: Εκδόσεις Intebooks.

Καλογήρου Ν., Καραγιάννη Σ., Λαμπριανίδης Λ., (1989) οι επιπτώσεις των κινήτρων στην περιφερειακή ανάπτυξη, Ελληνική Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών, Αθήνα: έκδοση εθνικού κέντρου κοινωνικών ερευνών,

Καλφιώτης Σ. (1976), Εισαγωγή εις την θεωρία του τουρισμού, Αθήνα.: εκδόσεις Τυροβολας,

Καλφιώτης, Σ. (1976) Τουριστική Οικονομική. Αθήνα: Εκδόσεις Τυροβολάς.

Κοκκώσης, Χ. & Τσάρτας, Π. (2001) Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Κομίλης Π. & Βαγιονής Ν., (1999), Τουριστικός σχεδιασμός- μέθοδοι και πρακτικές αξιολόγησης, Αθήνα: εκδόσεις Προπομπός

Κόνσολας Ν.,(1997) «Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική», Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Κουζέλης Α., (2001) Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ), Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των Επενδυτικών κινήτρων: Η Ελληνική εμπειρία, Αθήνα : έκδοση επτάλοφος

Κουτσουμάρης Γ., (1993) Οικονομική και αναπτυξιακή πολιτική, Αθήνα: εκδοτικές επιχειρήσεις «το οικονομικό» Κ&Π Σμπίλιας Α.Ε.Β.Ε.

Κυριακόπουλος Σ.,(2008) Αρχές τουρισμού και τουριστική πολιτική, σημειώσεις , Πειραιάς, σελ. 206-213

Λώλος, Σ.Γ. (2001), Ευρωπαϊκοί διαρθρωτικοί πόροι: ο ρόλος τους στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, Οικονομικό Δελτίο Τεύχος 17, Τράπεζα της Ελλάδος, σελ. 25-32

Παπαδασκαλόπουλος Αθ., Χριστοφάκης Μαν., «Περιφερειακός Προγραμματισμός», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002, σελ.89

Παπαδούλης Α., Πετράκος Γ., Ψυχάρης Γ., 2003, Πολιτικές Επενδυτικών κινήτρων και περιφερειακή Ανάπτυξη, *Σειρά Ερευνητικών Εργασιών*, 9(15):313-356

Πετράκος Γ. & Ψυχάρης Γ. (2004), Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, σελ. 217.

Ρέππας, Π. (2002) Οικονομική Ανάπτυξη: Θεωρίες και Στρατηγικές. Τόμος Α΄. 2^η Έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Ρούπας, Β. & Λαλούμης , Δ. (1998) Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλης.

Τσάρτας, Π.(1996), «Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό», εκδ. Εξάντας, Αθήνα.

Τσάρτας Π., Κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο Ν. Κυκλάδων και ιδιαίτερα στα νησιά Ιος και Σέριφος κατά την περίοδο 1950-1980», ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1989.

Ψυχάρης Ι. και Παπαδάκη Ο., 1996, Αναπτυξιακά κίνητρα και περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα κατά την τρέχουσα δεκαετία, Επιθεώρηση Αποκέντρωσης, Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης, τ. 5, σ. 84-97

Ξενόγλωσση

Friedmann, J. (1980) An Alternative Development, Στο: Friedmann, J. Wheelright, E. & Connell, J., Development Strategies in the Eighties, *Development Studies Colloquium Monograph No 1*. Sydney: University of Sydney, 4 – 11.

Jenkins, C.L. & Henry, B.M. (1982), “Government Involvement in Tourism in Developing Countries”, *Annals of Tourism Research*, 9(4): 499 – 521

Linckorish L. & Jenkins C., (2004), Μια εισαγωγή στον τουρισμό, εκδ. Κριτική, Αθήνα

Mcintosh R. και C. Goeldner, (1986), *Tourism principles, practices, philosophies*, εκδ. John Wiley and Sons

Middleton V., (2001), *Marketing in travel and tourism*.

Ηλεκτρονικές Πηγές

Ίδρυμα οικονομικών και βιομηχανικών ερευνών (IOBE), (2012), Η επίδραση του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία

Σύνδεσμος Ελληνικών τουριστικών επιχειρήσεων- Ελληνικό τουρισμός- στοιχεία και αριθμοί, <http://www.sete.gr/default.php?pname=EllinikosTourismos&la=1>

Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων, <http://www.itep.gr/>

Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, 2010, [\\Xee-dc1\Users\XEE\Eggrafa-XEE\ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΥΠΟΥ 2010-05-18\ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΞΕΕ ΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ.doc](http://www.itep.gr/\\Xee-dc1\Users\XEE\Eggrafa-XEE\ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΥΠΟΥ 2010-05-18\ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΞΕΕ ΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ.doc)

Σύνδεσμος ελληνικών τουριστικών επιχειρήσεων, «Ο τουριστικός τομέας και τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης- Προτάσεις για το κοινοτικό πλαίσιο στήριξης (Γ'ΚΠΣ)», Αθήνα, Δεκέμβριος 1998

ΕΛΛΑΔΑ 2000-2006 ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ/ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ – ΤΑΜΕΙΟ ΣΥΝΟΧΗΣ, <http://www.hellaskps.gr> και <http://3kps.gr>

Υπουργείο Ανάπτυξης, Επιχειρησιακό πρόγραμμα ανταγωνιστικότητα, <http://www.antagonistikotita.gr/greek/>

Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας & Ναυτιλίας, Ειδική Γραμματεία ΕΣΠΑ, ειδική Υπηρεσία Συντονισμού της Εφαρμογής των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, μη δημοσιοποιημένα στοιχεία

Υπουργείου Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, <http://www.anaptyxi.gov.gr/>

Ελλάδα 2000- 2006, Κοινοτικό πλαίσιο Στήριξης, <http://www.info3kps.gr/faq.asp>

http://www.epdm.gr/Uploads/Files/Epitropes_Parakolouthisis/3h_Epitropi/7_StratigikiEkthesi.pdf

WTTC, ΕΛΛΑΔΑ- ο αντίκτυπος του Τουρισμού στην Απασχόληση και την Οικονομία, 2006, [http:// www.wttc.org /](http://www.wttc.org/)

World Trade Organization,

http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm#tariff_data